

**DOĞU TÜRKiSTAN'DAN 1950'Lİ YILLARDA
TÜRKiYE'YEGÖÇ EDEN KAZAKLARIN TARİHİ
VE SOSYO-EKONOMİK GELİŞİMİ**

Harun Mesut AKGÜN

Yüksek Lisans Tezi

Tarih Anabilim Dalı

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Egemen Çağrı MIZRAK

2019

T.C.
TEKİRDAĞ NAMIK KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

DOĞU TÜRKİSTAN'DAN 1950'Lİ YILLARDA TÜRKİYE'YE
GÖÇ EDEN KAZAKLARIN TARİHİ VE SOSYO-EKONOMİK
GELİŞİMİ

HARUN MESUT AKGÜN

TARİH ANABİLİM DALI

DANIŞMAN

DR. ÖĞRETİM ÜYESİ EGEMEN ÇAĞRI MIZRAK

TEKİRDAĞ-2019

Her hakkı saklıdır.

ÖZET

Kurum, Enstitü : Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,

ABD : Tarih Anabilim Dalı

Tez Başlığı : Doğu Türkistan'dan 1950'li Yıllarda Türkiye'ye Göç Eden Kazakların Tarihi ve Sosyo-Ekonomik Gelişimi

Tez Yazarı : Harun Mesut Akgün

Tez Danışmanı : Dr. Öğretim Üyesi Egemen Çağrı Mızrak

Tez Türü, Yılı : Yüksek Lisans Tezi, 2019

Sayfa Sayısı : 163

Doğu Türkistan'daki Çin zulmünden kaçarak önce Keşmir sonra Hindistan ve Pakistan'a gelen Kazaklar daha sonra buradan Türkiye'ye göç etmişlerdir. Kazaklar, Doğu Türkistan'dan Türkiye'ye göç ettikten sonra Türkiye'de çeşitli illere yerleşmişlerdir. Buralarda tarım ve hayvancılık ile meşgul oldular. Köylerde geçimin zorlaşmaya başlamasıyla birlikte İstanbul'a göç etmişler, burada önce el emeği ile çeşitli ürünler yapmışlar, deri işine girmişler, plastik fabrikaları kurmuşlardır.

Bu dönemde Kazaklar arasında eğitim konusuna önem verilmemiştir. Ancak deri ve plastik işlerinin duraklamaya başlamasıyla beraber eğitim konusu önem kazanmıştır. Bu süreçten itibaren Kazaklar ortak atalardan gelme akrabalarının yurdu olarak benimsedikleri Türkiye'de pek çok meslek dalında görünmeye başlamışlardır. İstanbul'a geldikten sonra çeşitli ilçelere yerleşen Kazaklar İstanbul Güneşli'de "Kazakkent" adıyla müstakil bir yerleşim kurmuşlardır. Bugün Türkiye'de kendi kültürlerini devam ettiren Kazaklar yıllar içinde çok büyük mesafeler kat etmişlerdir.

Anahtar Kelimeler: Doğu Türkistan, Kazak, Kazak Göçü, Kazakkent, Türkiye Kazakları

ABSTRACT

Institution, Institute, Department : Tekirdağ Namık Kemal University, Institute of Social Sciences, Department of History

Thesis Title : The History and Socio-Economic Development of Kazakhs emigrated from Eastern Turkistan to Turkey in 1950's.

Author : Harun Mesut Akgün

Adviser : Dr. Öğretim Üyesi Egemen Çağrı Mızrak

Type of Thesis, Year : Master Thesis, 2019

Total Number of Pages : 163

After fleeing the Chinese persecution in Eastern Turkestan, the Kazakhs firstly escaped to Kashmir, and then came to India and Pakistan where they would moved to their last immigration point; Turkey. In Turkey, these Eastern Turkestan Kazakhs were settled in various cities. Here, they had engaged in animal husbandry and agriculture. Because of the hard economic conditions in villages, they had began to come in Istanbul. They made and sold their handcraft products, entered in leather works and established plastic factories.

During this period, the issue of education was not given importance among the Kazakhs. But, after the stopover in leather works, education gained importance in Kazakh community. With the start of the education process, the Kazakhs began to appear in many occupation fields in Turkey where they believed their country of common ancestors. The Kazakhs settled in various districts in Istanbul and established a detached settlement under the name of “Kazakkent (Kazakhcity)”. Today in Turkey the Kazakhs have continued of their traditional culture and made a very great progress over the years.

Keywords: East Türkistan, Kazakh, Kazak Migration, Kazakkent, Turkey
Kazakhs

ÖNSÖZ

Türkiye’de yaşayan ve Türkiye’de doğup büyümüş ikinci nesil Kazaklardan olmam dolayısıyla bu konu her daim merakımı çekmiştir. Bu konu hakkında doğrudan yapılan bir araştırma olmaması beni bu çalışmayı yapmaya sevk etmiştir.

Tezim ağırlıklı olarak Türkiye’de yaşayan Kazak Türklerinin ileri gelenleri ile yüz yüze görüşmeler üzerinden temellendirilmiştir. İstanbul, Manisa ve Niğde gibi şehirlere giderek oralandaki Kazak büyükleri ve STK temsilcileriyle görüşüm. Bu esnada genel olarak tüm hemşehrilerim bana yardımcı oldular. Aksi halde bu kadar çok görüşmeyi gerçekleştirmem mümkün olmayabilirdi.

Tez çalışmalarımnda her aşamada bana yardım eden, tez aşamasına gelene kadar her türlü yardımını esirgemeyen değerli tez hocam Dr. Öğretim Üyesi Egemen Çağrı Mızrak’a; tez konusunu seçmemde, araştırma çalışmalarında ve tez çalışmamın her aşamasında bana yardımcı olan değerli hocam Prof. Dr. Abdulvahap Kara’ya; Kazak sivil toplum kuruluşlarına; mülakatlar sırasında bana her türlü kolaylığı sağlayan ve ikramlarını eksik etmeyen değerli Kazak hemşehrilerime; İstanbul Ticaret Odası’nın değerli çalışanlarına; yüksek lisans eğitimimin ders aşamasında ve gerekse tez aşamasında daima yanımda olan aileme teşekkürü bir borç bilirim.

Harun Mesut AKGÜN

İÇİNDEKİLER	
ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	ii
ÖNSÖZ.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv-v
GİRİŞ.....	1
1.BÖLÜM.....	4
DOĞU TÜRKİSTAN	4
1.1.Doğu Türkistan'ın Coğrafyası, Demografik Yapısı ve Doğu Türkistan'ın Stratejik Önemi.....	4
1.1.1.Doğu Türkistan Tarihi	8
1.1.2.Hocalar Devri	13
1.1.3. İşgaller Dönemi.....	14
1.1.5.Yakup Han Devri.....	15
1.1.6. Genel Valiler Dönemi ve Doğu Türkistan'da Bağımsızlıklar (1911-1944)	18
1.1.6.1 Yang Seng- Şin	18
1.1.6.2.Çin Şu-Jen (1928-1933).....	20
1.1.6.1. Doğu Türkistan İslam Cumhuriyeti.....	21
1.1.6.2. Şarki Türkistan Cumhuriyeti	21
2. BÖLÜM.....	23
GÖÇ ÖNCESİ DURUM VE GÖÇ	23
2.1. Kazakların Göç Öncesinde Doğu Türkistan'daki durumu	23
2.2. Göçün Başlaması ve Sebepleri	24
2.2.1. Göçün Başlamasına Giden Süreç.....	24
2.2.2.Tasbılak (Taşpınar) Savaşı.....	29
2.2.3.Dönbestav Savaşı (Höyükli Pınar Savaşı)	29
2.2.4. Doğu Türkistan'dan Göç	33
3.BÖLÜM.....	41

TÜRKİYE'DE İLK YERLEŞİMLER	41
3.1. Misafirhane Günleri	41
3.2.1. Sultanhanı	42
3.2.2. İsmil	42
3.2.3. Ereğli.....	43
3.2.4. Kayseri	43
3.2.5. Salihli	43
3.2.7 Ankara – Aktepe	57
4. BÖLÜM.....	58
KALICI YERLEŞİMLERDEN İSTANBUL'A GÖÇ, YERLEŞİM, TÜRKİYE'DE EKONOMİK VE SOSYAL HAYAT.....	58
4.1. İstanbul'da Kazak Yerleşimleri	58
4.1.1. Güneşli Kazakkent.....	58
4.1.2. Zeytinburnu.....	60
4.1.3. Küçükçekmece.....	60
4.1.4. Sefaköy	60
4.1.4. Ümraniye	61
4.2. Türkiye'de Ekonomik ve Sosyal Hayat.....	61
4.2.1. Meslekler	61
4.2.1.1. Akademisyenler	61
4.2.1.2. Yazarlar.....	65
4.2.1.4. Öğretmenler	73
4.2.1.5. Avukatlar	75
4.2.1.6. Sağlıkçı ve Eczacılar.....	77
4.2.1.8. Din Görevlileri	86
4.2.1.9. Sporcular	88
4.2.1.10. Diğer Çalışanlar ve Bazı Emekli Olmuş Çalışanlar.....	91
4.2.2. El Emegi ve İşçilik.....	105
4.2.3. Deri Atölyeleri	105
4.2.4. Plastik İmalathaneleri	118
4.2.6. Kazak Aksakalları.....	133
4.2.7. Kazak Sivil Toplum Kuruluşları	137
SONUÇ.....	144

KAYNAKÇA	147
EKLER	158

GİRİŞ

Türkiye Kazakları Doğu Türkistan'dan Türkiye'ye gerçekleştirdikleri uzun ve zorlu göçün yanı sıra, göç sonrası Türkiye'de başardıkları işler dolayısıyla da araştırılmaya değer bir husus olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye'ye geldikleri sırada okuma-yazma bilmeyen, hiçbir sermaye birikimine sahip olmayan ve çoğu ev sahibi olmayan kimselerin kısa zamanda Türkiye'deki çalışma şartlarına uyum sağlayarak, deri sektöründe önemli bir konuma gelmeleri hiç şüphesiz ki kolay olmamıştır. Bunun yanı sıra göçebe bir hayattan yerleşik hayata geçip bu kadar kısa zamanda büyük başarılar elde eden toplum sayısı da oldukça azdır. Deri işinin yanı sıra bir dönem plastik sektörünün önde gelen firmalarını ellerinde bulunduran Kazakların bu başarısı hiç şüphesiz ki ortak aklın ve kollektif çalışmanın ürünüdür.

Türkiye Kazakları hakkındaki ilk araştırma Kazaklar Keşmir'de iken göçü ve Kazakları araştıran Milton Clarck tarafından National Geoprahic'in 1954 Kasım¹ sayısında yayınlanmıştır. Türkiye Kazakları hakkında Türkiye'de ilk araştırmayı yapan kimse ise Türk lehçeleri profesörü Saadet Çağatay² olmuştur. Çağatay, Kazaklardan sözlü kaynakları derlemiş, *Kazakça Metinler* adıyla yayınlamıştır. Bu kitapta Kazak göçünden bahsedilmektedir.³ Daha sonra Kazaklar hakkında araştırma yapan yazarlardan biri de 1961 yılında yazmış olduğu *Hürriyet Uğrunda Doğu Türkistan Kazak Türkleri* kitabıyla Hasan Oraltay olmuştur. Bundan sonra Hızırбек Gayretullah'ın kaleme aldığı kollektif çalışma *Altaylar'da Kanlı Günler* çıkmış, 1981 yılında Halife Altay'ın yazmış olduğu *Anayurttan Anadolu'ya* yayınlanmış, İsveçli araştırmacı Ingvar Svanberg 1979 ile 1986 yılları arasında Türkiye Kazakları arasında

¹ Milton Clarck, "How the Kazakhs fled to freedom?", *National Geoprahic*, November 1954, s.621-644

² Saadet Çağatay hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Osman Fikri Sertkaya, "Doğumunun 100. Yıldönümü Dolayısıyla Prof. Dr. Saadet Çağatay", *Türk Dil Kurumu Belleten Dergisi*, 2007-II, Ankara 2007

³ Saadet Çağatay, *Kazakça Metinler*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1961; Abdolvahap Kara, "Türkiye'deki Kazaklar Hakkında Araştırmalar", *Orta Asya'dan Anadolu'ya Türk Sanatı ve Kültürü Prof. Dr. Nejat Diyarbekirli'ye Armağan*, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2006, s.547. Saadet Çağatay, babası Ayaz İshaki ve eşi Tahir Çağatay vesilesiyle Kazaklara aşına idi. Bir grup Kazakın Türkiye'ye geldiğini duyan Saadet Hanım derhal Kazakların yanına giderek onlarla görüşmüş ve zikredilen kitabı yazmıştır. Ayaz İshaki ve Tahir Çağatay Mustafa Çokay ile samimi ilişkiler kurmuşlardır. Bu sayede Saadet Hanım Kazakları tanımıştır. Tahir Çağatay hakkında detaylı bilgi için bkz. Hakan Torun, Tahir Çağatay'ın Hayatı ve Faaliyetleri(İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2002.

yapmış olduğu araştırmayı 1989 senesinde “Türkiye’deki Kazak Mülteciler”⁴ adıyla yayınlamıştır. 2019 yılında da Delilhan Canaltay’ın yazmış olduğu *Kıyılı Zaman Kıyın Kunder*, Dr. Öğretim Görevlisi Tekin Tuncer tarafından *Çetin Zaman Zor Günler* adıyla Türkiye Türkçesine çevrilmiştir. Bunun yanı sıra Godfrey Lias tarafından *Büyük Kazak Göçü*⁵ kitabı yazılmıştır.

Ayrıca Türkiye Kazakları hakkında yapılan tezleri ise şöyle sıralayabiliriz: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü’nde Hüseyin Fidan tarafından 1998 yılında yapılan “Sosyal Yapı ve Sosyal Değişme Açısından Salihli Türkistan Göçmenleri (1977-1998)” başlıklı tezi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü’nde Ayşegül Liman Çetin tarafından 2006 yılında yapılan “Niğde İli Ulukışla İlçesi Altay Köyü’nün (Kuruluşundan Günümüze) Kültürel Coğrafi Görünümü” başlıklı tezi, Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü’nde Savaş Gabbasova tarafından 2017 yılında hazırlanan “Altaylar’dan Anadolu’ya Göç Eden Kazak Türkleri’nde Sosyo-Kültürel Yapı”⁶ başlıklı tez çalışması mevcuttur.

Bu yapılan tez çalışmalarında Kazakların sosyo-ekonomik yaşamlarına ve yerleşim yerlerine ayrıntılı bir şekilde değinilmemiştir. Hazırlamış olduğumuz bu çalışmada söz konusu hususlarda derinlemesine incelemeler yapılmıştır. Ayrıca çeşitli mülakatlar yapılarak, sosyo-ekonomik yaşamın kapsamlı bir analizi yapılmış, bunlar değerlendirilerek Kazakların Türkiye’deki sosyo-ekonomik yaşamları ele alınmıştır.

Tez çalışmamız için en önemli kaynağımız Doğu Türkistan’dan Türkiye’ye göç eden Kazakların halen hayatta olan üyeleri ile Türkiye’de doğup büyüyen Kazaklar olmuştur. Yapmış olduğumuz mülakatlar ses kaydı olarak alınmış, daha sonra yapmış olduğumuz mülakatlar yazıya geçirilerek düzenlenmiş ve çalışmamız için kullanılmıştır.

Tezimiz dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Doğu Türkistan’ın Hunlar’dan 1930’lara kadar ki tarihini, ikinci bölümde Kazakların göç öncesi yaşamları ve Türkiye’ye göçüne kadar olan olayları anlattık. Üçüncü bölümde Türkiye’ye

⁴ Svanberg Ingvar, *Kazak Refugees in Turkey (A Study of Cultural Persistence and Social Change)*, Uppsala 1989.

⁵ Godfrey Lias, *Büyük Kazak Göçü*, (Çev. Ömer Öztürk) Nebioğlu Yayınları, İstanbul 1961 eserin orijinaline için bkz. Godfrey Lias, *Kazakh Exodus*, Evans Brothers Ltm, London 1956.

⁶ Savaş Gabbasova, *Altaylar’dan Anadolu’ya Göç Eden Kazak Türkleri’nde Sosyo-Kültürel Yapı* (Hacettepe Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türkiyat Araştırmaları Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2017

Kazakların gelişi, misafirhane günleri ve kalıcı yerleşim yerlerine yerleştirilmelerini ele aldık. Dördüncü ve son bölümde ise Kazakların kalıcı yerleşimlerden İstanbul'a göçü ve İstanbul'daki yerleşim bölgelerini ortaya koymaya çalıştık. Bunun yanı sıra Kazakların deri ve plastik sektöründeki faaliyetleri, meslekleri ve sosyal faaliyetleri hakkında da bilgiler vermeye gayret ettik.

Türkistan, Allah'ın yeryüzündeki cennetidir.

Belazuri

1. BÖLÜM

DOĞU TÜRKİSTAN

1.1.Doğu Türkistan'ın Coğrafyası, Demografik Yapısı ve Doğu Türkistan'ın Stratejik Önemi

Uluğ Türkistan⁷'in doğu kısmına denk gelen ve şu anda Çin işgalinde bulunan topraklara Doğu Türkistan denilmektedir. Baymirza Hayit'in ifadesiyle Uluğ Türkistan: "... Dünya Türklüğü'nün beşiği ve Anadolu'muzun ana çeşmesidir, kaynağıdır. Uluğ Türkistan; Türk Kültürü'nü ve ruhunu ilk yoğurup yaratan, yaşatan, bütün dünyaya yayan ve insanlık alemine tanıtan bir ülke olduğu gibi, İslam Kültürü'nün de eşi bulunmaz, en görkemli merkezidir."⁸

Uluğ Türkistan'ın batı kanadını Sovyetler Birliği'nden bağımsızlığını kazanan Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan olmak üzere dört bağımsız Türk Cumhuriyeti ile Tacikistan oluşturmaktadır.⁹ Uluğ Türkistan'ın toplam yüzölçümü 5.000.000 km²'dir.¹⁰

Doğu Türkistan'a bakacak olursak, yüzölçümü 1.823.418 km² olan Doğu Türkistan topraklarının takribi %33'ünü çöller, 90.000 km²'sini orman arazisi, kalan kısmı ise dağlar ve tarıma elverişli topraklardan oluşmaktadır. Doğu Türkistan'ın kuzey kesiminde Altay dağları, güney kesiminde Karakurum çölü, Altun dağı ve Pamir dağları yer almaktadır. Ülkenin tam ortasında, ülkeyi boydan boya keserek iki havzaya bölen

⁷ Uluğ Türkistan bugün Orta Asya olarak bilinen, bağımsız Türk Cumhuriyetlerinin bulunduğu coğrafya ve Çin işgalinde kalan bu kısmın (Doğu Türkistan) tamamına verilen isimdir. (Y.N.)

⁸ Baymirza Hayit, *Türkistan'ın Bugünkü Meseleleri*, Türk Ocağının Ankara'da 21 Mart 1987 tarihinde düzenlediği "Dünya'da Türklük" kurultayına sunulan tebliğ.

⁹ Muzaffer Özdağ, *Türk Dünyası ve Doğu Türkistan Jeopolitiği*, 1. Baskı, Doğu Türkistan Vakfı Araştırma Merkezi, İstanbul, 2000, s.14.

¹⁰ İsa Yusuf Alptekin, *Doğu Türkistan Davası*, Marifet Yayınları, İstanbul, 1981, s.24.

Tanrı dağları yer almaktadır. Tanrı dağlarının güneyinde yer alan saha “Tarım Havzası” olarak isimlendirilir. Yaklaşık 900.000 km²’lik yüzölçümü bulunan havzanın 500.000 km²’sini Taklamakan çölü oluşturmaktadır. Havzanın kalan toprakları tarıma elverişli olup, Tarım nehri vasıtasıyla zirai faaliyetlerde bulunmak mümkündür. Ayrıca havzada bulunan yaylalar hayvancılığa oldukça elverişlidir. Tanrı dağlarının kuzeyinde yer alan “Cungarya Havzası”nın ise yüzölçümü takribi olarak 600.000 km²’dir. Tarım havzasından daha az alana sahip olmasına rağmen, toprakları daha verimlidir. Orta kısımları hariç tarıma elverişli toprakları olan havza aynı zamanda hayvancılık faaliyetleri için de çok elverişlidir. Komşu ülkeler ve uzak doğu ülkelerine giden yolların bu havzadan geçmesi havzanın her alanda diğer bölümlere oranla daha kalkınmış olmasını sağlamıştır. Ülkede kara iklimi görülmekte olup, yazları çok sıcak kışlarıysa çok soğuk geçer.¹¹ Yer altı kaynakları bakımından çok zengin¹² olan ülke ekonomisi için en önemli geçim kaynağını hayvancılık teşkil etmektedir. Oldukça zengin su kaynaklarına¹³ sahip olmasına rağmen ekilebilen alan tüm ülke topraklarının ancak % 2’sini oluşturmaktadır. Ülkenin karasal iklime sahip olmasından dolayı tarım sulamaya bağlıdır ancak Çin yönetiminin sulamaya yeterince önem vermemesi ülkenin tarımsal potansiyelini kullanamamasına sebebiyet vermektedir.¹⁴ Sanayinin de gelişmediği Doğu Türkistan’da ülkede kurulan az sayıdaki sanayi tesisleri de ülkede çıkarılan petrol ve madenleri işlemek için kullanılmaktadır. Bu fabrikalarda da “kalifiye eleman” adı altında Çin’den ülkeye getirilen Çinliler çalıştırılmaktadır. Ülkede zengin altın, kalay, volfram, uranyum yatakları bulunmakta olup,¹⁵ ayrıca ülkede 22 milyar 800 milyon ton petrol, 14 trilyon metreküp doğalgaz ve 2,19 trilyon ton kömür rezervi vardır.¹⁶ Çin yönetiminden sağlıklı veri alınamayacağı göz önünde bulundurulduğunda nüfus ile ilgili kesin bir veri vermek mümkün olmayacaktır. Ancak çeşitli kaynaklarla karşılaştırma yaparak tahmini bir nüfus ortaya koyarak nüfus konusuna değinmek

¹¹ Mehmet Saray, *Doğu Türkistan Türkleri Tarihi (Başlangıçtan 1878’e kadar)*, Doğu Türkistan Vakfı, İstanbul 1998, s.9, Ahmet Taşağıl, “Doğu Türkistan”, *DİA*, C.41, s.558

¹² *Hür Doğu Türkistan Sempozyumu*, 1.Baskı, İhh İnsani Yardım Vakfı, İstanbul 2010, s.22

¹³ Saray, *a.g.e.*, s.13. Su kaynakları 20 milyar m³ olarak verilmiştir;

İlyar Şemseddin, *Doğu Türkistan’da Demografik Yapı ve Tarım, İrfan Kültür ve Eğitim Merkezi*, İzmir 1997, s.97. Su kaynakları 88 milyar m³ olarak vermiştir.

¹⁴ Saray, *a.g.e.*, s.9-17

¹⁵ Saray, *a.g.e.*, s.17-18

¹⁶ <http://turkish.cri.cn/1781/2017/07/10/1s184163.htm> (Erişim Tarihi 11 Temmuz 2019) , <http://turkish.cri.cn/781/2015/04/05/1s167514.htm> (Erişim Tarihi 11 Temmuz 2019)

olasıdır. Mehmet Saray'ın "Doğu Türkistan Türkleri Tarihi (Başlangıçtan 1878'e kadar)" kitabında Doğu Türkistan'ın nüfusu 40 milyon (1998)¹⁷, Muzaffer Özdağ'ın "Türk Dünyası ve Türkistan Jeopolitiği" kitabında 30 milyon(2000)¹⁸, Yusuf Ziya Arpacık'ın "Osman Batur ve Asrın İbretli Olayları" kitabında 50 milyon(2009)¹⁹, İlyar Şemseddin'in "Doğu Türkistan'da Demografik yapı ve Tarım" kitabında 30 milyon(1997)²⁰, İsa Yusuf Alptekin'in "Doğu Türkistan Davası"(1981)²¹ kitabında 15-20 milyon, Hamit Göktürk'ün "Uluslararası Göç Sempozyumu"nda "Doğu Türkistan'dan Anadolu'ya Göçler" başlıklı konuşmasında 30 milyon(2005)²², G. O. Zulpiqar'ın "Doğu Türkistan'ın Gözyaşı"(2007)²³ kitabında 30 milyon, Ömer Kul'un "Osman Batur ve Doğu Türkistan Milli Mücadelesi (1941-1951)"(2011)²⁴ isimli çalışmasında 35 milyon, Ahmet Türköz'ün "Doğu Türkistan'da İnsan Hakları"(2010)²⁵ kitabında 30 milyon, Sultan Mahmut Kaşgarlı'nın "Uygur Türkleri Kültürü ve Türk Dünyası" kitabında 30 milyon²⁶ olarak verilmiştir. Bahsedilen kaynaklar incelendiğinde ve nüfus artış hızı dikkate alındığında Doğu Türkistan'ın nüfusunun 30 ile 40 milyon arasında olduğunu söylemek mümkün olacaktır. Doğu Türkistan'ın komşuları Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan, Moğolistan, Afganistan, Pakistan, Hindistan (Cammu Keşmir) Çin'in Kansu (Gansu), Çinghay (Qinghai) ve Tibet eyaletidir.²⁷

Günümüzde Doğu Türkistan'da yaşayan milletler şunlardır: Türk (Kazak Türkleri, Kırgız Türkleri, Özbek Türkleri, Tatar Türkleri, Uygurlar), Çinli (Han Çinlisi), Döngen (Müslüman Çinli), Tacik, Moğol, Rus, Dagur, Dong Şiang, Tibetli, Miao, Yi, Buyi ve

¹⁷ Saray, *a.g.e.*, s.24

¹⁸ Özdağ, *a.g.e.*, s.103

¹⁹ Yusuf Ziya Arpacık, *Osman Batur ve Asrın İbretli Olayları*, 3. Baskı, İleriş Yayınları, İstanbul 2009, s.103

²⁰ Şemseddin, *a.g.e.*, s.79

²¹ Alptekin, *a.g.e.*, s.51

²² *Uluslararası Göç Sempozyumu*, Zeytinburnu Belediyesi, İstanbul 2005, s.130

²³ G. O. Zulpiqar, *Doğu Türkistan'ın Gözyaşı*, Bayrak Yayıncılık, 2007 İstanbul, s.146

²⁴ Ömer Kul, *Osman Batur ve Doğu Türkistan Milli Mücadelesi (1941-1951)* (İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi) İstanbul, 2009, s.15

²⁵ Ahmet Türköz, *Doğu Türkistan'da İnsan Hakları*, 1. Baskı, Doğu Kütüphanesi, İstanbul 2010, s.17

²⁶ Sultan Mahmut Kaşgarlı, *Uygur Türkleri Kültürü ve Türk Dünyası*, Çağrı Yayınları, İstanbul 2004, s.11

²⁷ Levent Doğan, "Yeni Uygur Türkçesi ve Edebiyatı", *Türkler Ansiklopedisi*, C.20, s.498

Kore milletinden insanlar yaşamaktadır.²⁸ Doğu Türkistan'ın en önemli şehirleri Kaşgar, Yarkend, Urumçi, Turfan, Aksu, Kulca, Kumul (Hami), Hoten²⁹'dir.

Doğu Türkistan'ın stratejik önemi, tarihi İpek Yolu'nun bu ülkeden geçmesi, ülkenin Rusya ile Çin arasında tampon bölge görevi görmesi³⁰, Asya'da oldukça merkezi bir konumda olması, bu sayede Doğu Türkistan'ı elinde tutan ülkenin geniş bir coğrafyaya hakimiyet kurma şansı bulması olarak sıralanabilir³¹. Bu bağlamda Çin için büyük bir öneme sahip Doğu Türkistan'ın Lop–Nor bölgesinde de nükleer denemeler gerçekleştirmektedir.³² Çin'in nükleer denemelerini bu bölgede gerçekleştirmesiyle de bu sahada yaşayan insanların sağlığı hiçe sayılmakta; hem radyasyona bağlı nesiller boyu sürebilecek ölümcül hastalıklarla hem de bir tür zorunlu göç ettirme siyasetiyle Doğu Türkistan toprakları deneme sahası olarak kullanılmaktadır. Ayrıca halk için çok çeşitli işkence çeşitleri icat edilmiş ve uygulanmıştır.³³ Mecburi göçler, zorunlu kürtaj, toplu kıyımlar, her türlü baskı ve şiddet yoluyla bölgedeki Müslüman Türkler yok edilmeye ve bu Tarihi-stratejik Çinlileştirilmeye çalışılmaktadır.³⁴

²⁸ Erkin Emet, "Doğu Türkistan Özerk Cumhuriyeti", *Türkler Ansiklopedisi*, C.20, s.478

²⁹ Seda Yılmaz Vurgun, "1850-1950 Yılları Arasında Seyahatnamelerin Işığında Doğu Türkistan Şehirleri", *Asia Minor Studies*, C.6, S.11, 2018, s.123-130.

³⁰ Ömer Kul, *100 Soruda Doğu Türkistan*, 1.Baskı, Rumuz Yayınevi, İstanbul, 2017, s.45

³¹ İklil Kurban, *Şarki Türkistan Cumhuriyeti (1944-1949)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1992, s.7

³² Türköz, *a.g.e.*, s.159

³³ Kaşgarlı İsmail Cengiz, *Kızıl Çin Esaretindeki Doğu Türkistan*, Doğu Türkistan Dergisi Yayını, İstanbul 1981, s.19-21

³⁴ Sultan Mahmut Kaşgarlı, *Doğu Türkistan Uygur Türkleri'nin Hürriyet ve İstiklal Mücadelesi*, Bayrak Yayıncılık, İstanbul 2009, s.308; Rahim Er, *İmparatorluk Coğrafyasında Diplomasi Koşturmak*, Babıali Kültür Yayıncılığı, İstanbul 2000, s.169-170

Türkistan

(Kazak Türkçesiyle)

Türkistan-eki dünya esigi goy

Türkistan-er Türüktin besigi goy

Tamaşa Türkistanday jerde tuvgan

Türüktin Teniri bergen nesibi goy

(Türkiye Türkçesiyle)

Türkistan iki dünya eşiğidir;

Türkistan er (yiğit) Türk'ün beşiğidir.

Muhteşem, Türkistan gibi yerde doğmak

Türk'e Tanrı'nın verdiği nasibidir.

Mağcan Cumbayuli

1.1.1.Doğu Türkistan Tarihi

Doğu Türkistan'a hakim olan ilk Türk devleti Hunlar M. Ö. 220 ile M. S. 216 yılları arasında ülkede hüküm sürmüşlerdir.³⁵ Bir süre Çin işgaline uğrayan bölge 4-5. y.y.larda Juan-Juan vea Akhun devletlerinin iktidarı altına girmiştir. 552 yılında Göktürk Devleti'nin kurulmasıyla Göktürklerin egemenliğine girmiş, Göktürk Devleti ikiye ayrılınca Batı Göktürk Devleti hakimiyetinde kalmış ve 654'te tekrar Çin hakimiyetine girmiştir. Doğu Türkistan 682 yılında II. Göktürk Devleti kurulunca Çin esaretinden kurtulmuştur.³⁶ Ülke II. Göktürk Devleti'nin Uygurlar tarafından yıkılmasının ardından Uygurlar'ın hakimiyetine girmiştir.³⁷ 840 yılında Uygur

³⁵ Kürşat Yıldırım, "Doğu Türkistan ve İlk Sakinleri", *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, Yaz 2012, s.434. Çeşitli kaynaklara göre, Türklerin bu topraklara hakim olması M. Ö. 1700 veya M. Ö. 2500 civarlarında gerçekleşmiştir. G.C. Kazakbalası, *Göçten Sonra*, Büyük Türkeli Yayınları, İstanbul, 1980, s.9. Bir başka kaynağa göre M.Ö. 2200'lere kadar gitmektedir.

³⁶ İsa Yusuf Alptekin, *a.g.e.*, s.86-87; Mehmet Emin Buğra, *a.g.e.* s.10-12; Ahmet Taşağıl, "Göktürk Kağanlığı Göktürkler", *Türkler Ansiklopedisi*, C.2. Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s.26, s.34-35

³⁷ İbrahim Kafesoğlu, *Türk Milli Kültürü*, 40. Baskı, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2012 s.124; Gülçin Çandarlıoğlu, *Uygur Devletleri Tarihi ve Kültürü (Çin Kaynakları ve Uygur Kitabelerine Göre)*, 2. Baskı, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul 2013, s.12; Ahmet Taşağıl, "Uygurlar", *Türkler Ansiklopedisi*, C.2., Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s.374-375; Nazım Tektaş, *Tanrı'nın Askerleri-*

Devleti'ni yıkan Kırgızlar, Kırgız Hakanlığı'nı kurmuş ve Uygurlar'a karşı çetin bir mücadele başlatmışlardır.³⁸Bu savaşların sonucunda Doğu Türkistan'a göç eden Uygurlar Turfan ve Kansu Uygur devletlerini kurdular. Turfan Uygur devleti kuruluşundan itibaren tarih sahnesinde daha etkin bir rol alırken Kansu Uygurları ise daha çok ticaret ile meşgul olup siyasi ve askeri alanlarda ciddi bir etkinlik gösterememiştir. Günümüzde Kansu bölgesinde iki milyon civarında Uygur türkünün yaşadığı düşünülmektedir.³⁹

Uygur adının anlamı hakkında çeşitli görüşler bulunmaktadır. Bu görüşlerden birine göre Uygur adının anlamı “şahin gibi hızlı hücum eden, orman halkı”, bir diğerine göre “çukur”, başka bir kaynakta “-uymak, -takip etmek” fiilinden türediği ifade edilmiştir. Ebul Gazi Bahadır Han da Uygurların adını “uymak, yapışmak” fiiliyle açıklar. Kaşgarlı Mahmut ise “kendi kendine yeter” olarak açıklamıştır. Kelimenin genellikle Uy+gur olarak geliştiği “akraba, müttefik” anlamında olduğu ve On Uygur adının “On Müttefik” olarak kullanıldığı ifade edilmektedir. Kaynaklara baktığımız zaman Uygurların Hunların soyundan geldiğini görmekteyiz. Diğer bazı Türk kavimlerle birlikte Dokuz Oğuz-On Uygur olarak adlandırıldılar. Dördüncü ve beşinci asırlarda Toba devleti zamanında Töles adıyla anılmaya başlandılar. Çinliler onların yüksek tekerlekli arabalar kullanmalarından dolayı onlara Kao-ch'e/Kao-ch'ih (yüksek tekerlek) demişlerdir. İlk vakitler Töles boylarının ortak bir liderleri yoktu. Göktürk devleti kurulduğu zaman Selenga, Orhun ve Tola nehirleri kıyılarından oturan bu boylar devletin hakimiyetini tanıdılar. Göktürk Devleti VII. Asırda Çinlilere yenilince Töles boyları da dağıldı.Göktürk devletinin zayıflamasından yararlanan Uygur- Töles Göktürklerin kuzey sınırlarına saldırmaya başladılar. Göktürkler bu saldırıları

2 Göktürkler – Uygurlar – Kırgızlar – Türkişler, Çatı Yayıncılık, İstanbul 2007, s.284-285; Özkan İzgi, *Uygurların Siyasi ve Kültürel Tarihi (Hukuk Vesikalarına Göre)*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1987, s.14-15; Turgun Almas, *Uygurlar*, Selenge Yayınları, İstanbul, 2010, s.132-134; Peter Golden, *Türk Halkları Tarihine Giriş* (Çev. Osman Karatay), Karam Yayınları, Ankara 2002, s.126; Salim Koca, *Türk Kültürünün Temelleri Hunlar Göktürkler Uygurlar*, İstanbul 1990, s.90-91

³⁸ Saray, *a.g.e.*, s.38; Rhodes College, “Erken Dönemlerden Moğol İstilasına Kadar Yenisey Kırgızları”, *Türkler Ansiklopedisi*, C.2, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s.705-706; Sebahattin Şimşir, *Dünden Yarına Türkistan'da Türkler*, İq Kültür Sanat Yayıncılık, 1. Baskı, İstanbul 2009, s.104

³⁹ Gülçin Çandarlıoğlu, *Sarı Uygurlar ve Kansu Bölgesi Kabileleri (9.-11. Asırlar)*, 2. Baskı, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul 2013, s.13; Kansu Uygurları (Sarı Uygurlar) hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Eyüp Sarıtaş, *Sarı Uygurlar*, Selenge Yayınları, İstanbul 2012,

durdurmak için ordu gönderdilerse de başarılı olamadılar. Bu durum Uygur – Töles güçlerine prestij kazandırıyordu.⁴⁰

İkinci Göktürk devleti kurulunca, Uygurlar bu devletin içinde yer aldılar. Göktürk egemenliğinde buluna Karluk, Basmil ve Uygur boyları 742-743 yıllarında Göktürk kağanı Ozmış'ı mağlup ederek öldürdüler. Göktürk devleti yıkılınca Basmillerin idaresinde kurulan yeni kağanlıkta Uygurlar sol (doğu), Karluklar sağ (batı) yabguluğu oluşturdular. 744 yılında Uygur Yabgusu Basmil kağanını yenerek kendini kağan ilan etti. Kutlug Bilge Kül "Kağan" ünvanını aldı. Böylelikle Uygur devleti kurulmuş oldu. Bilge Kül Kağan'ın 747'de vefatıyla yerine oğlu Moyen Çor geçmiştir. Bu dönemde batıda Türgeşler üzerine sefer düzenlenerek Türgeşler mağlup edilmiş, devletin sınırları batıda Sırderya nehri kıyılarına kadar ulaşmıştır. Kuzeye doğru yapılan seferle Uygurlarla Kırgızlar arasındaki bölgede bulunan Çik adlı Türk kavmi yenilgiye uğratarak hakimiyet altına alınmıştır. Ancak bu seferde Kırgızlar henüz mağlubiyete uğratılmamıştı. Oğuz seferi de olan Moyen-Çor'un bu seferini kimin üzerine yaptığı bilinmemektedir. Yani Uygur devrindeki Oğuzların kim olduğu hakkında bilgimiz mevcut değildir. Talas Savaşı mağlubiyeti dolayısıyla zor durumda olan ve iç karışıklıklar yaşayan Çin'e yardım edilerek iç işlerine müdahale edilmiştir. Bu dönemde (757) de Uygurların Çin'in gerçek hakimi olduğunu söylememiz mümkündür. Ayrıca bu dönemde Moyen-Çor Göktürk alfabesi ile yazılmış bir yazıt bırakmıştır. Şine-usu nehri yakınlarında bulunan bu yazıtta Uygurlar hakkında çok değerli bilgiler mevcuttur. Moyen-Çor'un 759 yılında ölümünden sonra tahta geçen Böğü Kağan devrinde Çin'deki karışıklıklar devam etmiş devlet Çin'e yardım ederek içişlerine müdahale etmeye devam etmiştir. Böğü Kağan Çin'in içlerine kadar gitmek istemişse de danışmanlarının uyarılarıyla bundan vazgeçmiştir. Bu dönemde göze çarpan en önemli gelişme Maniheizm'in kabul edilmesidir. 762 yılında yapmış olduğu Çin seferinde Mani rahipleri ile tanışan Böğü Kağan onlardan etkilenerek Mani dinini ülkesine getirmiştir. Bu din hayvani gıdalar yemeyi ve savaşçılığı yasaklıyordu. Kağan bu din sayesinde halkının bozkır hayatını bırakıp, yerleşik hayata geçmeleri ve ülkesinin daha mamur hale gelmesini istiyordu. Ayrıca tüccarlık yapan Soğdluları yanına çekerek ülkesini

⁴⁰ Gülçin Çandarlıoğlu, *Uygur Devletleri Tarihi ve Kültürü (Çin Kaynaklarına ve Uygur Kitabelerine Göre)*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul 2013, s.11; Taşağıl, *a.g.m.*, s.373-374; Erkin Emet, "Uygur Türkleri", *Türkler Ansiklopedisi*, C.2, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s.406

ekonomik açıdan güçlendirebilecekti. Bunun yanı sıra Maniheizm'in Çin'deki Budizm'e tercih edildiği de düşünülebilir. Böğü Kağan ayrıca Maniheizm'in Çin'de de yayılması için çalışmalar yapmıştır.⁴¹

Uygur Kağanlığının temelini oluşturan Dokuz Oğuzlar ve tüccar kavim olan Soğdluların telkinleriyle Çin'e büyük bir sefer yapmaya ikna olan Böğü Kağan veziri Tun Baga Tarkan tarafından öldürüldü. Zira vezir Çin içine yapılacak bir seferle orada tutunamayacaklarını ve yok olacaklarını düşünüyordu. Baga Tarkan "Alp Kutlu Bilge Kağan" ünvanıyla tahta çıktı (779).Çin'de yaşanan iç karışıkların sona ermesiyle Çin güçlenmiş ve Uygurlar eskisi kadar etkili olamamışlardır. Bu dönemde barışçı politikalara dönmüşlerdir. Çeşitli Moğol kabilelerinin Çin'e saldırıları önlenmek istendiyse de başarısız olunmuştur. Bu dönemde ayrıca Tibetliler kuvvetlenerek Beşbalık şehrini ele geçirmişlerdir. 789 yılında kağanın ölümüyle yerine oğlu To-lo-ssu, Ay Tengride Kut Bulmuş Külüg Bilge ünvanıyla tahta çıktı. Çok kısa süren hükümdarlığında Tibetlilerin işgal ettiği Beşbalık şehrini yeniden kağanlık topraklarına kattı. 790 yılında kardeşi veya hatunu tarafından zehirlenerek öldürülen To-lo-ssu'nun yerine tahta 16-17 yaşında bulunan oğlu A-Ch'o (Feng-Ch'eng) geçmiştir. Bu dönemde Çin ile iyi ilişkiler kurulmuş, Tibet üzerine seferler devam etmiştir. 795 yılında oğul bırakmadan vefat eden kağanın yerine devlet adamları Ay Tengri'de Ülüg Bulmuş Alp Ulıg Bilge ünvanını alan kişiyi tahta çıkardılar. On yıl tahtta kalan bu kağan öldüğünde devlet eski gücüne kavuşmuştu (805). Bu kağanın yerine tahta Tengride Bolmuş Alp Külüg Bilge geçmiştir. Kaynaklarda hakkında çok bilgi bulunmayan bu kağan devrinde önemli bir olay olmamıştır. 808 yılında vefat eden kağanın yerine tahta çıkan yeni kağanın adı Ay Tengride Kut Bulmuş Alp Bilge'dir. Bu dönem Alp Ulıg Bilge döneminde elde edilen başarıların meyvesi olarak içte ve dışta sorunsuz olarak geçmiştir. Bu kağanın 821 yılında ölümünden sonraki dönem Çin entrikaları ve iç karışıklıklarla geçmiştir. Nihayetinde Kırgızlar 840 yılında devlete son

⁴¹ Çandarlıoğlu, *a.g.e.*, s.12-20; Taşağıl, *a.g.m.*, s.374-378.

vermişlerdir.⁴²840'da kurulan Turfan Uygur Devleti⁴³ Karahanlılarla rekabet halinde olmuş ve onlarla savaşmış, Çinliler ve Kıtalar⁴⁴la dostça ilişkiler kurmuştur.

Uygur Devleti'nin yıkılmasından sonra Karahanlılar Devleti hakimiyetine giren Doğu Türkistan⁴⁵ 11. asrın sonlarına doğru Kara Hitay⁴⁶ hakimiyetine giren Karahanlılar, 1209 yılında Karahanlı hükümdarı Barçuk İdikut'un kendi isteğiyle Cengiz Han'ın hakimiyetini kabul etmesiyle Doğu Türkistan Cengiz Han'a bağlanıyordu.⁴⁷ Cengiz Han'ın ölümüyle Doğu Türkistan toprakları Cengiz Han'ın oğlu Çağatay'ın kurduğu Çağatay Hanlığı'nın idaresinde kalıyordu.⁴⁸ Çağatay Hanlığı'nın yıkılışından sonra Çağatay topraklarında kurulan Timur Devleti, Doğu Türkistan'a 1449'da Timur Devleti hükümdarı Uluğ Bey'in talihsiz bir şekilde oğlu tarafından öldürülüşüne kadar hükmetmiştir.⁴⁹ Timur Devleti'nin hakimiyetinin sona ermesinin ardından Özbek Hanlığı hakimiyetine giren ülke, daha sonra Çağatay Hanedanı'ndan gelen hanlar tarafından yönetilmiştir. 1514 yılında Çağatay Han'ın on üçüncü kuşaktan torunu, Timur'un beşinci kuşaktan torunu Ahmet Alça Han'ın oğlu olan Seyit Han Kaşgar, Yarkent ve Hoten şehirlerine hakim olarak Kaşgar merkezli olarak Seyidiye Hanlığı'nı kurmuştur. Daha sonra başkent Yarkent'e taşınmış, bundan dolayı hanlığa Yarkent Hanlığı da denmiştir. Hanlığın en önemli özelliğini hocaların etkisi altında

⁴²Çandarlıoğlu, *a.g.e.*, 20-33; Taşağıl, *a.g.m.*, s.378-381.

⁴³Gülçin Çandarlıoğlu, *İslam Öncesi Türk Tarihi ve Kültürü*, 2. Baskı, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul 2013, s.66

⁴⁴Kıtalar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Rene Grousset, *Bozkır İmparatorluğu*, Ötüken Yayınları, İstanbul 1980, s.135 Kıtalar, Çinçe transkripte, Kıtay Arapça – Farsça transkripte göredir.

Bizim aldığımız kaynakta da Hitay olarak isimlendirilmiştir. (Saray *a.g.e.*)

⁴⁵Saray, *a.g.e.*, s.47; Mehmet Emin Buğra, *Doğu Türkistan Tarihi, Coğrafi ve Şimdiki Durumu*, Güven Basımevi, İstanbul 1952, s.12-13; Alptekin, *a.g.e.*, .93-95; Erkin Emet, "Karahanlılar ve Uygurlar", *Türkler Ansiklopedisi*, C.4, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s.847

⁴⁶Grousset, *a.g.e.*, s.167, Kıtaların batıya göç etmesiyle kurulan Kıtay Devleti İslam tarihi tarafından Kara – Kıtay olarak isimlendirilmiştir.

⁴⁷Saray, *a.g.e.*; s.66; Sadettin Gömeç, *Uygur Türkleri Tarihi*, Berikan Yayınevi, Ankara 2015, s.163-165; Buğra, *a.g.e.*, s.13-14; *Moğolların Gizli Tarihi* (çev. A. Temir), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1986, s.159,

⁴⁸Saray, *a.g.e.*, s.68, Zeki Velidi Togan, *Umumi Türk Tarihine Giriş*, 3. Baskı, Enderun Kitabevi, İstanbul 1981, s.62; İsenbike Togan, "Çinggis Han ve Moğollar", *Türkler Ansiklopedisi*, C.8, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s.395-396

⁴⁹Saray, *a.g.e.*, s.72-74; Emine Sonnur Özcan, "Astronom – Hükümdar Uluğ Bey ve Bilim Şehri Semerkand", *Tübitak Bilim ve Teknik Dergisi*, Nisan 2017, Ankara, 2017, s.83

kalması olarak ifade edilebiliriz. Bundan dolayı Hocaların kim olduğu ve Doğu Türkistan tarihinde ne rol oynadıklarını ayrıca anlatmak gerekmektedir.⁵⁰

1.1.2.Hocalar Devri

Türkler İslamiyet'le tanıştıktan sonra İslam kültürü ve pek çok İslam kaideleri doğrudan doğruya Araplar'dan alınmamış, İran üzerinden Türkistan'a gelmiştir. İran'ın Horasan vilayeti İran geleneklerini muhafaza etmekle beraber bu tasavvuf hareketlerine uyumlu bir yer haline de gelmiştir. İran'ın diğer vilayetlerinde gelişen tasavvuf hareketleri, sufiler⁵¹ vasıtasıyla Horasan üzerinden Maverünnehir'den geçerek Türkistan'a gelmeye başladı(11-12.y.y.).Tasavvuf hareketlerinin Türkistan'a gelmesiyle beraber burada da "Hocalar" ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu hocaların manevi atası Yusuf el-Hamadani'dir. Onun dört halefi vardır, bunlar: Hoca Abd Allah-i Baraki, Hoca Hasan-i Andaki, Hoca Ahmet Yesevi ve Hoca Abd al-Halik Gucduvani'dir.⁵²

Hoca Ahmet Yesevi'nin bölgeye dışarıdan gelen Fars veya Arap kökenli hocalarla anlaşamarak Buhara'dan, memleketi olan Yesi'ye geri dönmesi üzerine Yusuf el-Hamadani'nin makamına Hoca Abd al-Halik Gucduvani geçmiştir. Gucduvani dönemi ve ondan sonra gelen halefleri döneminde tarikatın yayıldığı alan genişlemiş ve tarikata mensup kimseler artmaya başlamıştır. Gucduvani'den sonra gelen hocalardan Aziz Ali-i Ramitani'nin dördüncü halifesi olan Hoca Muhammed Baba Sammasi'nin haleflerinde olan Seyyid Amir-i Kulal'ın yetiştirdiği öğrencilerden olan Muhammed b. Muhammed el-Buhari daha sonra Hoca Bahaüddin Nakşibendi olarak ünlenmiştir. Bahaüddin Nakşibendi Kulal'ın en önemli haleflerinden olmakla birlikte tarikatın tam anlamıyla oluşumunu tamamlamasına büyük katkı vermiştir. Tarikat daha sonra liderinin lakabı olan "Nakşibendi" adıyla anılmıştır.⁵³

⁵⁰İklil Kurban, *Doğu Türkistan İçin Savaş*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1995, s. 25-27

⁵¹ Sufi: Tasavvuf felsefesini benimseyen kişi.

⁵² Kurban, *a.g.e.*, s.43-44

⁵³ Kurban, *a.g.e.*, s.44-45

Akdağlı hocalar ve Karadağlı hocalar olarak bilinen bu iki grup Nakşibendi tarikatına mensupturlar. Her iki grubun lideri de Nakşibendi şeyhi olan Ahmed Kasani (Mahdum-ı Azam)'nin soyundandırlar. Kasani'nin ölümünden sonra büyük oğlu Muhammed (İşan-ı Kelan) ile dördüncü oğlu İshak Veli tarikatın liderliği için mücadele etmeye başlamışlardır. Bu mücadele sonucunda birbirine rakip bu iki grup ortaya çıkmıştır: Akdağlı hocalar ve Karadağlı hocalar.⁵⁴

İşan Kelan soyundan olan Akdağlı hocaların lideri Muhammed Yusuf, Sediye Hanlığı hükümdarı Yolbars Han döneminde (1667-1670) hanlıkta büyük nüfuz elde etmiştir. Ancak bu nüfuz sonraki yönetici İsmail Han döneminde (1670-1680) İshak Veli soyundan olan Karadağlı hocalara geçmiştir. 1677 yılında Appak Hoca (Afaq Hoca), İsmail han tarafından kovalanınca Keşmir üzerinden Tibet'e geçer. Tibet'te Budistlerin lideri Dalay Lama V ile görüşerek İsmail Han'a karşı ondan destek ister. Seyidiye Hanlığı'nın Budizme karşı yaptıkları cihattan rahatsız olan Dalay Lama bu destek talebini memnuniyetle karşılar. Destek olması için kendi öğrencisi olan Kalmuk hanı Galdan'a mektup yazar. Galdan'da, bu talep üzerine Appak Hoca'nın da teşvikiyle 1680'de 120.000 kişilik bir orduyla Seyidiye Hanlığı'nı işgal etmiştir. Seyidiye Hanlığı 1696'ya kadar Kalmuklara bağlı olarak yaşamıştır. Bu dönemde Appak Hoca isyan etmiş ve bir süre yönetimi eline almışsa da kalıcı bir başarı sağlayamamıştır. Galdan'ın 1745 yılında ölmesiyle taht kavgalarıyla zayıflayan Kalmuklar Doğu Türkistan'daki hakimiyetlerine gereken önemi verememişlerdir. İsyen eden bazı yerel yöneticiler Çin'de bulunan Mançu Hanedanı'ndan yardım istemişlerdir. Bunun üzerine Mançular 1755 yılında Kalmuklar üzerine seferlere başlamışlardır.⁵⁵

1.1.3. İşgaller Dönemi

1644 yılında Çin İmparatorluğu'nda idareyi ele alan Mançular, önce kendi birliğini (iç düzenini) sağladıktan sonra, Moğollar üzerine yürüyerek Moğolistan'ı ele geçirmiş

⁵⁴ Muhammed Bilal Çelik, "Saidiye Hanlığı ve Hocalar Devri Kaynakları (1514- 1762)", *History Studies International Journal of History*, Kasım 2012, s.66-67

⁵⁵ Kurban, *a.g.e.*, s.59

daha sonra iç karışıklık içinde bulunan Kalmuklar'ın kendilerinden yardım istemesini fırsat bilerek Doğu Türkistan'a asker göndermişler, Kalmuklar'ın merkezi İli'ye asker çıkararak Kalmuklar'dan burayı almışsa da bir süre sonra Kalmuklar burayı tekrar almışlar, İli birkaç kez daha Kalmuklar ve Mançular arasında el değiştirdikten sonra 1760 senesinde İli Kalmuklar'dan kesin olarak alınıyordu. Buna ek olarak Doğu Türkistan'ın kuzey kısmı da Mançular tarafından istila edilmiştir. Bir süre sonra da Doğu Türkistan'ın batı tarafları da Mançu işgaline maruz kalıyordu. Bu dönemde Mançular "Parçala, idare et " ilkesine uyarak Doğu Türkistan'ı birkaç parçaya ayırdılar. Ülkenin bir kısmını Çin'e bağladılar, bir bölümüne de Çinli asker getirerek buraların idaresini bu askerlere verdiler. Ayrıca Doğu Türkistan'da Umumi Valilik kurularak Chao Hui'i vali olarak tayin edildi.(1762)⁵⁶

Bu işgal devresinde, hocalarca çeşitli isyan hareketleri tertip edildi ise de başarıya ulaşamadı. Bu isyanlar sırasıyla şöyledir Büyük-Küçük Hocalar İsyanı (1757-59), Üçturfan İsyanı (1765), Ziyavdin Hocan İsyanı (1815), Cihangir Hoca İsyanı (1824-28), Yusuf Hoca İsyanı (1830), Yedi Hoca İsyanı (1847), Velihan Töre İsyanı (1857),⁵⁷

1.1.5.Yakup Han Devri

Doğu Türkistan'ın tekrar bağımsız olmasına vesile olan isyan Kuçar'ın Ögen Nehri etrafında tahıl vergisini ödeyemediği için ağır işlerde çalışan kimseler tarafından başlatılır. Tuhti Niyaz'ın başlattığı bu isyan (4 Haziran 1864) kısa sürede Urumçi'ye kadar yayılır. Kumul, İli, Kaşgar şehirlerine yayılarak devam eden isyan neticesinde Kuçar hocası Raşidin Hoca Kuçar'da hükümdar ilan edilir. İsyana destek veren Döngen⁵⁸lerden To Ming Urumçi'de kendini sultan olarak duyurur, Kaşgar'da Akdağlık hocaların lideri Tohti Mahmut Alem kendisini han ilan eder. Çok geçmeden Kırgız Sıdık Beg Aktu'dan Kaşgar'a gelerek hanlığı alır ve kendi yerini sağlamlaştırmak için Hokand

⁵⁶ Saray, *a.g.e.*, s.86-87; Ömer Kul, *Baturlar*, s.20-21; Alptekin, *a.g.e.*, s.103-109, s.112-122

⁵⁷ Kurban, *a.g.e.*, s.71-80; Alptekin, *a.g.e.*, s.122

⁵⁸ Müslüman Çinli.

Hanlığı'ndan yardım ister. 1864 yılında Batı Türkistan'lı Yakup Bey, eniştesi olan Taşkent Valisi ve Hokand Hanlığı'nın yardımlarıyla Hocalar sülalesinden son hükümdar Büzürg Han'a komutan olarak tayin edilince, Doğu Türkistan tarihi yeni bir dönemece girmiş oldu. Yakup Bey gelir gelmez ilk iş olarak Sıdık Beg'den tahtı alarak Büzürg Han'ı tahta oturtur. Daha sonra Raşidin Hoca'nın elindeki yerleri alarak Raşidin Hoca'yı öldürtür. Sonra Büzürg Han'ın hükümdarlığında Doğu Türkistan'da pek çok yeri Mançular'dan alarak tekrar Doğu Türkistan'a katmıştır. 1867 yılında idareyi ele alıp hükümdar olmak için harekeet geçen Yakup Bey, Büzürg Han'ın tahttan çekilmesini istemiştir. Büzürg Han'da elinde güç kalmadığını görünce mecburen tahttan çekilmiştir. Yakup Bey hükümdar olarak "Han" ünvanını almıştır. Yakup Han 1871 yılında bütün Doğu Türkistan'ı işgalden kurtararak Doğu Türkistan'ın bağımsız bir devlet olmasını sağlamıştır.⁵⁹ Osmanlı Devleti'ne elçi göndererek yardım istemiş, yardım isteğine Sultan Abdülaziz 2000 tüfek 6 Krupp topu ve çeşitli mühimmatla cevap vermiştir. Yakup Han Doğu Türkistan'da hutbeyi Abdülaziz Han adına okutmuş ve paraları da onun adına bastırmaya başlamıştır.⁶⁰

İyi bir asker olan General Tso'nun Çin ordusunun başına geçmesiyle, bölgeyi tanıyarak adımlar atması ve ordusu için silah ve yiyecek teminini büyük bir özenle yapması, aynı zamanda çok önemli raporlar yazarak olayı askeri boyuttan stratejik ve siyasi bir konuma taşıması, Doğu Türkistan ve Yakup Han için felaket olmuştur. 1873 sonbaharında Döngenlerin bulunduğu Kansu bölgesini ele geçirerek Doğu Türkistan sınırına dayanan Tso, 1877 yılının ilkbaharında Doğu Türkistan işgaline fiilen başlamıştır.⁶¹ Çinlileri sınıra yaklaştıklarını önceden haber alan Yakup Han, İngiltere, Rusya ve Osmanlı Devleti'nden yardım isteyerek diplomatik adımlar atmışsa da bu çaba, İngiltere ve Rusya'nın Çin'in yanında yer alması, Osmanlı Devleti'nin ise kendisinin de zor durumda olmasından dolayı yardım edememesi sebebiyle olumsuz sonuçlanmıştır. Çinliler işgal ettikleri yerlerde bulunanlara "amanname" vermiş ve

⁵⁹ Saray, *a.g.e.*, s.128-143

⁶⁰ Sadettin Gömeç, "Doğu Türkistan'da Yakup Han Dönemi ve Osmanlı Devleti İle İlişkileri", Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi Ankara,1999, S.9, s.152; *Osmanlı Belgelerinde Doğu Türkistan*(Ed. Nuran Koltuk) Türk Dünyası Belediyeler Birliği Yayınları No:16, İstanbul 2016, S.43; Erkin Emet, "Doğu Türkistan Özerk Cumhuriyeti", *Türkler Ansiklopedisi*, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, C.20, s.474

⁶¹ Çoşkun Kumru, *Türk Tarihine Dair Yazılar- III*, Gece Kitaplığı, Ankara 2018, s.135

buralardan çekilen kimseler “Çinliler bir şey yapmıyor.” diye olumsuz propaganda yapınca Yakup Han bu tür kimselerin öldürülmesini emretmiştir. Bu da halk arasında hoşnutsuzluğa yol açmıştır. Ayrıca sınırlarda yaşanan hadiseler (Çinlilerin ilerlemeleri ve Doğu Türkistan askerlerinin geri çekilmeleri) Yakup Han’a doğru olarak anlatılmadığı için durum giderek zorlaşmıştır. Yakup Han’ın Çin işgaline karşı aldığı savunma tedbiri de çok hatalı olmuştur. Her kasaba ve şehre bir komutan tayin eden Yakup Han, bunların kendi emri olmadan yerlerinden ayrılmamalarını hatta yardım istenen bir yere bile yardım gönderilmemesini istemiştir. Bu durum iki olumsuz sonuca yol almıştı. Birincisi mevcut kuvvetler bu emirle dağılmış ve birbirleriyle iletişimleri kesilmişti. İkincisi mücadele ayrı ayrı gruplar halinde yürütülmüş, tek bir kuvvet olarak mücadele edilmemiş bu da ordunun savaşı kazanma şansını azaltmıştır. 1877 Haziran’ında Yakup Han’ın kalp krizinden ya da zehirlenmeden dolayı aniden vefatıyla Çinlilerin işi çok kolaylaşmıştır. Yakup Han’ın ani vefatıyla Doğu Türkistan kuvvetleri dağılmış Çin işgali hızlanmış, 2 Ocak 1878’de tüm Doğu Türkistan Çin işgaline uğramıştır.⁶²

Yakup Bey’in kurduğu devlet her ne kadar Osmanlı İmparatorluğu, İngiltere, Rusya gibi büyük devletler ve Afganistan tarafından tanınmışsa da, yıkılmaktan kurtulamamıştır. Mançular bu istila döneminde Tso Tsung-Tang’ın tavsiyesine uyarak, Doğu Türkistan’ı sömürge halinden çıkararak doğrudan Çin topraklarına katmıştır. 1882 yılında Doğu Türkistan’ın adını Hsin-chiang (yeni ele geçirilmiş topraklar) olarak değiştiren Çin idaresi, 1884 Doğu Türkistan sınırları içerisinde Sinkiang (Sincan) vilayetini kurmuştur.⁶³ Doğu Türkistan’da kurulan Umumi Valilik merkezi de İli’den Urumçi şehrine taşınmıştır. Bağımsızlık döneminden kalma idari sistem ve Hakim beğ, Divan beği, İşik Ağa Beğ gibi ünvan ve rütbelere kaldırılarak bunların yerine Dao

⁶²Saray, *a.g.e.*, s.183-220

⁶³ Ahmet Taşağıl, ‘Doğu Türkistan’, C.41, *DİA*, Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2012, s.559, Alptekin, *a.g.e.*, s.129., s.139 Bu devletlerden İngiltere ve Rusya kendi menfaatlerini düşünerek Yakup Bey’i desteklemişlerdir. Rusya burada Çin’e karşı Yakup Bey’i desteklerken, İngiltere’nin ise sömürgecilerini Ruslardan korumak ve Çin’e karşı bir müttefik elde etmek arayışı ile bu desteği sağladığını düşünmek mümkündür. Osmanlı İmparatorluğu ise kendi yaşadığı sorunlardan dolayı yardım edememiştir. Afganistan’ın ise yeterli güce sahip olmamakla birlikte İngiltere baskısından bağımsız hareket edememiş olması kuvvetle muhtemeldir. (Y.N.), Alaeddin Yalçınkaya, *Sömürgecilik- Panislamizm Işığında Türkistan (1856’dan Günümüze)*, 1. Baskı, Timaş Yayınları, İstanbul 1997, s.98

(Vilayet), Chu (Mutasarrıflık), Chien (Kaza) gibi Çinçe isimler getirilmiş, buralara Çinli kimseler yönetici olarak tayin edilmiştir.⁶⁴

1.1.6. Genel Valiler Dönemi ve Doğu Türkistan'da Bağımsızlıklar (1911-1944)

1.1.6.1 Yang Seng-Şin

Yang Seng-Şin 1911'de Çin'de ihtilal olup ta Cumhuriyet ilan edildiğinde, Urumçi şehrinin Hakimliği ve Adliye Bakanlığı görevlerini yürütmekte idi. Mançu (Qing) Hanedanı'nın Doğu Türkistan'daki valisi olan Yüan Ta-hua Cumhuriyet ilan edilip te idarenin değiştiğini görünce yetkilerini Yang'a devrederek Urumçi'den kaçtı. Yang zaman kaybetmeden Çin Cumhuriyet hükümetine bağlılığını bildirdi, valiliği hükümetçe onaylanan Yang resmen göreve başladı. Yang üç sene boyunca ülke içinde yaşanan sorunları hallederek, ülkede idareyi büyük ölçüde eline aldı. Yang Mançuların kurduğu sistemde büyük değişiklikler yapmadı küçük düzenlemelerle yetindi. Önce Kansu eyaleti ile ilişkiler kesildi. İli ve Altay bölgelerini zapt ederek, Urumçi, Aksu, Kaşgar ve Çüngüş vilayetlerine iki yeni vilayet daha ekledi. Ülkedeki nahiye sayısını 40'dan 47'ye çıkardı. Yang Doğu Türkistanlılara güvenmediği gibi kendi adamlarına da güvenmiyordu. Bu sebepten ötürü kendi etrafına akrabalarını ve Yunnanlı hemşehrilerini toplayarak kendini emniyete almıştı.⁶⁵

Yang iyi hizmet edenleri ödüllendirir, kusurlu olanları cezalandırırken çok katı davranırdı. Yang'ın yerli halka karşı politikası mahalli ve milli farklılıkları kullanmak ve dış tesirleri bilhassa Rus tesirini uzak tutmaktan ibaretti. Yang'ın en çok rahatsız olduğu konu Doğu Türkistan Türkleri arasında dini ve kültürel uyanışın giderek artması idi. Bunun sebepleri arasında Birinci Dünya Savaşı sırasında Osmanlı Devleti'nin cihat ilan etmesi bundan ötürü Müslümanların Osmanlılara sempati beslemesi ve 1920'lerde Sovyetlere karşı başlatılan Kolbaşılar Hareketinin milli heyecanı arttırarak milli

⁶⁴ Alptekin, a.g.e., s.39

⁶⁵ Andrew Forbes, *Doğu Türkistan'daki 'Harp Beyleri' (Doğu Türkistan'ın 1911-1949 Arası Siyasi Tarihi)* (Çev. Enver Can), Doğu Türkistan Vakfı Yayınları, İstanbul 1991, s.17-23; Alptekin, a.g.e., s.147-149

hareketlere sempati oluşturması vardı. Rusların Türkistan'dan Turancılık ve bu gibi "tehlikeli düşünceleri" uzak tutma çabası başarısız olmuş, bu düşünceler Doğu Türkistan'a da yayılmaya başlamıştı.⁶⁶

Çarlık Rusyasının işgali altındaki Orta Asya Müslümanları arasında ortaya çıkan Cedidcilik (Yenilik) hareketi ve daha sonra Turancılık hareketi gittikçe bölgeye yayılmaya başlıyordu. Osmanlı Devleti tarafından bir tehlike gelmesinden endişe eden Yang Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'ndan yenik çıkmasıyla rahat bir nefes almıştır. Ancak Rusya'da yaşanan rejim değişikliği ile Osmanlı korkusu yerini Sovyet tesiri ve komünizmin ülkede yayılması korkusuna bırakmıştı.⁶⁷

Bölgede başına buyrukluk o kadar ilerlemişti ki Kaşgar valiliğine tayin edilen Ma Fu-hsing adeta umum valilik içinde bağımsız bir vali gibi hareket eder olmuştur. Ma ,31 Mayıs 1924 günü yakalanmış ve ertesi gün kurşuna dizilerek öldürülmüştür. Ma'nın öldürülmesi ile otorite tekrar sağlanabilmiştir.⁶⁸Yang'ın ülkeyi sömürmesine verilecek şu örnek yeterli olacaktır: *Doğu Türkistan'a ticaret için gelen tüccarların ödemek zorunda oldukları altın ve gümüş paralar geciktirilmeden Yang'ın, Filipinler'in başkenti Manila'da Amerika Birleşik Devletleri himayesinde açtığı hesaba gitmekteydi.*⁶⁹

16 yıllık valilik döneminde Doğu Türkistan'ı tam bir diktatör olarak yöneten, kaynakları sömüren ve herkes tarafından nefret toplayan vali gittikçe yalnızlaşmış ve gücü azalmaya başlamıştır. Valinin, görevini bırakarak Doğu Türkistan'dan kaçaçağına dair bir takım iddialar da mevcuttur.⁷⁰

1928 Haziran'ında Kuomintang (milliyetçi) partisinin birlikleri Pekin'e girince Doğu Türkistan'da Kuomintang bayrağı astırarak, Nanking'de bulunan Chiang Kai-şek hükümetinin Doğu Türkistan üzerindeki hakimiyetini kabul etmiş bulunuyordu. Pekin tarafından Aksu valiliğine atanan Fan Yao-nan isimli bir genç, kabiliyeti ile Yang'ı

⁶⁶ Forbes, *a.ge.*, s.26-28; Alptekin, *a.g.e.*, s.149, Ahsen Utku, *Doğu Türkistan İpek Yolu'nun Mahzun Ülkesi*, İhh, İstanbul 2006, s.34

⁶⁷ Forbes, *a.g.e.*, s.29-32

⁶⁸ Forbes, *a.g.e.*, s.39-43

⁶⁹ Forbes, *a.ge* s.51

⁷⁰Forbes, *a.g.e.*, s. 52-53, s.57

etkilemiş önce Urumçi valiliğine daha sonra Doğu Türkistan'ın Dışişleri Bakanlığı'na atanmıştır. Fan 7 Haziran 1928'de, Yang'ı kendisinin düzenlediği bir ziyafete davet ederek onu sukiastle öldürmüştür. Ancak valilik mührünü almaya Yang'ın konağına gittiğinde Yang'ın en yakın yardımcısı olan İçişleri Bakanı Çin Şu-Jen'i yanına çağırması; Çin Şu-Jen yanına gelmediği gibi Fan'ın yakalanması için kendi askerlerini göndermiştir. Çıkan çatışmada yakalanan Fan ertesi gün idam edilir.⁷¹

1.1.6.2.Çin Şu-Jen (1928-1933)

Eski vali suikast sonucu öldürüldükten sonra, merkezi hükümete telgraf çekerek kendisinin vali olarak tanınmasını istedi. Hükümet mecburen bu oldu-bittiyi tanımak zorunda kalmıştır. Çin Şu-Jen, kesilen hayvan başına vergi koymak ve paranın “dışa akması” için hac yasağı koyarak Doğu Türkistanlı Müslümanların tepkilerini toplamaya başladı.⁷²

1870'lerde Doğu Türkistan Çinliler tarafından işgal edildiğinde bazı prensliklerin yarı özerk olarak kalmalarına müsaade edilmişti. Kumul Hanlığı Çağatay Hanlarının nesilleri olduğu ifade edilen yöneticilerin elindeydi. Cumhuriyetin ilk valisi olan Yang vali olduğunda bu özel statüyü devam ettirmişti. 1928 yılına gelindiğinde Kumul Hanlığı'nın başında Şah Maksud vardı. Şah Maksud'un 1930 Martında vefatıyla yerine büyük oğlu Nasır'ın geçmesi beklenirken, Nasır ve kardeşi Yolbars Urumçi'ye çağrılarak, Kumul Hanlığı feshedildi ve Kumul üç ayrı yönetim bölgesine bölündü. Bunlara Çince “Ha-mi”, “Ay-Ho”, “Ay-vu” isimlerini verdi. Kumul Hanlığı Doğu Türkistanlı Türkler için dini, ekonomik ve kültürel değer taşıyordu. Kumul Hanlığı'na Çinli göçmenlerin yerleşmesi yasaktı, hanlık feshedilince bu yasakta kaldırıldı. Kumulluların Urumçi'ye doğrudan doğruya vergi ödeme muafiyeti kaldırıldığı gibi Kumul halkına bir yıllık vergi borcu da çıkartılarak zaten gergin olan ortam daha da gerginleştirildi. Daha sonra Kumul halkının verimli toprakları ellerinden alınarak kendilerine çöl kenarında işlenmemiş topraklar verildi. Toprak vergisini de eski verimli toprak vergisi kadar ödemeleri emredilmiştir. Normal şartlarda daha önce işlenmemiş

⁷¹Forbes, *a.g.e.*, s.58-60. Alptekin, *a.g.e.*, s.151

⁷²Forbes, *a.g.e.*, s.63, s.73

toprağa sahip olan kimse iki yıl vergiden muaf tutuluyordu. Bu da yetmezmiş gibi ellerinden alınan topraklar Çinli göçmenlere verilerek kendilerine üç yıl vergi muafiyeti tanınmıştır.⁷³

1.1.6.1. Doğu Türkistan İslam Cumhuriyeti

Vali Şu-Jen'in yaptığı eziyetlere dayanamaz hale gelen Doğu Türkistan Türkleri, 1933 yılında, Turfan'da General Mahmut Muhiti, Hoten'de Mehmet Emin Buğra, Kumul'da Hoca Niyaz ve Elishan Taycı, Altay'da Kazakları organize eden İris Han ve Esim Han'ın önderliklerinde Çin valisine isyan hareketini başlattılar. İsyan Kansu eyaletinden Ma- Cung- Yin'de destek vermiş, nihayet 13 Kasım 1933'de Kaşgar'da Doğu Türkistan İslam Cumhuriyeti ilan edilerek gök bayrak göndere çekilmiştir. Hoca Niyaz Bey'in Cumhurbaşkanı olduğu cumhuriyet Çin –Sovyet Rusya işbirliğiyle Eylül 1934 yılında yıkılmış ancak ülkenin bazı yerlerinde 1937 yılına kadar varlığını sürdürmüştür.⁷⁴

1.1.6.2. Şarki Türkistan Cumhuriyeti

Çinlilerin baskı ve asimile politikalarından bunalan halk bir kez daha Çin yönetimine isyan etmeye hazırlanıyordu. Bu seferki isyan diğerlerinin aksine Sovyetler tarafından desteklenerek başlamıştır. İsyen 7 Kasım 1944'de Alihan Töre öncülüğünde başladı. İsyen sonucu İli Türklerin eline geçerken, Altay, Tarbagatay, Şaveşek şehirleri de Osman Batur tarafından Çinlilerden temizlenir. 12 Kasım 1944'de ay yıldızlı bayrakla Şarki Türkistan Cumhuriyeti ilan edildi. Alihan Töre⁷⁵ devlet başkanı oldu. Türkistan ordusu ilerlemeye devam edip, 17 Eylül 1945 günü Manas nehri kıyısına geldiği sırada ateşkes ilan edildi. Ancak ordu ilerlemeye devam etse bütün Doğu Türkistan'ın kurtulması belki mümkün olacaktı. Kuşkusuz ki bu ateşkesin sebebi

⁷³ Forbes, *a.g.e.*, 74-75, 77-82; Alptekin, *a.g.e.*, s. 152, Utku, *a.g.e.*, s.34-35, Hızırбек Gayretullah, İsmail Cengiz, *Çin'de İslamiyet ve Türkler*, Doğu Türkistan Göçmenler Derneği Yayını, İstanbul 1983, s.57,

⁷⁴ Hızırбек Gayretullah, *Altay Kazakları Doğu Türkistan'dan Göçen Türkler*, 1. Baskı, Yazıgen Yayıncılık, İstanbul, 2019 s.36, s.38; İklil Kurban, *Şarki Türkistan Cumhuriyeti (1944-1949)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1992, s.12; Alptekin, *a.g.e.*, s.153-154; Ahat Andican, *Cedidizm'den Bağımsızlığa Hariçte Türkistan Mücadelesi*, 1. Baskı, Emre Yayınları, İstanbul, 2003, s.386

⁷⁵ Alihan Töre hakkında detaylı bilgi için bkz. Feruza Shokirova, *Türkistan Aydınlarından Alihan Töre (1885 – 1976): Hayatı, Faaliyetleri ve Fikirleri* (Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Tarihi Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) İstanbul, 2017

Rusların desteği kesmesi ve antlaşma için baskı yapmasıydı.⁷⁶ Bir iddiaya göre, ‘‘Çinlilerin Doğu Türkistan’daki kuvvetlerinin komutanı General Cang Cı Cung 13.09.1945 günü Urumçi’deki Sovyet konsolosunu çağırarak ona, derhal ateşkes talebinde bulunmuş, yoksa Çin’in ileride bir beynelmilel dava açabileceğinden bahsetmiştir.’’⁷⁷

Daha sonra 1946 yılında Alihan Töre’nin Ruslar tarafından kaçırılıp yerine Sovyet yanlısı Ahmetcan Kasimi devlet başkanı olmuştur. Böylece hükümet anlaşma imzalayarak Şarki Türkistan Halk Cumhuriyeti adından ve başka haklarından vazgeçmiştir. General Cang Cı Cung devlet başkanı olmuştur. Daha sonra General devlet başkanlığını Mesut Baykuzu Beye bırakmıştır. Ardından Rusların baskısıyla Burhan Şehidi devlet başkanı olmuştur. 26.08.1949 günü Ahmetcan Kasimi başkanlığında bir heyet Sovyet uçağıyla Pekin’e gitmekte iken ertesi gün uçağın düştüğü haberi alınmıştır. Uçak kazasından sonra Pekin’e gitmek üzere Seyfeddin Azizi başkanlığında beş kişilik bir heyet oluşturulmuş ve bu heyet Pekin’deki kurultayda Şarki Türkistan Cumhuriyeti namına bütün milli davalardan vazgeçtiklerini açıklamıştır. 26.09.1949 günü Burhan Şehidi, Çin komünistlerine teslim olduklarını ilan etmişlerdir.⁷⁸ 1955 yılından itibaren Doğu Türkistan’ın adı ‘‘Sincan Uygur Muhtar Bölgesi’’ olarak değiştirilmiştir.⁷⁹

⁷⁶ Hızırбек Gayretullah, İsmail Cengiz, *Çin’de İslamiyet ve Türkler*, Doğu Türkistan Göçmenler Derneği Yayını, İstanbul 1983, s.65-66

⁷⁷ Kurban, a.g.e., s.65-66, s.75-76; Gayretullah, a.g.e., s.38; Alptekin, a.g.e., s.174-175

⁷⁸ Kurban a.g.e., s.78-80, 84-86; Gayretullah, a.g.e., s.38; Alptekin a.g.e. s.183-184, s.186; *Altay Kartalı Osman Batur* (Haz. Hızırбек Gayretullah), Doğu Türkistan Göçmenler Derneği Yayını, İlaveli 4. Baskı, İstanbul, 2003, s.23-26

⁷⁹ Joseph Costagne, , *Türkistan Milli Kurtuluş Hareketi* (Çev. Reiat Uzmen), Orkun Yayınevi, İstanbul 1980, s.62

2. BÖLÜM

GÖÇ ÖNCESİ DURUM VE GÖÇ

2.1. Kazakların Göç Öncesinde Doğu Türkistan'daki durumu

Doğu Türkistan'ın kuzeyinde yaşayan Kazaklar için bu bölge çok eski tarihlerden beri kendi yurtlarıdır. 17. Yüzyılda Moğolların ve Çinlilerin ortak bakışı neticesinde Kazakların bir kısmı batıya doğru göç etmişlerdir. 18. Yüzyılın başlarında bu bölgedeki Moğolları yenerek eski yurtlarına dönen Kazaklar bu dönemde Batı Türkistan ile Doğu Türkistan arasında resmi bir sınır olmadığı için bu bölgelerde karışık olarak oturur, hayvanlarını karışık otlatırlardı.⁸⁰ Bölgenin sınırları, Rusya ve Çin arasında 1860 Pekin anlaşması ve 1864 Çaveşek protokolları ile yeniden çizilmiş ve Doğu Türkistan Kazakları, Kazakistan'daki soydaşlarından bölünerek Çin hakimiyeti altına girmişlerdir. Doğu Türkistan Pekin hükümetinin hakimiyet alanında olmasına rağmen, Kazaklar kendi içlerinde özerk bir hayat sürmekteydiler.

Çin'de bulunan Mançu yönetimi sırasında Kazaklar Teyci, Ükirday, Zalin ve Zengi gibi verdiği ünvanlara sahip yöneticilere tabiydiler. Bölgeye Pekin'in tam anlamıyla hakim olduğunu söylemek mümkün değildir. 1911'de Sun Yat Sen'in Mançu hanedanlığını devirerek Çin Cumhuriyeti'ni kurduktan sonra, merkezden tayin edilen Çinli Genel Valiler zaman zaman Pekin yönetiminin sözünü dinlemeyerek, başlarına buyruk hareket eder olmuş, bölgedeki Uygur ve Kazak Türkleri üzerindeki hakimiyetlerini kuvvetlendirmek istedikçe baskı ve zulmü arttırmışlardır. Bu baskılar, özellikle Doğu Türkistan'ın Çinli Genel Valileri olan Jin Shu Ren(1928-1933) ve Sheng Shi Tsai(1933-1944) yıllarında had safhaya ulaşmıştır.⁸¹

⁸⁰ Hasan Oraltay, *Hürriyet Uğrunda Doğu Türkistan Kazak Türkleri*, Türk Kültür Yayını, İstanbul 1976, s. 59 Kazakların buldukları dört bölgede yaşayan Kazaklar arasında fark olmadığını Hasan Oraltay şöyle ifade ediyor: "Doğu Türkistan'daki Kazaklar, Batı Türkistan (Kazakistan) Dış Moğolya (Moğolistan)'daki Kazaklar ve Altay Avtonom Bölgesi denilen Rus Altay'ındaki Kazaklar arasında hiçbir fark yoktur. Merhum Zeki Velidi Togan'ın ifadesiyle 'Cungarya'dan İdil'e kadar olan saha içindeki Kazak Türkleri arasında fark yoktur.' "

⁸¹ <http://www.abdulvahap kara.com/karavahap-2/> (erişim tarihi 18 ocak 2019); Muhabay Engin, *Tarih Açısından "Doğu Türkistan'da Kazak Türkleri"*, Doğu Türkistan Dergisi (Doğu Türkistan Göçmenler Derneği Yayını), İstanbul 2001, S.185, s.32; Alptekin, *a.g.e.*, s.147; Ahsen Utku, *a.g.e.*, s.33; Barış Adıbelli, *Doğu Türkistan*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2008, s.76-77;

Ey Altay Dağları!...

Hani hatırlar mısın?...Yıl 1937

Ayrılık vaktinin kapıyı çaldığı, ayrılık rüzgarlarının estiği gündü

Göç kervanlarının düzıldığı,

Büyük göç hazırlığının, başladığı gündü...

Ey Altay Dağları...

Sen mahzundun o gün.

Karlar yüklü zirveni, kara bulutlar kaplamıştı sanki!..

Lisanı halle;

Hıçkırıklara boğulmuşsun.

Sarsılmıştı koskoca bedenin,

“Ne olur gitmeyin” demiştin,

Ben bu ayrılığa dayanamam demiştin...⁸²

2.2. Göçün Başlaması ve Sebepleri

2.2.1. Göçün Başlamasına Giden Süreç

1931 Şubat’ında artık Çin baskısı ve zulmü had safhaya ulaşmış, bu senenin şubat ayında yaşanan bir olay bardağı taşıran son damla olmuştu. Bu olay Kumul’a bağlı Atörük’te Çinli bir komutanın bir Türk ailesinin kızını istemesiydi, daha önce böyle bir olay ne duyulmuş ne de görülmüştü. “Demek ki Çinliler artık bir Türk kızını isteme cesaretini kendilerinde bulduklarına göre Doğu Türkistan ve burada yaşayan Kazaklar için tehlike çanları çalmaya başlamıştı.”⁸³

⁸² İbrahim Aksel tarafından kaleme alınan ‘‘Altay’dan Anadolu’ya Kazak Göçü’’ şiirinden bir bölüm.

⁸³Hızırбек Gayretullah, *Altaylarda Kanlı Günler*, Bilge Kültür Sanat, İstanbul, 2017, s.26, *Koşan Vezir Aksaldın Avızşa Derekeri*, (Ed. Abdulvahap Kara), Orhon Baspa Üyi, Almatı 2016, s.38

Kızı istenen Murab Bey, bu olaydan sonra kızını istemeye gelen Çinlileri azarlayarak kovmuş, diğer Kazak beylerini toplantıya (kurultaya) çağırarak durumu bildirmiş ve yapılacakları istişare etmiştir. Kurultayı Türk kızına talip olan Çinli komutan basmış, çıkan çatışmada komutan öldürülmüş bu olay zaten gergin olan ilişkilerin bir savaşa dönüşmesinin ilk kıvılcımı olmuştur. Bu olaydan sonra, Doğu Türkistan'da kurulmuş Çin Genel Valiliği'nden gönderilen askerlerce kurultayı düzenleyen ve kurultaya katılan bazı kimseler kurşuna dizilmiştir. Gelen askerlerin bu sert tutumu bölgede yaşayan Türklerin sabrını taşırılmış, bu çatışma durumu bir isyana dönüşmüş, kısa süren çatışmadan sonra il merkezi olan Kumul ele geçirilmiştir. Kumul Vali Yardımcısı Hoca Niyaz da isyana katılmış ve isyanı bilfiil desteklemiştir.⁸⁴

Kumul'un ele geçirilmesinden sonra şehrin giriş ve çıkışları kontrol altına alınmış, gelebilecek olası saldırılara karşı önlem alınmıştır. Beklenen saldırı gelmiş ve çetin bir mücadeleden sonra ileri karakol olarak belirlenen bir yerde düşmanı bekleyen Alip⁸⁵ Batır Jasan Kızıl denilen yerde şehit düşmüştü.⁸⁶ Alp Batır ve seksen mücahitin şehit olması Kazaklar arasında büyük üzüntüye yol açmıştır. Daha sonra olayı haber alan Alip Batır'ın oğulları Elis Han ve Koca Akın Jasan Kızıl'a gelerek buradaki konkıvzılarla⁸⁷ savaşmış, konkıvzıların iki yüz kadar ölü bırakarak geri çekilmelerini sağlamışlardır. Ancak konkıvzılar Kumul'u ele geçirmişlerdir.⁸⁸

Jasan Kızıl'da yaşanan olaylar artık silahlı mücadelenin kaçınılmaz olduğu gerçeğini ortaya çıkarıyordu. Ancak Türklerin elinde silah ve cephane yok denecek kadar azdı, bunları temin etmek için acele edilmeliydi. Bu noktada çok fazla bir seçenek

⁸⁴ Gayretullah, *a.g.e.*, s.26-27; Buğra, *a.g.e.*, s.29; Alptekin, *a.g.e.*, s.153

⁸⁵ Jasi Şakenuli, *Halk Önderi Eliskan*, s.103 (Kitap Elishan Batur'un 110. Yaş Günü için Türkiye Kazakları tarafından bastırılmıştır.) Elishan Batur'un babasının adı Kazakça "Alip"tir, bunun Türkçesi de "Elif"tir.

⁸⁶ Daha sonra ilerleyen düşmanlar Alip Batır'ın gelini Taşbala hanımı esir alırlar, işkence yaparlar. Olayları Altaylar'da Kanlı Günler'den aktaralım: "Cesur bir kadın olan Taşbala Hanım, Çinlilere karşı gelir. Hakaret eder. Bu durumu hazmedemeyen konkıvzılar, hamile kadının karnına süngü saplarlar. Süngünün ağır darbeleri altında yere düşen Taşbala Hanım, karnı delik deşik kan revan içinde yığılır, kalır. Çinli askerler de öldü, zannıyla giderler. Fakat öldürmeyen Allah, öldürmez. Sonradan Taşbala Hanım yaralı olarak kurtulur. Bir erkek çocuk dünyaya getirir. Tomık adı verilen bu çocuk bugün İstanbul'da hayatta bulunmaktadır." Kitabın yazıldığı zaman hayatta olan Tomık Türkiye'de vefat etmiş. Niğde, Ulukışla, Altayköy'de bulunan mezarlığa defnedilmiştir. Halife Altay, *Anayurttan Anadolu'ya*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1981 s.269

⁸⁷ Gayretullah, *a.g.e.*, s.28. Konkıvzı: Bunlar Kazakların daha önce savaştığı Çinlilere benzemeyen, Bolşevik taraftarı olan Çinli Genel Vali Şin-Şi-Sey'in yetiştirdiği özel askerlerdi.

⁸⁸ Gayretullah, *a.g.e.*, s.28, Kara, *a.g.e.*, 38-39

bulunmuyordu; Dış Moğolistan ve Döngen/Düngen⁸⁹ olan Kansu muhtar vilayeti vardı. Bunlardan önce daha yakın olan Kansu vilayetinden yardım istendi. Bu vilayetin başında Düngen olan General Mav-Pang⁹⁰ vardı. Türk Beyleri toplanarak istenecek yardımın şeklini ve yardım istemeye gidecek heyeti belirledikten sonra, heyet Kansu'ya doğru yola çıktı. Kansu'da Mav-Pang tarafından kabul edilen heyet, Mav-Pang'a yardım taleplerini ilettiler. Mav-Pang durum hakkında bilgi aldıktan sonra derhal amcazadesi Ma-Cung-Ying⁹¹ komutasında beş bin kişiden oluşan bir orduyu Kumul'a, Türklerinin yardımına göndermiştir.

Köş Ötti denilen yerde Hoca Niyaz Bey komutasındaki Türk birlikleriyle birleşen Ma-Cung-Ying kuvvetleri kısa sürede Kumul'u konkıvzılardan geri almıştır. Hatta bununla yetinmeyen birlikler Genel Vali Şin-Şi-Şey'in en kuvvetli askeri birliğinin konuşlu bulunduğu şehir olan Barköl⁹²'ü kuşatmış, birkaç gün süren çok kanlı çarpışmalardan sonra Barköl Türklerin eline geçmiştir. 1931 Kasım ayında amcazadesi Mav-Pang'ın kendisine verdiği konkıvzıları Kumul'dan çıkarma görevini yerine getiren Ma-Cung-Ying, Kansu'ya geri döndü. Elindeki birlikler, silah ve cephane sınırlı olan Türkler sadece ellerinde bulunan toprakları savunmakla yetiniyor, daha ileriye gidemiyorlardı. Ordusunu takviye eden Genel Vali Şin -Şi -Şey, Kansu'dan gelen birliklerin geri dönmesini de fırsat bilerek 1932 yılının ilk aylarında Kumul'u kuşatmıştı.

Türkler süvari birlikleriyle aynı zamanda gönüllü mücahitlerden oluşan az sayıda kuvvetleri, yetersiz silah ve cephaneleri ile Çinlilere karşı koymaya çalıştılsa da başarılı olamadılar. Kumul ve Barköl Çinlilerin eline geçti. Hoca Niyaz Bey emrindeki

⁸⁹ Gayretullah, *a.g.e.*, s.29 Çinli Müslüman, Togan, *a.g.e.*, s.150 Zeki Velidi'ye göre Düngenler, Çin'e gidip yerleşip Çinlileşen Müslüman Türk ve Moğollardır.

⁹⁰ Gayretullah, *a.g.e.*, s.55 General Mav - Pang'ın asıl amacı Çin'den ayrılarak, Doğu Türkistan'ı topraklarına katmak, Tibet ve Çungarya'yı işgal ederek büyük bir devlet kurmaktır. Türkler bu durumu bilmelerine rağmen mecburen Mav - Pang'dan yardım istediler. Mav - Pang amacına ulaşamayarak, 1949'da Çin Halk Cumhuriyeti kurulunca, Suudi Arabistan'a iltica etti. Mav - Pang Müslüman olduktan sonra Muhammed Hüseyin adını almıştır. Ancak Türkler onu Mav - Pang adıyla tanıyorlardı.

⁹¹ Gayretullah, *a.g.e.*, s.30 Esas adı Ma - Cu - Ying olan bu generale Türkler, "küçük komutan" anlamına gelen Ga - Si - Ling adını vermiş ve onu bu adla anmışlardır.

⁹² Kürşat Yıldırım, *Doğu Türkistan'ın Tarihi Coğrafyası (M.Ö. III. M.S. X. YÜZYIL)*, Ötüken Yayınları, İstanbul 2016, s.267-268. Barköl adı ile ilgili çeşitli rivayetler şöyledir; "Bölgede yayılan Basmlardan geldiği, Basml Göl > Barski > Basku > Barköl şekli den değiştiği, Tarih-i Hamidi'ye göre "Bala Göl" yani "Küçük Göl" geldiği, Barköl adının Böri (kurt) den geldiği, Twc'ye göre, "Par" (Pa-erh) "var" ve "k'u-le" ise göl "demektir. Bu yüzden bu ada verilmiştir. Bu ad ses değişikliğine uğrayarak pa-li-k'un olduğu" rivayet edilmiştir.

kuvvetlerle dağa çekildi. Burada toplanan kurultayda Dış Moğolistan'dan silah ve mühimmat satın alınması veya hibe yoluyla teçhizat tedarik edilmesi kararlaştırıldı. Bunun için Ulan Batır'a gönderilen bir heyetin yaptığı görüşmelerden sonra Moğolistan'dan alınan silah ve mühimmatla 1932 Mart ayında Çinlilerle tekrar mücadeleye başlanmış, nihayet Nisan ayında mühimmatın tükenmesiyle tekrar Moğolistan'dan yardım istenmişse de ikinci seferde Ulan Batır çekimser davranarak yardım etmemiştir.

Bunun üzerine tekrar Döngen lider Ma'dan yardım istenmiş, Ma 5000 kişiden müteşekkil orduyu General Ma-Cu-Ying komutasında Türklere yardıma göndermiştir. Döngenlerle beraber Çinlilere karşı savaşan Türkler bir hafta içinde, 1932 ilkbaharında Kumul, Barköl, Şonci, Nori, Cemsarı, Santaypukan gibi şehirleri Çinlilerden alarak başkent Urumçi önlerine kadar geldiler. Bu durum üzerine endişeye kapılan Şin-Şi-Sey Türklere elçi göndererek barış istemiş ve elçisi aracılığıyla Döngen ordusunun Kansu'ya dönmesini rica etmiştir.⁹³

Türkler ve Çinliler arasında yapılan görüşmelerden barış kararı çıkacağını anlayan Döngen ordusu Türklere haber vermeden Kansu'ya geri dönüyordu. Döngenlerin yaptığı yardımdan dolayı kendilerini Doğu Türkistan'ın tek hakimi olarak görmelerinden dolayı Türklere de rahatsızlık başlamıştı. Bu nedenle Şin-Şi-Sey'le yapılacak anlaşma ehvenişer olarak daha çabuk kabul görmüştür.

Yapılan anlaşma dört maddeden oluşmaktaydı.

- 1) *Pantürkçü, Panislamcı veya falanca devlete satıldı gibi uydurma suçlarla suçlanan ve tutuklanan Türk aydınların affedilmesini Şin-Şi-Sey kabul eder, bu anlaşmanın imzalanmasından sonra aydınları salıverecektir.*
- 2) *Her iki taraf da elindeki savaş esirlerini karşılıklı olarak salıverilecek.*
- 3) *Türklerin hak ve hukukunu korumak, onların idaresinden sorumlu olmak üzere Hoca Niyaz Bey'in liderliğini Çin kabul edecektir*

⁹³ Gayretullah, *a.g.e.*; s.32 Oraltay, *a.g.e.*, s.83; Alptekin, *a.g.e.*, s.154,

4) *İleride müstakil bir Doğu Türkistan cumhuriyetinin kurulmasını Şin-Şi-Sey prensip olarak kabul edecektir.*⁹⁴

Barış antlaşmasının yapılmasını müteakip 1933 Kasım ayında Kaşgar merkezli Doğu Türkistan Türk Cumhuriyeti ilan edilerek, ay yıldızlı gök bayrak göndere çekildi. 1934'in sonu 1935'in başlarında Çinli Vali Şin – Şi – Sey'in baskısının tekrar başlaması ve anlaşma maddelerinin ihlal edilmesi üzerine 1935 Ağustosunda Köysu'da Zayıf Teyci'nin evinde kımız içmek bahanesiyle bir kurultay düzenlendi. Kurultaya tedbir amacıyla aksakallar katılmayıp yerlerine daha sıradan temsilciler göndermişlerdir.

Kımız içip, taylar yenildikten sonra kurultay şu kararları alarak dağıldı:

- 1) Doğu Türkistan Türklerinin durumlarının yeniden gözden geçirilmesi.
- 2) Eyalet Valisi General Şin-Şi-Sey'e Hoca Niyaz Bey'le yaptığı antlaşmanın ihlal ettiğinin ihtar edilmesi,
- 3) General Şin-Şi-Sey'den müstakil Doğu Türkistan Cumhuriyeti'nin bir parçası ve onun tebaası olan Kumul ve Barköl halkına saygı gösterilmesinin, tertip ve düzenbazlıktan vazgeçilmesinin talep olunmasına,
- 4) Vali Şin-Şi-Sey kurultayın bu kararlarını kabul etmediği takdirde, tekrar silahlanarak milli mücadeleye devam olunmasına,
- 5) Dindaş Kansu Eyalet Valisi General Ma-Pu-Pang'dan yardım istihsaline,
- 6) Savaşta yenilgi olduğu takdirde Kansu'dan iltica hakkı istenmesine,
- 7) Kansu'ya elçi olarak Barköl temsilcisi Adubay başkanlığında Alim Bek ve Malik Karmısoğlu Beylerden kurulu üç kişilik bir heyetin bir tercümanla tez elden yola çıkmalarına ve yolluklarının da kurultayca karşılanmasına karar verilmiştir.

⁹⁴ Gayretullah, *a.g.e.*, s.32-33 Şin- Şi- Sey'in bu maddeyi kabul etmesi esasen Moskova (yani Sovyetler Birliği) sempatisini olmasından ve Moskova'yla aralarında yapılan bir gizli anlaşmaya göre Doğu Türkistan'ın Çin'den koparılarak Sovyetler Birliği'ne bağlanarak, Çin ve Sovyetler birliği arasında bir tampon bölgenin oluşturulması düşüncesinden kaynaklanmaktaydı.

2.2.2.Tasbılak (Taşpınar) Savaşı

Köysu'da toplanan kurultaydan haberdar olan Çinliler, Türklerin Kansu'dan yardım almadan yok etmek için 15 Nisan 1936'da Kumul'a ani bir saldırı düzenlediler. Saldırıya Elishan Teyci komutasındaki 500 kişilik Türk askeri karşı koydu. Düşman birliğinin üç tabur kadar olduğu tahmin edilen savaş, sabahın karanlık saatlerinde başlayıp öğle üzeri Türk tarafının zaferiyle sonlandı.

Bu zaferden bir hafta sonra Çinliler bir süvari alayıyla tekrar Türklere karşı saldırıya geçtiler. Elishan Teyci komutasındaki Türk ordusu Çinlilerle Tasbılak'tan 60 km uzaklıktaki Şolpan Kudık (Çolpan kuyusu) denilen mevkide karşılaştılar. Çinliler havan desteği, topçu desteği, uçak desteğine rağmen zafer kazanamadılar. Üç gün üç gece süren savaş iki tarafın yenilememesine rağmen Çinlilerin büyük zayıyatıyla sonuçlanmıştı.⁹⁵

2.2.3.Dönbestav Savaşı (Höyükli Pınar Savaşı)

Çinliler, Türklerin Döngönlülerle irtibatını kesmek için Kansu yolu üzerinde bulunan stratejik bir nokta olan ve aynı zamanda su kaynağını da bünyesinde barındıran Dönbestav'a gelmişlerdi. 25 Nisan 1936'da başlayan savaş küçük çarpışmalarla bir süre sürdükten sonra Türk tarafı taarruza geçmişti. Bu sırada her iki taraf kendilerine büyük bir toz bulutu yaklaşmakta olduğunu görmüş ve paniklemiştir. Türk tarafı bunu Çinlilere yardıma gelen süvari birliği ya da motorize bir birlik olabilir, şeklinde yorumlamıştı ancak Türkler savaşa devam etmişlerdi. Çinlilerse bunu Türklere yardıma gelen bir birlik zannederek canlarının bağışlanması karşılığında teslim olmuşlar ve savaştan sonra serbest kalmışlardı. Daha sonra bu toz bulutunun buraya su içmeye gelen koyun sürüsü olduğu anlaşılmıştı.⁹⁶

Dönbastav Savaşı'nı kazanan Türkler Kansu'ya doğru yol aldılar. Yol üzerinde Kumul, Barköl ve Kansu eyalet sınırlarının kesiştiği Bestam'da 7000 kişilik bir Çin birliğinin yolu kapattığı haber alınınca burada Çinlilerle savaşılması kararı alındı. Buradaki savaşta Çin birliğini mağlup eden Türklere Kansu yolu açılmıştı. Türkler Kansu'da Uyırkın–İrka denilen bir yere göç ederek buraya geçici olarak yerleştiler. Daha

⁹⁵ Gayretullah, *a.g.e.*, s.36.

⁹⁶ Gayretullah, *a.g.e.*, s.37-39; Altay, *a.g.e.*, s.274-276; Kara, *a.g.e.*, 54-55.

sonra tedbir amaçlı Barköl'de kalan Zayıf Teyci ve arkadaşlarına Elishan Teyci haber göndererek Kansu'da iyi karşılandıklarını, burada dinlenerek güçlerini toplamaya çalıştıklarını belirtmiştir.

Tebdir amaçlı Barköl'de kalan Zayıf Teyci ve arkadaşları kendilerine yapılan baskının artması üzerine Elishan Teyci'nin peşinden Kansu'ya gitmeye karar verdiler. Çinlilerin Köysu'daki Türk birliğine saldırarak bir askeri şehit etmeleri üzerine Çinlilerle tekrar savaş başlamıştı. Türklerin saldırısı başarısız olmuş, Türkler geri çekilmişlerdi. 15 Ağustos 1936 tarihinde Zayıf Teyci ve yanındakiler Kansu'ya doğru yola çıktılar. Yol üzerinde Çinlilerle yapılan bir savaşı kazanan Türkler Eylül 1936'da Uyrıkın-Irka'daki Elishan Teyci'nin yanına ulaştılar.⁹⁷

Elishan Teyci ve Zeyif Teyci önderliğinde Kazakların bir kısmının Kansu'ya göç etmesiyle 1936 yılında Altay ve Barköl'de kalan Kazaklar arasında büyük bir heyecan yaratmış, buralarda huzurun bozulması üzerine Çinliler görüşme bahanesiyle Kazakların ileri gelenlerini çağırarak tutuklamışlardır. Bu durum üzerine Kazaklar tutuklanan kimselerin serbest bırakılması için isyan etmiş, daha sonra Çinlilerle Baytik dağı eteklerinde savaşa tutuşmuşlar ancak General Şin-Şi-Sey'in getirttiği Moğol kılıklı Kızıl Ordu birliklerince arkadan kuşatılınca Türkler iki ateş arasında kalmışlardı. Burada Türkler büyük zayıf vererek Kaptık dağına doğru çekildiler. Düşmanın da kaybının çok olması sebebiyle düşman Türkleri takip edemediler

Barış yapmak için elçi gönderen Çinlilerin teklifi kabul edilerek barış yapılmıştı. Türkler Santakıv mevkiine çekilirken barış yapılması dolayısıyla tedbirsiz davranmış ve bu savunması güç olan yerde Çinliler tarafından çembere alınmıştı. Çinliler çembere aldıkları Türklerden 18 kişiyi teslim etmelerini istediler, çaresiz kalan Türkler mecburen 18 kişiyi teslim ettiler. Bu 18 kişi tutuklandı. Çembere aldıkları 3000 kişilik Türk birliğini at ve silahtan arındırdıktan sonra serbest bıraktılar. Çaresiz kalan Türkler silahlı mücadeleye başladıkları zamandan beri ilk kez silah bırakıyorlardı.

Serbest kalan Türkler derhal bir kurultay tertip ederek durumu değerlendirmek üzere toplanmışlardı. Yanlarındaki silahları teslim ederken gizledikleri silahlarla teçhiz

⁹⁷ Gayretullah, a.g.e., .37-40; Altay, a.g.e., s.274-276

edilmiş 200 adamda toplantıya katılmıştı. Bu sırada eyalette çalışan Avganbay isimli bir Kazak, Çinlilerin toplantıyı basarak toplantıyı tertip edenleri öldüreceğini bildirmesi üzerine silahlı askerler mevzi alarak Çinlileri beklemeye başlamışlardı, bu saldırının öğrenildiğinden habersiz olarak gelen Çinliler gafil avlanmış ve çok sayıda zayıat vererek çekilmişlerdi. Daha sonra Kansu'ya doğru yola çıkan kabile Dış Moğolistan, Kansu ve Çin sınırlarının kesiştiği Engiz bölgesinde Çinli askerlerle savaşarak, Uyrıkın – Irka'ya varmıştı. Bu şekilde Altay, Barköl, Kumul bölgelerinden gelen Kazaklar Kansu'da buluşmuş oluyorlardı.⁹⁸

1937'nin kasım ayında Elishan Teyci ve beraberindeki heyet General Ma–Pu–Pang'ı ziyaret etmek için Uyrıkın - Irka'dan, Şinhay'a yola çıktılar. Şinhay'da Nanking'den gelen İsa Yusuf Alptekin Beyle karşılaşan Elishan Teyci beraberce General Ma'nın huzuruna çıkmışlardır. General misafirlerini içtenlikle karşılamış, konuk etmiştir. Siyasi konuşmaları İsa Yusuf Bey yürütmüştür.⁹⁹

General Ma ile yapılan görüşmede, generalden şunlar istenmişti;

- 1) Türkçe tedrisat yapan bir okulun açılması ve bu okulun tedrisat işlerini Kazanlı Türklerin deruhte etmesi,¹⁰⁰
- 2) Afganistan, Hindistan ve Suudi Arabistan gibi ülkelerde de Türk okullarının açılmasına yardımcı olunması,
- 3) Kendi okullarına da ek ders olarak bir Türkçe dersini koyması,
- 4) Çin'in Doğu Türkistan'a çıkmasına mani olunması,¹⁰¹
- 5) Mülteci Türklerle müştereken bir ordunun teşkil edilmesi,
- 6) İltica eden Türklere mühimmat ve silah yardımı ile maddi yardımın yapılması,

⁹⁸ Gayretullah, *a.g.e.*, .44-49; Altay, *a.g.e.*, s.281-285; Oraltay, *a.g.e.*, s.88-89

⁹⁹ Gayretullah, *a.g.e.*, s.56. Generalin yanında daha önceleri Kumul Valiliği yapmış bulunan Çin sempatanlığıyla tanınan Yolbars Bey'in de misafir olması dolayısıyla, bu zattan şüphelenilmiş hatta peşlerine adam takma ihtimaline karşı görüşmeye Elishan Teyci ve İsa Yusuf Bey'den birinin katılması yani görüşmenin başbaşa olması uygun görülmüştür. İsa Yusuf Bey çok iyi Çince bildiği için görüşmeyi o yapmıştır.

A.g.e., s.56. Bu Kazanlı Türkler Rusya'daki ihtilalden kaçan Nanking ve Kansu'da oturan aydın kimselerdi.

¹⁰¹ Kansu bölgesi Doğu Türkistan'la Çin arasında bir tampon bölge görevi görmekte idi.

7) Doğu Türkistan'daki Çinli Müslümanlarla, Kansu'daki Çinli Müslümanlar arasındaki diyalogun kurulmasında mülteci Türklerin yardımcı olması.

General Ma, bütün bu istekleri prensip olarak kabul etmiş ve zamanla imkanlar müsait oldukça bunları gerçekleştireceğini belirtmişti. İlk olarak Türkler için 10 bin av tüfeği ve mühimmat yardımı yapıldı. Daha sonra Türklerin kurmak istediği ordu için bir talimgah kuruldu.

General Ma'yı ikinci ziyaret 1938 yılının temmuz ayında Zayıf Teyci ve heyeti tarafından yapıldı. Bu ziyarette de dostane ilişkilerin devam ettiği görüldü.

Pekin yönetimi General Ma'ya baskı yaparak Türkleri topraklarından çıkarmalarını istesede General bu baskıya aldırış etmeden Pekin yönetimi oyalıyordu. Ancak bir süre sonra Çinliler Ma'nın muharip birlikler komutanı Albay Ma-Lu-Jang'la anlaşarak Türklere baskı yapmaya başlamışlardı. Türklerin de bulunduğu yerin bağlı olduğu Sıvıv bölgesinin komutanı olan Ma-Lu-Jang, türlü bahanelerle Kazakların atlarını ve silahlarını toplamaya başlayınca General Ma ile Kazakların arası açılmaya başladı. Dolanşan'da bulunan Elishan Teyci'nin evinde yapılan kurultayda şu kararlar alındı:

General Ma ile aramızın kesinlikle açıldığı anlaşılmalıdır.

1) Ana vatana dönmek imkansız olduğuna göre, Kansu'yu terk edip Tibet üzerinden Hindistan'a oradan da Türkiye'ye ulaşmak üzere göç hazırlığına başlanılmalıdır.

2) Bu göçe gönüllü olmayanlar, Kansu'da kalabilecekleri gibi, ana vatana da dönebilecekler, bu hususta zor kullanılmayacaktır.¹⁰²

3) Her kabile başkanı, kabilesini göçe hazırlayacak, hazırlığı biten kabile önceden tayin edilecek istikamette yola çıkacaktır.

¹⁰² Gayretullah, *a.g.e.*, s.59 Bugün bu göçten kalanlar Kansu otonom idaresine bağlı tamamen Kazaklardan meskun "Aksay" otonom bölgesini kurdular. Bölgenin merkezi Aksay kenti olup, 150.000 Kazakın yaşadığı bilinmektedir.

4) Göç yolları: Uyrkın – Irka’dan, Dolanşan, Sur, Aksu, Saydam Ovası, Altınşöke (Altınçöker), Tibet üzerinden (Nakşa – Lasa) Hindistan ve oradan da Türkiye’ye yol alınacaktır.

Doğu Türkistan’dan göçün sebepleri; Çinlilerin baskıyı artırmaları Kazakların asimilasyon tehlikesiyle karşı karşıya kalmaları. İbadetlerini gerçekleştirmekte zorlanan Kazakların Müslüman hürriyetinden uzaklaştırılma çabalarının ve komünizm propagandalarının had safhaya gelmesi.

Bu durumda kültürünü ve dinin muhafaza etmek isteyen Kazaklar artık göç etmekten başka çareleri olmadığını kabul etmiş oluyorlardı.

2.2.4. Doğu Türkistan’dan Göç

2.2.4.1. Saydam Olayı

Dolanşan’da alınan kararlar gereğince 1939 Mayıs ayında göçe başlandı. Altınşöke Nehri’nin kenarına gelen Elishan Teyci, kafilesindeki hayvanların nehrin etrafındaki otlaklardan faydalanabilmesi ve geriden gelenleri beklemek için Altınşöke’de birkaç ay kalmaya karar verdi. Bu sırada Çinli yöneticiler General Ma’ya Türklerin göçüne engel olması için baskı yapıyordu artık bu baskılara dayanamayan ve Albay Ma’nın söylediklerine aldanan General Türklerin durdurulması için karar aldı.

Albay Ma, komutasındaki Döngenler, Çinliler ve Moğollardan müteşekkil üç tabur askerle birlikte, elçi olarak Dolanşan’da kalan Kazakların ileri gelenleri bulunduğu halde Altınşöke’ye gelerek Elishan Teyci’nin huzuruna çıktılar. Elishan Teyci’nin 500 kişilik ordusu gelen üç taburu rahatlıkla yok edebilecekken, bunun intikamının Dolanşan’da kalan Kazaklardan alınabileceği düşünülerek üç tabura dokunulmadı, ayrıca elçilerin de beraber yola çıktığı arkadaşlarından oluşması da Elishan Teyci’yi görüşmeye ikna eden bir diğer sebep olmuştur.

Elçi olarak gelen heyetteki arkadaşları, General Ma’nın kendilerine söz verdiğini, Uyrkın – Irka’da istedikleri gibi yaşayabileceklerini, silahlarından arındırılmayacaklarını, yola devam ederlerse önlerine Himalayaların olduğunu buraları at ve deve ile aşmanın imkansız olduğunu, bir neslin buralarda yok olacağını bunun vebalinin büyük olduğunu Elishan Teyci’ye söylemişlerdi.

Elishan Teyci ve arkadaşları bu söylenenleri istişare etmişler, önce Albay Ma ile bir barış yapma kararı almışlardır. Barış antlaşmasında söz olarak Albay Ma'nın kafilenin Uyrıkın–Irka'ya sağ salim varması için gerekeni yapması istenmiştir, Albay da Kur'an-ı Kerim'e el basarak söz vermiştir.

Bu sözden sonra Uyrıkın–Irka'ya doğru yola çıkılmıştır. Albay “tedbir” olarak Kazakların silahlarını toplamak istemiş, Uyrıkı –Irka'da silahların geri verileceğini söylemiştir. Albayın Kur'an el basarak söz vermesi Kazaklar için büyük güvence olduğu için silahlar teslim edildi. Bir süre sonra Kazakların atlarına da el koyularak onlara ağır hareket eden hayvanlar bırakıldı. Bu durumdan sonra artık albayın kötü niyetli olduğu apaçık anlaşılmıştı. Artık albayın elinden kurtulmak için çareler düşünülüyordu. Saydam Ovası'na gelindiğinde Albay Ma; Elishan Teyci, Koyşu Batır, Müftü İdris Hoca'yı tutuklayarak zincire vurdurdu. Bunun haricinde on sekiz kişinin daha tutuklanacağını ve tutuklananlardan dört kişinin kurşuna dizileceğini bildiriyordu. Albay Ma, Kazaklara zarar vermeyeceğine dair Kur'an-ı Kerim'e el basarak yemin etmesine rağmen sözünde durmuyordu.¹⁰³

Kazakları silahlardan arındırdıktan sonra Moğol askerlere, onların mallarını yağmalattıracağı söyleyen Albay Ma'nın bu sözünü tutmamasına kızan Moğol askerler Ma'nın komutasından ayrılırken, Döngen askerlere komuta eden komutan Kan–Lu–Jang ve askerleri de Ma'nın Kur'an üzerine el basıp yemin etmesinden dolayı böyle bir işe girişmenin vebalinin büyük olduğunu düşündüklerinden Albay Ma'nın komutasından ayrıldılar. Albay Ma ise bunlara aldırış etmeden silahsız Kazakları 500 kişilik tam teçhizatlı kendi komutasındaki birliğiyle rahatlıkla yok edebileceğini düşünüyordu. Kazakları ortadan kaldıracağı gece, (Ağustos 1939) ordusundaki bir Döngen Teğmen bu durumdan büyük bir rahatsızlık duyarak durumu esirlere yemek getiren bir Kazak'a söyledi: “... biraz sonra ay doğduktan sonra yok olacaksınız. Öleceksiniz. Kılıçtan

¹⁰³ Gayretullah, *a.g.e.*, s.60-61; Altay, *a.g.e.*, s.306

geçirecekler sizi. Git adamlarına haber ver. Durmayın kaçın, bir şeyler yapın. Beni de görmemiş ol. Şayet bana bir şey olursa, yarın huzur-ı mahşerde şehadet et...”

Bu haberi alan kimse derhal diğer kimselere haber vererek, durum değerlendirmesi yaptılar, ne olursa olsun karşı saldırıya geçilmesi gerektiği, şehit olunacağını ya da düşmandan kurtulacaklarını belirtip birbirleriyle helalleştikten sonra harekete geçen 200 kişi ellerine ne geçirdilerse bunlarla düşmana karşı koymaya başladılar. Kimisinin elinde sapsız bir kürek, kimisinde kırık saplı bir kazma, kimisinde saldıma, kimisinde de taş ve sopa olduğu halde saldırıya geçildi. Yoğun bir mücadeleden sonra Albay Ma ve pek çok askeri öldürülmüş, Koyşu Batır hariç tüm esirler kurtarılmıştı. Koyşu Batır burada şehit düştü. Bu saldırıdan haberdar olan Moğol ve Döngen taburları karşı saldırıya geçtiler, buradan tekrar Altınşöke’ye dönmekte olan Kazaklara hücum ederek pek çok zayıf verdirmişlerse de başarılı olamamışlar ve geri çekilmişlerdir. Elishan Teyci ve kafilisi Altınşöke’ye döndü ve oradan 1939 Eylülünde Tibet’in sınır kenti Nakşa’ya ulaştılar.¹⁰⁴

Nakşa Dalay Lama’nın idaresindeki Lasa’ya bağlı olduğu için buradan geçmek için izin alınması gerekiyordu. Kafilenin buradan Hindistan’a ve oradan Türkiye’ye gitmek istediği anlatıldı. Nakşa yöneticileri Dalay Lama’ya haber verilmesi için önce silahların teslim edilmesini istedi. Bunun üzerine işe yaramayan bazı silahlar göstermelik olarak teslim edildi. Cevap gelene kadar Elishan Teyci ve kafilisi üç ay kadar Nakşa’da beklediler.

Dolaşan’da bulunan Zayıf Teyci ve kafilisi yola çıkarak Saydam Ovası’na geldiler ve burada kendilerini takip eden Çinli askerleri mağlup ederek Altınşöke’ye ulaştılar. Altınşöke’den Tibet sınırına doğru hareket eden kafilenin peşine bir Çin birliğinin takıldığı haberinin alınması üzerine tekrar mücaleye başlandı. Büyük kayıplar verilerek Çinliler püskürtüldü. Bu saldırıdan 20 gün sonra Zayıf Teyci kafilisi Nakşa’da bulunan Elishan Teyci kafilisine kavuştu. Zayıf Teyci kafilisi de aynı şeyleri söyleyerek geçiş izni gelene kadar Nakşa’da beklemeye koyuldu.

Yaklaşık iki buçuk ay sonra gelen haber olumsuzdu. Dalay Lama gönderdiği tebliğde şunları söylüyordu:

¹⁰⁴ Gayretullah, *a.g.e.*, s.68; Altay, *a.g.e.*, s.307-308

- 1) Derhal toprağımızı terk edecek ve geri döneceksiniz.
- 2) Eğer, Hindistan'a gitmek istiyorsanız, tekrar Doğu Türkistan'a dönecek ve kendi sınırınızdan Keşmir'e ulaşan yolla gireceksiniz
- 3) Toprağımızı bizim askerlerimizin refakatinde terk edeceksiniz ve toprağımızdan çıktığınızda, el konulan silahlarınız iade edilecektir.¹⁰⁵

2.2.4.2. Tibet'te Durum

Göç sırasında Tibet topraklarında bilhassa iki sorun Kazaklar arasında büyük sıkıntı yaratmıştır. İlk sorun "Is" denilen hastalıktan çok sayıda insanın ölmesi idi. Toprağın buzla kaplı olması nedeniyle ölen kimselerin definleri çok zor oluyor, toprak yavaş yavaş kazılabildiği için bir mezar kazmak bazen günlerce sürüyordu. Diğer sorun ise Tibetlilerle yaşanan anlaşmazlıklar dolayısıyla, karşılıklı çatışmalar olmasıydı.¹⁰⁶

Tibetlilerin refakatinde geldikleri yoldan geri dönmek üzere yola koyulan kabile Tibetli askerlerin verdiği istikametten başka yöne sapınca çatışmalar meydana gelmiş, çatışmalardan sonra Tibetliler geri çekilmiş kabile yoluna devam etmiştir.

Bir yıl süren bir yolculuktan sonra Himalaya eteğindeki Gök Özen (Gök Nehir veya Tenri Nehri)'e ulaşan kabile birkaç günlük yolculuktan sonra Kengri'ye ulaştı. Burası Tibetlilerin tapınaklarının olduğu kutsal bir yer olduğu için, Lasa'nın burayı korumak için asker göndermesi üzerine Tibetlilerce çatışma tehlikesi belirdi. Tibetli askerler kabileye geri dönerek başka bir yerden geçmelerini telkin ettilerse de, geri dönerek başka bir yoldan gitmek çok zor ve hatta imkansıza yakın olduğu için bu telkin reddedildi. Çatışma çıkma ihtimali olmasına rağmen yola devam edileceği Tibetlilere bildirildi. Tibetliler kafilenin Kengri'yi yağmalamasından korkuyorlardı.

Bunun üzerine yapılan görüşmelerde "Kengri şehrine ilişmeden, duraklamadan, yağma, talan vs. gibi bir zarar ziyana meydan vermeden geçmeyi taahhüt ve beyan ederiz, buna mukabil Kengri garnizonu hiçbir güçlük çıkarmayacak, onlar da geçecek olan göç kafilesine musallat olmayacaklarına söz verirler." Şeklinde tek bir maddelik antlaşma yapıldı.

¹⁰⁵ Gayretullah, *a.g.e.*; Altay, *a.g.e.*, s.69-70 324

¹⁰⁶ Gayretullah, *a.g.e.*, s.71-73; Altay, *a.g.e.*, s.314

Tibetlilerin verdiği bir kılavuz mangasıyla kabile Tibet'in Hindistan sınırındaki Gorga şehrine geldi. Burada daha önce antlaşma yapılan Tibetli askerlerin saldırısına karşılık veren kabiledeki askerler Tibetlileri bozguna uğratarak yollarına devam ettiler. Gorga'da dinlenmekte olan kabileden keşif için ileri giden gözcüler yanlışlıkla Hindistan'a geçmiş giden gözcülerden yalnızca İsmail adında bir Kazak yaralı olarak esir düşmüş, diğer tüm gözcüler şehit olmuşlardı. Kafileye yaklaşan Hint askerleri İsmail'in el yazısıyla yazılmış bir mektup getirmişler, kabile bu şekilde durumdan haberdar olmuş ve Hintli askerlerle anlaşma yoluna gitmişlerdi.¹⁰⁷

Pakistan henüz Hindistan'dan bağımsızlığını ilan etmediği için Hint Ordusunda Müslüman subaylarda bulunmaktaydı. Bu subaylar sayesinde Hint tarafına geçmek oldukça kolay olmuş, Müslüman komutan kabileyi gayet sıcak karşılamış Hindistan'a iltica hakkı vereceğini ve hemen Hindistan'a giriş yapabileceklerini ancak giriş esnasında silahlarını teslim etmeleri gerektiğini belirtmişti. Bunun üzerine silahlar teslim edilerek Hindistan'a giriş yapılmıştı. Sınırdan giriş yapıldıktan sonra bir süre dinlenen kabile tekrar yola koyularak Hint sınır kenti Ladak'a vardı. Buradan sonra kafilenin önünde oldukça engebeli olan Kargil Geçidi vardı. Eldeki hayvanlarla buranın aşılamayacağı anlaşılınca katırlar satın alınarak geçide doğru yola çıkıldı. Uzun ve meşakkatli bir yolculuktan sonra Keşmir'in başkenti Srinagar'a yaklaşılmıştı.

Srinagar'a 10 km kala kafilenin düz yol yerine ters istikametteki buzul dağa doğru yönlendirilmesi kabilede şaşkınlık yaratmasına rağmen mecburen yola devam edildi.¹⁰⁸ Hindistan'a gelindiğinde Muzafferabad'da kurulan kampa nakledilen kabile bu kampta çok büyük zorluklar yaşadı. Verilen yiyecek ve içecek yeterli olmadı, temizlik ihtiyaçları giderilmediği için pek çok hastalığın baş gösterdiği kamp hayatı Hinduların düşmanca tavırlarıyla adeta bir işkenceye dönüşmüştü.

Kafilenin Srinagar'a gelişinden beri kafilden haberdar olan ve kabile hakkında devamlı bilgi alan Keşmir Müslümanları lideri Şeyh Abdullah kampı ziyarete gelerek kamptakilerin içler acısı halini görmüş ve (getirdiği tercüman vasıtasıyla) şu

¹⁰⁷ Gayretullah, *a.g.e.*, s.79; Altay, *a.g.e.*, s. 344

¹⁰⁸ Gayretullah, *a.g.e.*, s.83 , "O sıralarda Keşmir mihracesi Hindu idi. Kafile bu bakımdan saptırılmış olmalı."

konuşmayı yapmıştı: “Sizler hürriyet uğruna bunca meşakkat vererek buraya kadar geldiniz ve her şeyin burada biteceğine inandınız. Ama bu inancınız görüyorum ki, artık sarsılmışı benzer. Ama sizler cesur ve cengaver bir milletsiniz. Her türlü meşakkate göğüs gerebilecek kudret ve azimdesiniz. İnaniyorum ki, en yakın bir zamanda özlediğiniz o kutsal hürriyetin havasını teneffüs edeceksiniz. Bir dindaşınız olarak sizlerin layık olduğu ve çoktan hak ettiğiniz hürriyeti temin için elimden gelen her türlü maddi ve manevi yardımı yapacağım. Durumunuzu, Delhi’deki İngiliz Genel Valisi’ne, Pencap Müslüman Nevapları¹⁰⁹’na ve diğer hamiyetli din kardeşlerimize iletacağım. En kısa zamanda bu kamptan sizleri daha rahat edebileceğiniz bir yere yerleştirmeye çalışacağım...”¹¹⁰

¹⁰⁹ Gayretullah, *a.g.e.*, s.86 ‘’Nevap: İngiliz idaresinin Müslümanlara tanıdığı bir mülki amirlik. Hinduların bu seviyede olanlarına raja denirdi.’’

¹¹⁰ Gayretullah, *a.g.e.*, s.85-86; Altay, *a.g.e.*, s.343-344, Ali Çakar, *Türkistan Dramı*, Dede Korkut Yayınları, İstanbul 1972, s.481-484

Ne günlerdi, hani... Işıl, ışıdı “REVALPİNDİ”.

Hayallerimi süsler hep, tek katlı evleriyle, dar sokaklarıyla “KARAÇI”...

Unutulur muydu hiç...

İngilizlere karşı özgürlük mücadelesi veren Pakistan halkının gözde şehri
“PEŞAVER”

Tren katarlarında, zabıtalarla köşe kapmaca oynadığımız “BOMBAY” şehri.

Unutulur muydu hiç!...Yaz akşamlarında gökyüzündeki yıldızlara kement
attığımız “BOPAL”.¹¹¹

Şeyh Abdullah dediği yerlere haber vererek Kazaklar için gıda, giyim eşyaları, sağlık malzemeleri toplanarak bunların kampa gönderilmesine yardımcı oldu. Pencap Nevabı Reşat Ali Han kampı ziyaret ederek Kazakların durumu hakkında bilgi almıştı. Kamptan çıkarak bilgi ulaştırılan Karihabibullah Nevabı İslam Han'da kampı ziyarete gelmiş ve bilgi almıştı. Bu iki nevanın çabalarıyla kabile Hazara ili Tırnova kasabasındaki Kamfor kampına nakledildi. Bu kampta göreceli bir rahatlama olduysa da salgın hastalıklardan dolayı çok sıkıntı çekildi. Burada salgın hastalıklardan dolayı iki bin kişi vefat etmiştir.

112

Kamfor kampına yerleştikten sonra Hindistan İngiliz Genel Valiliği'nce Kazaklara göçmen belgesi verildi, bu belgeyle Hindistan sınırları içinde serbestçe dolaşmak ve istenilen yere yerleşmek mümkündü. Ancak Kazakların mali durumu hala çok kötüydü, bundan dolayı kampta bir yıl kadar daha kalındı. Bu arada kamptaki Kazakların maddi durumunun kötü olduğun bilen Müslümanlar, İngiliz Genel Valiliği'ne başvurarak Kazakların ulaşım araçlarına beş yıl süreyle bedava binme hakkı verilmesini istediler. Valilikçe bu istek kabul edildi. Müslümanlar ayrıca Kazakların dağılarak gelenek ve göreneklerini kaybetmemeleri için toplu yerleşim kampanyaları başlatmışlardı. Kazaklar da bu kampanyayı sevinçle karşılamışlardı. Bu kampanyayı

¹¹¹ İbrahim Aksel tarafından kaleme alınan ‘‘Altay’dan Anadolu’ya Kazak Göçü’’ şiirinden bir bölüm.

¹¹² Gayretullah, *a.g.e.*, s.86, s.90-91; Altay, *a.g.e.*, s.351-352

duyan Müslüman liderler hemen yardıma koştular. Önce son Osmanlı Halifesi Abdülmecit'in kızı Dürrüşehvar Sultan ile evli Haydarabad Nizamı Mir Osman Han Kamfor kampına gelerek Kazaklara ev ve iş vermek istedi.¹¹³ Ancak Haydarabad çok sıcak olduğu için Kazakların yaşaması için elverişli bir yer değildi.

İkinci teklif Bopal Nevabı Habibullah Han'dan geldi. Bopal, Haydarabad'a göre serin olduğu için bu teklif kabul edildi. İlk olarak Osman Teyci önderliğinde 500 kişilik kabile Bopal'da Matar isimli bir yere yerleşti. Matar tropikal yağmur olan bir bölge olduğundan Kazaklar buraya alışamadı ve Habibullah Han'a buradan ayrılmak istediklerini iletiler. Habibullah Han Kazaklara Bopal'den ev vererek bu isteklerini yerine getirdi. Kazaklar Bopal'de şehrin kenarındaki bir yere mahalle kurarak buraya "Kazakabad" adını verdiler.¹¹⁴ Kazakların kalanları Lahor, Peşaver, Ravalpendi, Taksila gibi ticaret merkezlerine yerleştirilmişlerdi. Buralarda çok az da olsa ticaretle ve burdaki Müslümanların yardımlarıyla geçinmeye çalışıyorlardı. Kazaklar burada mısır, ırmik, şeker, un, kumaş sattılar. Bir şehirde olan ancak diğer şehirde olmayan ürünleri oraya götürüp sattılar, Pakistan'da şehirler arası gümrük olduğu için bu karlı bir işti. Eldiven ve "Topiy" denilen şapkalardan dikip sattılar.¹¹⁵

Hindistan'ın 1948'de ikiye bölünmesiyle Kazaklar Pakistan'a göç ettiler. 1949 yılında¹¹⁶ Peşaver merkez olmak üzere Doğu Türkistan Göçmenler Derneği kuruldu. Dernek başkanlığını Osman Taştan yürütüyordu. Derneğin amacı dağınmış halde yaşayan grupları bir araya getirerek asimile olmalarını önlemek, kültürlerini muhafaza etmek ve Çinlilerin geri dönmeye yönelik yaptıkları propagandaları bertaraf etmek. Gerçekten de dernek bu propagandalardan hemşehrilerini korumuştur.¹¹⁷

Aynı yıl dernek idarecileri toplanarak Türkiye Büyükelçiliğine, kafilenin Türkiye'ye kabulü için müracaat ettilerse de, başlangıçta bu talepleri reddedildi. Dernek Kazakların listesini hazırlamış, 1950 Şubatında Türkiye Büyükelçisi olan Nebil Batu'ya

¹¹³ <http://www.abdulahapkara.com/karavahap-2/> (Erişim tarihi 18 Ocak 2019)

¹¹⁴ Altay, *a.g.e.*, s.366

¹¹⁵ 31 Ocak 2017'de Seyilhan Onat ile yapılan mülakat. Seyilhan Onat 13 Ocak 2018'de vefat etmiştir. Allah rahmet eylesin.

¹¹⁶ <http://www.abdulahapkara.com/karavahap-2/> (Erişim tarihi 18 Ocak 2019) Altay, *a.g.e.* s.375 Altay'a göre derneğin kuruluş tarihi 17 Ekim 1951'dir.

¹¹⁷ Altay, *a.g.e.*, s.379

teslim ederek göç müracaatını yinelemiştir. Bu müracaata 1952 yılının ortalarına doğru olumlu cevap gelmiş ve bütün Kazaklar bu duruma çok sevinmişlerdir.¹¹⁸

2.2.5. Pakistan'dan Türkiye'ye Göç

Müracaatın kabulünden sonra iskanlı göçmen olarak mı yoksa iskansız göçmen olarak mı gelineceği sorulan Kazaklar, iskanlı göçmenliği tercih etti. Kazaklar 1952 Eylülünden 1954 Nisanına kadar kabilelerle Türkiye'ye gelmişlerdi. Karaçi Limanı'nda sağlık kontrolü yapılarak, göz kararınca yaşlar yazılmış. Kabileler, Karaçi Limanı'ndan gemilerle Irak'ın Basra şehrine getirilerek, oradan da trenle önce Nusaybin ardından da trenle İstanbul'a ulaştırılmışlardı.¹¹⁹

3.BÖLÜM

TÜRKİYE'DE İLK YERLEŞİMLER

3.1. Misafirhane Günleri

Kazaklar İstanbul'da Sirkeci, Tuzla ve Zeytinburnu'ndaki misafirhanelere yerleştirildiler. Misafirhanelerde Türkçe kursu, okuma yazma kursu ve meslek kursları açıldı.¹²⁰

Daha sonra iskan çalışmaları başladı, ne işle meşgul olacakları soruldu, çiftçilik yapmak isteyenler, Konya'nın İsmil kasabası ve Ereğli'nin Zengen köyüne, Kayseri'nin Yahyalı, Yeşilhisar ve Develi ilçelerinin köylerine ve yeni kurulan Niğde'nin Ulukışla ilçesinin Altay köyüne yerleştirildiler. Esnaflık yapmak isteyenler Manisa'nın Salihli ilçesi Kurtuluş mahallesine yerleştirildiler. Görece durumu daha iyi olan birkaç aile İstanbul'da kalarak ticaret yapmaya başladılar.¹²¹

¹¹⁸Altay, *a.g.e.*, s.382

¹¹⁹Altay, *a.g.e.*, s.386-388

¹²⁰Altay, *a.g.e.*, s.389

¹²¹ 17 Ağustos 2017'de Abdulvahap Kılıç ile yapılan mülakat.

3.2. Kalıcı Yerleşimler

3.2.1. Sultanhanı

Kazakların yerleştiği zaman Niğde'ye bağlı olan Aksaray Sultanhanı beldesi, bugün ilçe olmuştur. Kazaklar buraya 60 aile olarak yerleşmişler, adam başı 20 dönüm tarla verilmiş, her aileye bir ev yapılarak verilmiştir. 1969 senesinden sonra göçler başlamış 10 sene içerisinde Sultanhanı'ndan göçler hızlanmış. 1988 yılında Sultanhanı'nda yaşayan Kazak kalmamıştır. Kazakların göçünün bu denli hızlı olması, yan yana aynı sırada olan evlerin, o zamanki belediye tarafından yerlerinin değiştirilerek Kazakların dört bir yana dağıtılmasıyla bağlantılı olduğu düşünülmektedir.

Kazaklar Sultanhanı'nda çiftçilik, hayvancılık ve dericilik yapmışlardır. Sultanhanı'nda Türkistan mahallesi olup aynı zamanda Türkistan Camii'de bulunmaktadır. Kazaklara ait bir mezarlık olup, kırktan fazla kişi burada defnedilmiştir. Kazak Türkleri Eğitim ve Araştırma Derneği öncülüğünde Sultanhanı'nda Kazak Parkı ve Müzesi'nin yapımı başlatılmıştır.¹²²

3.2.2. İsmil

Konya'nın İsmil kasabasına 61 hane yerleştirildi.1955 yılında Kazaklar İsmil'e geldiklerinde önce çadırlarda kalıyorlar, yapımı süren evlerin inşaatlarında çalışıyorlardı. Bu sayede gelir temin edilirken aynı zamanda kalıcı yerleşim yerleri de tesis edilmiş oluyordu. Kerpiç tuğladan yapıлып, üzeri kiremitle kapatılan evler 1000 m2 arsa üzerine 70-80 m2 olarak planlanmış, evlerin bir bölümü kiler, bir bölümü yemekhane, başka bir bölümü de yatacak yer olarak tasarlanmıştı. İsmil'e yerleşen her kişiye 33 dönüm tarla verildi.

Daha sonra durumlar biraz iyileşince, imece usulünce Koca Abdullah Savaş öncülüğünde her 30 haneye bir traktör olmak üzere 2 traktör satın alındı. Makineli

¹²² Kazakeli Dergisi, S.6, s.67; 6 Temmuz 2017'de Abubekir Sevensan ile yapılan mülakat; 9 Ağustos 2017'de Serkan Dinçtürk ile yapılan mülakat. 29 Ağustos 2019 itibarıyla park inşaatı devam etmektedir.

tarıma geçildiyse de ziraat faaliyetleri geçinmek için yeterli olmayınca deri şapka ve deri eldiven imalatına başlandı, bunlar İstanbul'a götürülerek satılmaya başlandı. Zaman içerisinde İstanbul'da dericiliğin gelişmesi ve köyde iş olanakları kalmaması nedeniyle İsmil'de yaşayan kimselerden çoğu, büyük bölümü İstanbul'a olmak üzere çeşitli yerlere göç ettiler. Günümüzde birkaç aile İsmil'de yaşamaktadır. İsmil'den Konya merkeze göç eden bir aile de Konya'da yaşamaktadır.¹²³

3.2.3. Ereğli

Konya'nın Ereğli ilçesinin Zengen köyüne 15 hane yerleştirilmiştir. Zamanla herkes İstanbul'a göçmüştür, köyde hiç Kazak kalmamıştır.¹²⁴

3.2.4. Kayseri

Kayseri'nin Yahyalı kazası Kopçu köyü ve Kocahacılı köyü, Yeşilhisar'a bağlı Musahacılı köyü ve Develi kazasının köylerine 102 aile yerleştirilmiştir¹²⁵ Tarımda yeterince verim alınamaması nedeniyle göçler başlamış ve zamanla köylerde hiç Kazak kalmamıştır.

3.2.5. Salihli

Manisa'nın Salihli ilçesi Kurtuluş mahallesine 181 hane yerleşmiş, ailelere tek katlı bahçe içinde olacak şekilde inşaa edilmiş evler verilmiştir. Herhangi bir tarım arazisi verilmemiştir. Daha sonra evlere yapılan ilaveler ve çıkma katlarla evlerin fiziki yapısı değişmiştir. İlavelerin dericilik işinin yaygınlaşmasıyla birlikte doğan çalışacak atölye ihtiyacından, ailelerin geniş aile olarak yaşamak istemesinden veya en azından evlenen oğulun aileye yakın oturması istendiğinden kaynaklandığı görülmektedir.¹²⁶

İlk zamanlar baraj (Demirköprü Barajı) inşaatında, tarım arazilerinde çalışılmış, çok az bir kimse dericilikle meşgul olmuşlardır. İlerleyen zamanlarda pek çok kimse dericiliğe yönelmiş ve 1970'lerde burda da dericilik ön plana çıkmıştır. 1978 yılında Tarbaş Tarbagatay Deri Sanayii ve Ticaret Limited Şirketi kurularak dericiliğin aynı

¹²³ 17 Ağustos 2017'de Abdulvahap Kılıç'la yapılan mülakat.

¹²⁴ 15 Ağustos 2017'de Yakup Can'la yapılan mülakat

¹²⁵ 14 Ağustos 2017'de Mansur Teyci ile yapılan mülakat

¹²⁶ Hüseyin Fidan, *Sosyal Yapı ve Sosyal Değişme Açısından Salihli Türkistan Göçmenleri* (İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi) İstanbul, 1998, s.68-69, Türkoğan, s.9; Rifat Çelebi, *Kazak Türkleri ve Salihli Yöresi Kazak Yerleşmesi*, s.42-43

tempoda devam etmesi amaçlanmışsa da başarılı olunamamış ve bu firma satılmıştır. Diğer Kazak yerleşmelerinde olduğu gibi burda da dericilik zayıflamış ve 1998 yılında ailelerin sadece %15'inin geçimini temin ettiği iş haline gelmiştir.¹²⁷

Günümüzde dericilikle uğraşan 4-5 aile kalmıştır. Diğer aileler eğitime yönelerek meslek edinme yoluna girmişlerdir. Salihli Kurtuluş mahallesinde 100 – 110 Kazak aile olduğu tahmin edilmektedir. Manisa'da Ergün Kerey ve ailesine ait Manisa Kaplama isimli bir metal kaplama üretim tesisinde mevcuttur. Ayrıca, İzmir Kemalpaşa'da Şirzat Doğru tarafından kurulan bir at çiftliği vardır.

3.2.5.1. Türkistan Deri Kooperatifi

Kazaklar dericilik faaliyetlerine başladıktan sonra ihalelere katılmaya başlamış bunun içinde güçlü bir yapı kurma ihtiyacı hissetmişlerdir. Bundan dolayı kooperatif kurmuşlardı. Bir süre faaliyetlerini devam ettiren kooperatif, üyelerinin modayı takip edememesi nedeniyle zayıflamaya başlamıştır. Çünkü deri faaliyetleri büyük oranda moda dayandırmaktaydı. Deri işleri duraksayınca, kooperatif 1990'lı yıllarda kapandı.¹²⁸

3.2.6. Altayköy

...

Aradan bir hafta geçmişti, bir sabah Kazak göçmenlerinin oturduğu Altay köyüne doğru yola çıktım. Geniş, biçilmiş ekin tarlaları uzanıyordu dört bir yanda. Sabah güneşinin altında, otların üstünde çiğ taneleri parlıyordu. Biçilmiş ekin saplarının arasından kuşlar havalanıyor, bozkır insana hüznü veriyordu. İçim tuhaf duygularla kaplı bir süre yürüdüm.

İki kilometre yol gittikten sonra, Altay köyünün yeşil zirvelerini, tek sıra beyaz badanalı, bahçeli evlerini ve yeşilliklerin arasından yükselen güdük minareli camisini görebildim

¹²⁷ Fidan, *a.g.t.*, s.91

¹²⁸ 9 Eylül 2017'de Şükrü Ali Eren ile yapılan mülakat

... 129

...

Köyün bulunduğu yere 1955'te gelen ilk Altaylılar, Toros Dağları'nı Tanrı Dağı'na ve Hasan Dağı'nı da Altay Dağları'na benzettikleri için Ulukışla Güney köyüne 6 kilometre uzaklıkta bulunan bir tepeye yerleşmeye karar kıldılar.

...

Burada, ata geleneklerimizi ve birlikte dayanışarak ve paylaşarak yaşama kültürümüzü sürdürüyoruz.

... 130

Niğde İli Ulukışla İlçesi'ne bağlı olan Altayköy'deki evlerin yapımına 1954'de başlanmış, ilk yerleşimler 30 Temmuz 1955'de olmuştur. Köyün ilk adı yetkililerce "Ural" konmuş ancak daha sonra köylülerin isteği üzerine, Doğu Türkistan'da göç ettikleri bir yerin ismini yaşatmak adına "Altay" olarak değiştirilmiştir.

Köyün toplam arazisi kurulduğu dönemde 22.070 dekar iken son dönemde köye ait tarlaların satılmasıyla bu miktarın azaldığı bilinmektedir. Köyde 165 hane iskan edilmiş, köyde kişi başına 30 dekar arazi ve 3 dekar bağlık verilmiştir.

İlk evler 600 m² alan üzerine 48 m² olarak yapılmışsa¹³¹ da daha sonra ihtiyaca göre yapılan eklemeler bu evler büyütülmüş ve bazı evler yine ihtiyaca göre yenilenmiştir.

¹²⁹ Mahmut Yıldırım, *Tarbagatay Ay Altay Güneş İdi*, TDAV Türk Dünyası Tarih Dergisi, Ocak 2002, s.42

¹³⁰ Dursun Özden, *Uygur Karıplarına Yolculuk*, 1. Baskı, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2006, s.87-88

¹³¹ Ayşegül Liman Çetin, *Niğde İli Ulukışla İlçesi Altay Köyü'nün (Kuruluşundan Günümüze) Kültürel Coğrafi Görünümü* (Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)2006, Niğde, S.35-36

Köydeki yeni evlerden biri olan ancak diğer evlerden farklı bir özelliği olan bir evi, Mustafa Kök'ün evini inceleyerek bu yeni evlerden birini tanımaya çalışalım. Bu evi diğer yeni yapılardan ayıran özellik de eski ev planlarından farklı bir planı var ve tek katlı olarak planlanmamış. Evin hikayesini, Mustafa Kök'den dinleyelim: (Bir süre Hollanda'ya çalışmaya giden Kök daha sonra tekrar köye dönmüştür.) “Hollanda'dan gelirken tek bir hayalim vardı, evimi yenileyip öylece evimde oturmak. Çünkü devletin bu evleri yapıp bize teslim etmesinden bu yana epeyce vakit geçmişti, haliyle evimiz eskimişti. Birde yıllar içinde nüfus artmış, daha büyük bir eve ihtiyaç vardı. Evi genişletmek de mümkün değildi, o yüzden yıkıp yeniden yapmaya karar verdim.”

Betonarme üç katlı olarak yapılan evin alt katı garaj olarak kullanılıyor.12 Nisan 2000'de başladığı ev inşaatını 15 Temmuz 2000'de tamamlanmış.¹³²

Fotoğraf 1: Mustafa Kök'e Ait Yeni Ev

Köyde çiftçilik faaliyetleri ilk zamanlar şartlarına çok da uygun olmamakla birlikte, sadece ailenin besin ihtiyacı için gerekli olan tahılı üretmek için tarım yapıyordu. İlerleyen zamanlarda köylülerin şartlarının iyileşmeye başlaması ve tarımın gereklerini öğrenmeye başlamasıyla köylü için nispeten kazanç getiren ve daha sonra

¹³² 18 Temmuz 2017'de Mustafa Kök'le yapılan mülakat

edindikleri hayvanları (ki bunların tamamına yakını koyun ve keçi idi) için yem olarak kullanabilecekleri çeşitli tarım ürünlerini elde etmeye başladılar. Köyde hayvancılık ilk zamanlarda sadece süt ihtiyacı için beslenen hane başı takribi dört beş koyundan ibaretken, maddi imkanların artmasıyla 1970'lerden itibaren hem koyun adedi olarak hem hayvancılıkla uğraşan hane sayısı olarak artmıştır. Hayvancılık 2000'lere kadar köyün en önemli geçim kaynaklarından biri olma özelliğini sürdürmüştür. Bu dönemde hane başı koyun sayısı 30-40 koyuna kadar yükselmiştir. Günümüzde de çok yaygın olmamakla birlikte köyde hayvancılık sürdürülmektedir. Hayvancılık ve çiftçilik faaliyetlerinin yanı sıra köyde el sanatları da bir dönem önemli geçim kaynaklarından olmuş. İlk olarak deriyle yapılan işlerde, daha sonra daha çok ürün üretebilmek için suni deriye geçilmiş. 1970'lerde köyde 40-50 aile dericilikle uğraşırken bu sayı, 2006 yılında 12 aileye, günümüzde 3-4 aileye düşmüştür. Bu aileler de sezonluk olarak çalışmaktadırlar.

Bu üç alanın dışında köyün geçim kaynaklarına, köy yakınlarında kurulan bir elma bahçesinde çalışmak ve Niğde'de yapılmakta olan karayolu projelerinde çalışmak eklenmiş durumda. Köyden göç 1965'te başladı. Bunun nedenleri, nüfus artışı, kuru tarım yapılması, köyün hayvancılık açısından çok elverişli olmaması sayılabilir. Göç 1970'lerde hızlandı.

Köyden göç o kadar hızlıydı ki, 1973 yılında askere giden Abdurrahman Yavaş "Bu gidişle köyde iki yıl içinde kimse kalmaz" diye düşünmüştü. Bu düşündüğünün gerçekleşmediğini 1975'te askerden döndüğünde gördü. Ancak göç 1975'den sonra hızı azalsa da devam etti.¹³³ Günümüzde göç için daha yakın yerler, Bor ilçesi ve Niğde şehir merkezi tercih ediliyor. Bor ilçesinde ve Niğde şehir merkezinde, Altayköy'den göç eden ve İstanbul'dan göç eden Kazaklardan oluşan 10-15 hane bulunuyor.

Köyle ilgili bir kalkınma hamlesi de Kaplan Tosun öncülüğünde başlatılmaya çalışılmıştır. Bu çalışmalar kooperatifleşmeye giden bir süreci de başlatmış oluyordu. Kaplan Tosun'dan aldığımız bilgilere göre, köy kurulduğunda hiçbir tarım aleti yoktu. Herkes civar köylerdeki traktörler ve tarım aletleri vasıtasıyla tarlaları ekip biçmeye başladılar. Ancak bu yöntemle kar edemeyen köylüler köye traktör almaya karar

¹³³ 17 Temmuz 2017'de Abdurrahman Yavaş'la yapılan mülakat; Çetin, *a.g.t.*, s.59
Çetin'in bu eserindeki nüfus tablosuna göre 1965'te 636 olan nüfus 1975'te 309, 2000'deyse 163'e inmişti.

verdiler. İlk traktörü Tasbike ve İyteli kabileleri ortak olarak aldılar. Bu sayede biraz para kazanmaya başlanınca bunu, Molkular ve Sarbasların¹³⁴ ortak aldıkları diğer traktörler izledi. Bir süre sonra köye toplam altı traktör alınmış oluyordu. Tosun 1973 yılında yaptığı geriye dönük bir istatistikte, 1963-1973 arası dönüm başına ancak 120 kg buğday üretilbildiğini tespit etmiş ve kuru tarımla yapılan çiftçilik faaliyetlerinin köylülerin geçimini temin etmeye yetmeyeceğini anlamıştır.

Kooperatif kurmaya karar veren Kaplan; “Altayköy Kalkınma Kooperatifi”ni 1973 yılında kurmuş ve başkanlığını üstlenmiştir. Köyde dikilen deri eldiven için proje hazırlayarak teşvik alınmasını sağlamış, yurtdışından makine getirtmiş ancak köyde elektrik olmadığı için proje başarısız olmuştur. Aynı projeyi Niğde’de uygulamaya çalışmış ancak Niğde’de kalifiye eleman bulunamadığı için proje iş elbisesi üretimine çevrilerek tekrar üretimin köyde yapılması düşünülmüştür. Köylülerin bu alanda tecrübesi olmaması ve köyde elektrik olmaması sebebiyle proje bu şekliyle de hayata geçirilemedi.

Kooperatif zamanında köy için üç su projesi çalışması da yapılmıştır. Birinci projede Tosun, o dönemki Milliyetçi – Cephe hükümetindeki şahsi dostları vasıtasıyla, su sondajı ekibi için köye bir ekip getirtmiş, Hatip’in ağılı denilen mevkide 1000 m² kooperatif için yer olarak çalışmalara başlamıştır. Bu bölgede su olduğunu belirten Tosun, ordaki suyu sondaj yapıp suyu borularla su deposunun arkasında bulunan bir alanda havuz kurarak biriktirmeyi ve oradan suyu köye dağıtmayı planladı. Ancak köylülerin istekli olmaması ve Tosun hakkında çıkarılan bir takım dedikodulardan dolayı bu projede uygulanamadı. Kaplan bu bölgeye suyu taşıyarak köye dağıtmayı ve suyu biriktirdiği yeri, yani şu anki su deposunun bulunduğu tepeyi de ağaçlandırarak bir orman kurmayı planlıyordu.

İkinci su projesinde, köyün yakınlarındaki demiryolunun üst kısmında, Altay köyü ile Kolsuz köyü arasında bulunan Akpınar isimli su kaynağından yararlanmak amaçlandı. Akpınar’ın aşağısında merhum Rakıberdi Kalka’nın tarlasının yakınına, demiryolunun üst kısmına (ki burada derin bir vadi mevcuttur) bir gölet yapıp, o gölet

¹³⁴ Hızırbek Gayretullah, Uzaklara Balam, Toker Yayınları, İstanbul 2009 s.13-14.
Molku ve Sarbas: Kazakların Orta Cüz, Abak – Kerey koluna mensup kabilelerdir.

vasıtasıyla o bölgedeki tarlaları sulamak için çalışma yapılması düşünöldü. Bu projede çeşitli sebeplerden uygulanamadı.

Üçüncü projede, Tosun Anavatan Partisi'nin Niğde merkez ilçe kurucularından olduğu için, Turgut Özal Başbakan iken Niğde'ye geldiğinde Özal'la görüşerek Altayköy'ün su sorununu bildirdi. Özal dilekçe yazmasını isteyince, hemen o an bir dilekçe yazarak Özal'a teslim etti. Dilekçeye gelen cevapta "Altay köyü sınırları içinde belirli zamanlarda deneme sondajları yapılmış ancak suda çok kireç olduğu için, çıkan suyun tarlaları sulamak için uygun olmadığı anlaşılmıştır." deniyordu. Bunun üzerine Ereğli'de yeni yapılan bir barajın suyunun getirilmesi düşünöldü. Çünkü bu barajın suyu Ereğli Yeniköy'den bir kanalla Melendiz Barajı'na aktarılacak ve oradan Bor ilçesine ulaştırılacaktı. İşte bu kanalın Altayköy'den geçmesi için yetkililere müracaat eden Tosun, projenin Ereğli ve Bor ilçeleri için hazırlandığını ve köylerinin Ulukışla'ya bağılı olmasından dolayı kendilerinin bu projeden yararlanamayacaklarını öğrendi. Bunun üzerine köylerinin Bor ilçesine bağlanmasını teklif etti, teklifi yetkililerden kabul gördü. Ancak köylülerin bu teklife sıcak bakmamaları dolayısıyla bu projede uygulanamadı. Kaplan 1978 yılında kooperatifin başkanlığını bıraktı. Kooperatif bu tarihten sonra resmi olarak kapanmasa da atıl hale düştü. Tahmini olarak 1980'in ilk yarısında resmi olarak kapandı. Kooperatif faaliyetleri başarısızlıkla sonuçlandı. Köyde 20-25 hanenin ikamet ettiği tahmin edilmektedir.

Fotoğraf 2: Şemsiye Tosun, Kaplan Tosun

Fotoğraf 3: (Soldan sağı) Katip Çetinkaya, Atila Akgün, Mustafa Kök

Fotoğraf 4: Tabılğan Çınar, Geleneksel Kazak Yer Ocağı'nda Yemek Pişirirken (1998)¹³⁵

Mustafa Kök, “31 Temmuz 1955’de köye ilk kabile gelmiş, ilk olarak bu tarihi düşündük sonra 31 Temmuz 1956’da köy olarak resmen kurulmuş, bu tarihte karar kıldık.” diyerek kutlama tarihinin bu şekilde seçilmiş olduğunu belirtti.

Bu şekilde 2006 yılı temmuz ayının sonu etkinlik için seçilmiş oldu. Bu karardan sonra, Niğde Valiliği, Niğde Belediyesi, Niğde milletvekilleri, Niğde İl Kültür Müdürlüğü ile, İstanbul’da Kazak Türkleri Vakfı’yla, Kazakistan Ankara Büyükelçiliği’yle, Dünya Kazakları Birliği’yle istişareler yapıldı.

Kazakistan Ankara Büyükelçiliği’yle yapılan görüşmede elçiliğin yardım etmek için biraz süre istemesi üzerine etkinlik 28 ağustos 2006’ya alındı. Bu şekilde hem zafer bayramı hem de köyün kuruluşu kutlanmış oluyordu.

¹³⁵ Anayurttan Atayurda Türk Dünyası Dergisi, Kültür Bakanlığı, Ankara, 1998, S.16, s.91

27 ağustos 2006'da misafirler köye gelmeye başladılar. Etkinliklere yaklaşık 1500-2000 kişinin katıldığı belirtiliyor. Misafirler, Niğde Üniversitesi yurtlarında kaldılar. İstanbul'da İbrahim Oktay ve Emine Oktay vasıtasıyla hatim kampanyası başlatıldı. İki yüzden fazla hatim okundu. Niğde, Kazakistan'ın Çimkent şehriyle kardeş şehir oldu. Niğde'de Abılay Han, Çimkent'te Atatürk büstü açıldı.¹³⁶

Üç gün boyunca köyde, diğer şehirlerdeki Kazakların oluşturduğu futbol takımlarınca turnuva düzenlendi. Turnuvaya 6-7 takım katıldı. Resmi program iki gün olarak planlansa da gayri resmi program daha önce başlayıp, daha sonra bitti. Gayri resmi program Kazaklarca uygulandı.

Etkinliğin birinci günü misafirler Niğde'ye geldi, Niğde Valisi, Niğde Belediye Başkanı ziyaret edildi. Akşam Kazak ve Türk sanatçılar konser verdiler. Etkinliğin ikinci günü Niğde'de Abılay Han büstü açıldı. Niğde'de, "Altay'dan Anadolu'ya Yarım Asır Sonrası" konferansı düzenlendi. Köyde Kazak evi (kiygiz üy), ellinci yıl anıtı ve yapılan çeşmelerin açılışı yapıldı. Kazak ve Türk folklor gösterileri düzenlendi. Akşam Niğde'de Kazak ve Türk sanatçıların konseriyle etkinlik sona erdi.¹³⁷

Fotoğraf 5:Altayköy'de betonarme olarak yapılan Kiygiz üy

¹³⁶ Niğde'de ki bu büst daha sonra yeni yapılan bir parka taşınmış ve parka Abılay Han'ın ismi verilmiştir

¹³⁷ 18 Temmuz 2017'de Mustafa Kök'le yapılan mülakat.

Fotoğraf 6: Abılay Han heykeli¹³⁸

Fotoğraf 7: Abılay Han parkının açılışında Kazakistan Büyükelçisi, Niğde Valisi, Niğde Belediye Başkanı ve Altayköy eski muhtarı Mustafa Kök¹³⁹

¹³⁸ http://wowturkey.com/t.php?p=/tr172/nerminkumbar_nigde2.jpg, Abılayhan Heykeli, 2006 yılında 50. Yıl etkinlikleri kapsamında Niğde şehir girişine yerleştirilmiştir. (Erişim tarihi 15 Ocak 2019)

¹³⁹ <http://www.kazakkultur.org/2013/10/abilay-han-parki-hizmete-acildi.html>, Abılay Han heykeli, 2013 yılında yeni açılan bir parka taşınarak, parka Abılay Han Parkı adı verilmiştir (Erişim tarihi 16 Temmuz 2018)

Fotoğraf 8: Abılay Han parkının açılışında Kazakstan Büyükelçisi Canseyit Tüymebayev konuşma yaparken.Hemen arkasında Abılay Han heykeli görülüyor.¹⁴⁰

Fotoğraf 9: Betonarme Kiygiz Üy'ün içinden bir görüntü ¹⁴¹

¹⁴⁰ <http://ajansnigde.com/album.php?GID=107&Sayfa=14> (Erişim tarihi 16 Temmuz 2018)

¹⁴¹ <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=10205207708823275&set=pb.1562496536.-2207520000.1531178276.&type=3&theater> (Erişim tarihi 15 Temmuz 2018)

Fotoğraf 10: Daha sonra yapılan Kiygiz Üy'ün dışardan görünüşü

Fotoğraf 11: Daha sonra yapılan orijinal Kiygiz Üy'ün içinden görüntü¹⁴²

¹⁴²<https://www.facebook.com/photo.php?fbid=10206578142923271&set=pb.1562496536.-2207520000.1531178268.&type=3&theater> (Erişim tarihi 10 Mayıs 2018)

Fotoğraf 12: Ellinci Yıl anısına yapılan anıt

Fotoğraf 13: Köy caminin yenilenen şadırvanı

Fotoğraf 14: Ellinci yıl için yeniden yapılan bir çeşme

3.2.7 Ankara – Aktepe

Salihli’de yaşayan Kazaklar’dan Uyadan Akay 1970 yılında Salihli’de kurulan Deri Sanayii Derneği’nin başkanlığını yürütmekteyken, Ankara Belediyesi’ne deri ceket temin etmeye başlayınca Ankara’ya gelerek burada bir deri dükkanı açar. Bu sırada Akay, Ankara’da bir Kazak mahallesi kurmak için çalışmalara başlar. Bu çalışması için devletten bir arazi isteyen Akay’a çeşitli araziler teklif edilmiş. Akay, Keçiören Aktepe mahallesindeki araziye beğenmiş ve burada 28 hanelik Kazak mahallesinin kurulmasını sağlamıştır. 1992 verilerine göre 11 hanenin yaşadığı Aktepe’de diğer evler sahiplerince başkalarına kiralanmıştı. Burada yaşayanların çoğu Salihli ve Altay köyünden gelmişlerdi.¹⁴³ 1992 verilerine göre 11 hanenin 7’si deri işiyle uğraşıyordu.¹⁴⁴ Günümüzde ise Aktepe’de 16 hane bulunmaktadır. Bunlar arasında deri işiyle uğraşan kalmamıştır. Memuriyet ve diğer işlerle meşguldürler.¹⁴⁵

¹⁴³ Mikiko Uehara, *Ankara’da Yaşayan Kazak Türkleri’nin Kültürleşme Süreci* (Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Antropoloji Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 1992, s.24-26.

¹⁴⁴ Uehara, a.g.t., s.37

¹⁴⁵ 3 Ekim 2017’de Latife Yağız ile yapılan mülakat

4. BÖLÜM

KALICI YERLEŞİMLERDEN İSTANBUL'A GÖÇ, YERLEŞİM, TÜRKİYE'DE EKONOMİK VE SOSYAL HAYAT

4.1. İstanbul'da Kazak Yerleşimleri

4.1.1. Güneşli Kazakkent

1970'lerin başına gelindiğinde, tüm Türkiye'de olduğu gibi Kazaklar arasında da kırdan kente göç hızlanmış ve İstanbul'a hatırı sayılır bir Kazak göçü olmuştu. Bu göç eden kimseler genellikle İstanbul'da kiracı olarak oturmaktaydılar. Dağınık bir biçimde yerleşmişlerdi. Bu kimseleri bir araya toplayarak, bir arada yaşayabilecekleri yeni bir yerleşim yeri kurma fikri ortaya çıktı. Bu fikirle kültürün korunması amaçlanmış, aynı zamanda kiracı olan bu kimselerin ev sahibi olmasına vesile olunacağı düşünülmüştü.

Aksakallar, yani toplumun ileri gelenleri arasında yapılan toplantıda bu işleri yürütmesi için bir heyet oluşturuldu. Heyetin başkanlığına Delilhan Canaltay, yardımcılığına da Mansur Teyci ve Tölegen Alanyalı seçilmişti. Bu kimselerin dışında Enver Koçyiğit, Salih Uslucan, İslam Demirel ve Kalen Öztürk'te bu işlerle ilgilenen kimselerdendi. Hemen arazi arama çalışmalarına başlayan Delilhan Canaltay, arkadaşlarıyla uygun arazileri inceledikten sonra en son seçenekleri ikiye indirmişti. Birinci arazi Arnavutköy'de yeni kurulmuş bir köy arazisiydi. Yeterince büyük olan bu arazi Kazak hemşerilerce "biraz uzak" bulunarak benimsenmedi. İkinci arazi, Güneşli köyündeydi, hem bu arazinin yakınında su kaynağının da bulunması, buranın tercih edilmesinde etken oldu.

Daha sonra arsa almak isteyenlerin listesi yapılarak çalışmalara başlandı. Kişilerden varsa peşin parası alınıp, kalan arsa parası için senet imzalatılıp, kalan paranın bankaya ödenmesi şeklinde bir yöntemle çalışmalar yürütüldü. Güneşli'de önce satılık arazi bulunan Yusuf Hoca Doğan adlı kişiden 15.000 m² arsa alındı. Daha sonra 15.000 m² arsa daha alındı. Bu iki arsada, talebe yetmeyince, ilave olarak 37.000 m² daha arsa alındı. Hasan Barış isimli müteahhitle bir banka şubesinde tanışan

Tölegen Alanyalı, bu müteahhide babasından çok para kaldığını öğrendi ve müteahhit bu parayı nasıl değerlendirebileceğini Alanyalı'ya sordu. Bunun üzerine Alanyalı, "20.000 km yol kat ederek Türkiye'ye gelen bizlere ev yaparsan, cennetin kapısında oturursun." diyerek bu geniş arsanın müteahhitliğini teklif etti.

Hasan Barış isimli müteahhit ile ilk aşamada 150 ev yapımı için anlaşıldı.15 Mayıs 1971'de başlanan inşaatlar, 30 Kasım 1971'de bitirilmişti. İnşaat devam ederken elektrik ve su Kazak hemşerilerin gayretleriyle yeni yerleşim yerine getirilmişti. Her ev inşaatı için toplamda 48.000 lira verilecekti. Bunun 17.000 lirası peşin, kalanı aylık 500 liralık taksitlerle ödenecekti. 1972 Mart ayından itibaren yeni evlerine taşınan Kazakların mevcudu kısa zamanda 150 haneyi bulmuştu. Bu evlerin üzerine ikinci kat çıkılmasıyla 1974 yılında, Kazaklar Güneşli'de 300 haneye ulaşmışlardı. Bu yeni yerleşim birimine yeni sakinlerinden dolayı "Kazakkent" adı verildi. Kazakkent'in resmi açılışı 15 Ağustos 1973'te, dönemin İstanbul Valisi, Bakırköy Belediye Başkanı, Bakırköy İlçe Emniyet Müdürü, müteahhit Hasan Barış, Tercüman Gazetesi'nden temsilciler ve Kazaklar huzurunda yapıldı.

Açılışı yapılan ve Kazakların yerleşmeye başladıkları Kazakkent'in eksiklikleri vardı. Bunlar okul ve camiydi. Camii inşaatına 20 Eylül 1973'te başlanarak Kazakkent'teki Kazakların, İstanbul'un diğer ilçelerinde yaşayan Kazakların ve yurtdışında yaşayan Kazakların yardımıyla 1937 sonunda camii inşaatı bitirilmişti. Camii inşaatından sonra minare ihtiyacı doğmuş, aynı zamanda okul ihtiyacının yanında bir de yol yapımı diğer ihtiyaç olarak ortaya çıkmış bulunuyordu. O günlerde, yeni Köyişleri Bakanı olan, İstanbul eski valisi Vefa Poyraz'ı ziyarete giden, Mansur Teyci ve Delilhan Canaltay, Poyraz'a görevinde başarılar diledikten sonra, Kazakkent'in bu üç sorununu Poyraz'a anlatarak bu sorunların çözümü için söz alarak geri döndüler. 1976 sonbaharında Kazakkent asfalt yoluna, okuluna ve camii minaresine kavuştu.

Kazakkent'te sokaklara, memleket hasretini yansıtan Doğu Türkistan'daki bazı yerleşim birimlerinin isimleri verildi .Altay, Ertiş, Beytik, Barköl gibi. Kazakkent, Niğde ili Ulukışla İlçesi Altay Köyü'nden sonra Türkiye'de Kazakların toplu halde yaşadıkları ikinci yerleşim yeridir. Kazakların birlik ve beraberliklerinin simgesi ve geçmişten miras gelen kültürünü kısmi değişikliklerle yaşatmaya çalıştığı bir yer olarak

başta Kazakkent'teki Kazaklar olmak üzere, Türkiye'deki bütün Kazaklara emanet olarak bırakılmıştır. Bu emaneti koruyarak ve geliştirerek gelecek nesillere teslim etmek şüphesiz ki bütün Kazaklara düşen bir görevdir.¹⁴⁶ Güneşli Kazakkent'te tahmini olarak 700 hane yaşamaktadır.

4.1.2. Zeytinburnu

Zeytinburnu İstanbul'un en eski ilçelerinden olup, 1957 yılından bu yana ilçe statüsündedir. İlçede 2018 itibariyle 284.935 kişi yaşamaktadır. Toplam 13 mahalle bulunan¹⁴⁷ Zeytinburnu'nda Afganistan, İran ve Kazakistan'dan gelen Kazaklarla birlikte toplam 2500 civarı Kazak aile yaşamaktadır. Kazak aileler çoğunlukla Yenidoğan ve Nuripaşa mahallelerinde oturmaktadırlar. Doğu Türkistan'dan göç eden Kazak aileler 1960'ların başında Anadolu'daki çeşitli şehirlerden gelerek Zeytinburnu'na yerleşmeye başlamışlardır. Zeytinburnu genel itibariyle göçmenlerin yoğun yaşadığı yerlerin başında gelmektedir. Bu göçmenler Afganistan, Doğu Türkistan (Kazak, Uygur, Kırgız), Makedonya, Bulgaristan gibi çok çeşitli coğrafyalardan Zeytinburnu'na gelerek, yerleşmişlerdir.

4.1.3. Küçükçekmece

Küçükçekmece 1987 yılında ilçe olmuştur. 2018 itibariyle nüfusu 770.317'dir. Küçükçekmece'ye bağlı 21 mahalle bulunmaktadır.¹⁴⁸ Küçükçekmece'de yaşayan Kazaklar buraya 1960'ların başında gelerek yerleşmişlerdir. Küçükçekmece'de tahmini olarak 500 aile bulunmaktadır.

4.1.4. Sefaköy

Küçükçekmece'de yaşayan Kazaklar 1976-1977 yıllarında Sefaköy'e gelip yerleşmişlerdir. Burada tahmini 50 ailenin olduğu düşünülmektedir.

¹⁴⁶ 14 Ağustos 2017'de Mansur Teyci ile yapılan mülakat; 31 Ocak 2017'de Tölegen Alanyalı ile yapılan mülakat; Mansur Teyci, Altay'dan Anadolu'ya Gelen Kazak Göç Raporu, Yayınlanmamış Kitap, s.28-33; Mansur Teyci, Altay'dan Anadolu'ya Gelen Kazak Türkleri ve İstanbul'da Kurulan Kazak Kenti, İstanbul 2012, s.13

¹⁴⁷ https://www.nufusu.com/ilce/zeytinburnu_istanbul-nufusu (Erişim tarihi 10 Mart 2019)

¹⁴⁸ https://www.nufusu.com/ilce/kucukcekmece_istanbul-nufusu (Erişim tarihi 11 Mart 2019)

4.1.4. Ümraniye

Proje düşünüldüğünde proje alanı o zamanlar Ümraniye'ye bağlıydı. Daha sonra ilçe olan Ataşehir ilçesi sınırlarında kalan Örnek mahallesinde Hızırбек Gayretullah öncülüğünde bir yapı kooperatifi kurularak 600 haneli 200 m2 büyüklüğünde bahçeli tek katlı evler planlanmış, 1971 yılında projeyi gerçekleştirmek için “Sınırlı Sorumlu Türkistanlılar Yapı Kooperatifi” kurulmuş ancak plan hayata geçirilememiştir. Örnek mahallesine bir Türkistan Camii inşa edilmiştir.¹⁴⁹

4.2. Türkiye’de Ekonomik ve Sosyal Hayat

4.2.1. Meslekler

4.2.1.1. Akademisyenler

4.2.1.1.1. Prof. Dr. Abdulvahap Kara, 1961, İstanbul

Fotoğraf 15 : Abdulvahap Kara bir toplantıda konuşurken¹⁵⁰

İlkokul, ortaokul ve liseyi İstanbul’da bitiren Kara’nın kitap okumaya olan merakı, eğitim hayatını bambaşka bir yöne taşıdı. Boğaziçi Üniversitesi Elektronik

¹⁴⁹ Gayretullah, *a.g.e.*, s.253, s.237

¹⁵⁰ <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=10156275674709582&set=t.686449581&type=3&theater> (Erişim tarihi 30 Aralık 2018)

Yüksek Teknisyenliği Bölümü'nden 1982 yılında mezun olan Kara, 1982-1985 yılları arasında Atatürk Havalimanı kontrol kulesinde elektronik bölümünde çalıştı. Kazak tarihine olan merakı onu tarih bölümü okumaya itti. İstanbul Üniversitesi Tarih Bölümü'nü kazanarak, 1986 yılında bu bölümü bitirdi.1987-1988 yılları arasında Osmanlı Devlet Arşivleri'nde çalıştı.1988-1995 arasında Almanya'nın Münih şehrinde bulunan Hürriyet Radyosu'nun Kazakça yayınlarında editör olarak çalıştı.

Kara radyoya girişini şöyle anlatıyor, “Sınava giriş şeklimi hiç unutamıyorum. Ben öğrencilik yıllarımda Kazak tarihi ve kültürüne çok meraklıydım. Kendi kendime kiril harflerini sökmüş, Halife Altay'dan aldığım Kazakça sözlük yardımıyla, Kazakistan'dan gelen kiril harfli Kazakça kitapları okumuştum. Beni sınava tabi tuttular. İngilizce metin verdiler, bunu Kazakça'ya çevir dediler. Ben dedim ki ‘Çevireyim ama, hangi alfabeyle yazayım? Türkiye’de doğup büyüdüm latin alfabetini bilirim. Kazakistan’dan dergi, kitap aldım, okudum kiril alfabetini bilirim. Doğu Türkistan’da akrabalarımız var oraya arap harfli mektup yazarım.Dünyada Kazakların kullandığı üç alfabeti de bilirim.’ Beni sınav yapan Amerikalı da bir Türkolog’muş. ‘İstedğin alfabeyle yaz.’dedi. Baktım radyoda kiril harfli Kazakça kitaplar var. Dedim kiril harfleriyle yazayım. Kiril harflerinin şöyle bir özelliği var, matbaa yazısı farklıdır, el yazısı farklıdır. Ben üniversite yıllarımda hocalarımızın desteğiyle Rusça dersi almıştım. Dolayısıyla kiril el yazısını da iyi biliyordum. Bu Amerikalıların çok hoşuna gitmiş. Çünkü Türkiye’den gelen birçok kişi matbu yazıyı okuyabiliyormuş ama el yazısını okuyamıyormuş. Bu da benim sınavı kazanmama vesile oldu. ”

Radyoda işe başladığında buranın sadece radyo değil aynı zamanda büyük bir araştırma merkezi olduğunu gören Kara için, bu yıllar hayatının bundan sonraki döneminde başlayacak akademik kariyerinin adeta provasını olmuştu.1995 yılında radyonun ekonomik sebeplerle Prag’a taşınacağını duyan, Kara'nın hocası Gülçin Çandarlıoğlu, Kara'yı arayarak “ Evladım sen Türkiye'ye dön, Avrupa'da kalarak çok tecrübe elde ettin. Yabancı dil öğrendin. Kazakçan çok gelişti. Senden iyi tarihçi olur.” dedi.

Türkiye'ye dönerek yüksek lisans eğitimini Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde "Kazakistan'da 1986 Almatı Olaylarının İçyüzü ve Etkileri" başlıklı teziyle 1997 yılında, doktora eğitimini yine aynı üniversitede "Mustafa Çokay'ın Hayatı ve Orta Asya Türk Cumhuriyetlerinin Bağımsızlığı Yolundaki Mücadelesi" başlıklı teziyle 2002 yılında tamamlamıştır. Doktora için bu konuyu seçmesini ise Mustafa Çokay hakkındaki gerçekleri ortaya çıkartmak olarak açıklayan Kara ikinci sebep olarak hocası Gülçin Çandarlıoğlu'nun hocası Zeki Velidi Togan ile Mustafa Çokay'ın çok yakın arkadaş olduğunu söylüyor, bu nedenle bu konuyu çalışmanın kendisi için çok önemli bir vazife haline geldiğini ifade ediyor. Tez çalışması daha sonra, "Türkistan Ateşi Mustafa Çokay'ın Hayatı ve Mücadelesi" adıyla yayınlanmıştır. Eser Türkiye Yazarlar Birliği'nden ödül almıştır.

Yine yüksek lisans çalışması da "Kazakistan'ın Yeniden Doğuşu 1986 Aralık Olayları" adıyla yayınlanmıştır. Bu çalışma Jeltoksan (aralık) olaylarının iç yüzünü göstermesi bakımından önem arz etmektedir. Kırka yakın kitabın yayınlanmasına katkıda bulunan Kara'nın öne çıkan çalışmaları arasında, Gamalı Haç ile Kızılyıldız Arasındaki Yazar Cengiz Dağcı (bu eserde temel olarak Türkistan Lejyonları'nda görev yapan Cengiz Dağcı'nın romanları ve hatıratı temel alınmıştır.), Kazak büyüklerinden Nurgocay Batur'un hatıratından oluşan, Nurgocay Batur'un Osman Batur Hakkındaki Hatıraları kitabı Özgürlük Yolu Nurgocay Batur'un Anılarıyla Osman Batur (eser Osman Batur hakkındaki en önemli kaynaktır.) ve göç önderlerinden Halife Altay'ın doğumunun 100.yılı nedeniyle hazırlanan Anadolu'dan Anayurda Maneviyat Önderi Halife Altay' kitabı bulunmaktadır.

Geleceğe dönük yapmayı düşündüğü çalışmalar arasında Makmet Kulmanbetov'un hayatı ve fikirlerini anlatmayı düşündüğü bir kitap, Türkiye Kazaklarının Göç Tarihi'ni anlatan bir kitap, Dünya Tarihi (gençlere yönelik kısa dünya tarihi, bir Türk bakış açısıyla bir Kazak bakış açısıyla)ni içeren bir kitap yazmak var. Bunun dışında Kazakistan'ın önemli yazarlarının tarih ve edebiyat alanlarındaki kitaplarını Türkiye Türkçesi'ne kazandırmayı hedefleyen Kara, çeşitli Kazak sivil toplum kuruluşlarında görev almıştır. Kasım 2006'da doçent, Kasım 2012'de profesör

olan Kara, hala Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi'nde tarih bölümünde profesör olarak görev yapmaktadır.¹⁵¹

4.2.1.1.2. Dr. Öğretim Üyesi Meryem Hakim, 1958, Salihli – Manisa

1958 Salihli doğumlu olan Hakim, 1983 yılında Hacettepe Üniversitesi Tarih Bölümü'nden mezun oldu. Daha sonra yüksek lisans eğitimini, Wisconsin-Madison Üniversitesi Tarih Bölümü'nde "Rusya ve Sovyetler Birliği'nde Modernizm ve Müslüman Kadınlar; 1905-1930" başlıklı teziyle 1990 yılında, doktora eğitimini Bilkent Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde "Kazak Milliyetçiliğinin ve Bağımsızlığının Oluşumu Kazakistan: Rus-Sovyet Politikalarına Yerli Tepkilerin Tarihi" başlıklı teziyle 1999 yılında tamamladı. Wisconsin Üniversitesi Güney Asya Bölümü'nde 1987-1989 arasında, öğretim asistanı olarak, Bilkent Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde 1991-1995 arasında okutman olarak, Bilkent Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde 1995-1999 arasında araştırma görevlisi olarak, Çankaya Üniversitesi Uluslararası Ticaret Bölümü'nde 1999-Ocak 2009 arasında Yardımcı Doçent olarak, İzmir Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde Eylül 2009-Ocak 2012 arasında Dr. Öğretim üyesi olarak, Konya Necmettin Erbakan Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde Şubat 2012'den bu yana Dr. Öğretim Üyesi olarak görev yapmaktadır. Bunların yanı sıra 1983-1984 arası Bbc'de izleme servisinde ve 1984-1987 arası Hürriyet Radyosu'nda çalışmıştır.¹⁵²

4.2.1.1.3. Dr. Öğretim Üyesi Nurdan Keser, İstanbul

İlk ve orta öğretimini İstanbul'da tamamladıktan sonra, eğitimine İstanbul Üniversitesi Coğrafya Bölümü'nde devam eden Keser, aynı üniversite de, Deniz Bilimleri ve İşletmeciliği Coğrafya Enstitüsü'nde yüksek lisans ve doktora eğitimini tamamladı. Doktora döneminde Kahramanmaraş'ta başladığı öğretmenliğini, zorunlu hizmet sonrası İstanbul'da sürdürdü. Küçükçekmece Marmara Lisesi'nde Coğrafya Öğretmenliği ve Okul Müdür Yardımcılığı görevlerinde bulundu. Doktora

¹⁵¹ <http://www.abdulvahapkara.com/hakkinda/> (Erişim tarihi 5 Haziran 2018); 12 Şubat 2018'de Abdulvahap Kara ile yapılan mülakat.

¹⁵² Meryem Hakim ile yoğunluğu sebebiyle mülakat yapılamamış, bilgiler göndermiş olduğu e-posta'dan alınmıştır.

programından sonra, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nde öğretim üyesi olarak görev aldı. Bölüm ve anabilim dalı başkanlığı, dekan vekilliği, dekan yardımcılığı, basın ve halkla ilişkiler müşavirliği görevlerinde bulundu. 2015 yılında emekli olduktan sonra tekrar İstanbul'a döndü. Kazak Türkleri Vakfı'nda başkan yardımcılığı ve sekreterlik görevlerinde bulundu. Ayrıca Kazak Türkleri Vakfı'nın düzenlemiş olduğu panellere konuşmacı olarak katıldı.¹⁵³

4.2.1.1.4. Dr. Öğretim Üyesi Abdülhak Malkoç, Manisa Salihli, 1960

1960 Salihli doğumlu Malkoç, 1966 yılında ailesiyle beraber İstanbul'a geldi. İlkokul, ortaokul ve liseyi İstanbul'da bitirdi. 1978 yılında Tayvan'a eğitim için gitti. Üç yıl Çince öğrendikten sonra, Japon Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü bitirdi. 1986 yılında Ankara Üniversitesi Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi Japon Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde okutman olarak çalışmaya başladı. 1990'da öğretim görevlisi oldu. Aynı üniversitede, yüksek lisansını "Japonca Edatlar" tez konusuyla 1993 yılında, doktorasını "Çin tarihi ve kültürünün Japon tarihi ve kültürüne etkileri" tez konusuyla 2008 yılında tamamladı. 1998 yılında aynı zamanda profesyonel turist rehberi oldu. 2014 yılında İstanbul'da bulunan Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi'ne Çin Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü açmak için geldi. 2019 itibariyle emekli olan Malkoç halen tur rehberliği yapmaktadır.¹⁵⁴

4.2.1.2. Yazarlar

4.2.1.2.1. Halife Altay 1917, Altay, Doğu Türkistan, 2003

Almatı

1917 yılında Doğu Türkistan'da doğan Halife Altay¹⁵⁵, Türkiye'ye göç ettikten sonra Salihli'ye yerleşerek deri işiyle meşgul olan Altay, 1960 yılında davet üzerine Tayvan'a giderek "Asya Milletleri Anti-Komünist Cemiyeti" nin gündemindeki konuları tartışmak üzere cemiyetin toplantısına katıldı. Türkiye'ye döndükten sonra

¹⁵³ Nurdan Keser ile kendisinin müsait olmamasından dolayı mülakat yapılamamış, bilgiler göndermiş olduğu e-posta'dan alınmıştır.

¹⁵⁴ 27 Ağustos 2017'de Abdülhak Malkoç ile yapılan mülakat.

¹⁵⁵ Kazibek İslambek, *Anadolu'dan Anayurda Maneviyat Önderi Halife Altay* (Editör: Abdulvahap Kara), Kalender Yayınevi, İstanbul, 2017, S.21

kurduğu kooperatif ile devlet ihalelerine girerek çalışmaya devam etti. Bu ihaleleri kazanarak işlerini ilerletti. 1966 – 1968 yıllarında kazandığı deri mont ihaleleri devlet tarafından iptal edilince büyük zarara uğradı. 1969 yılında İstanbul'a taşındı. 1971 yılında hacca gitti. 1972 yılında Delilhan Canaltay ile "Birlik" adında bir deri fabrikası kurdu, genel müdürlük görevini üstlendi. İstanbul Güneşli'deki Kazakkent'in kuruluşuna öncülük etti. Kendisi de buraya taşınarak Altay Sokağı'nda iki katlı bir ev yaptırdı.¹⁵⁶

1978 yılında "Otan Kogamı" (Vatan Derneği) tarafından Kazakistan'a davet edilen Altay, 22 Ağustos 1978'de Kazakistan'a gitti. Çeşitli ziyaretler ve görüşmeler yaptıktan sonra 20 Ekim 1978'de Türkiye'ye geri döndü. Altay, 1982'de Doğu Türkistan'ı ziyaret etti. Temmuz 1984'te "Otan Kogamı"nın daveti üzerine ikinci kez Kazakistan'a gitti. Ekim 1984'te Türkiye'ye geri geldi. 1988 yılında Avrupa'da yaşayan kazakları ziyaret etti ve Almanya'nın Münih şehrindeki Azatlık (Radyo Liberty) Radyosu'na röportaj verdi ve makale yazdı. 1988 yılında Kur'an-ı Kerim'i Kazakça'ya çevirdi. Aynı yıl Moğolistan'daki akrabalarını ziyaret etti. Mart 1992'de bağımsız Kazakistan'ı ziyaret eden Altay, burada uzun bir gezi yapar. Eylül 1992'de Kazakistan'ın Almatı şehrinde düzenlenen "Dünya Kazakları Kurultayı"na katılır. Kendisine Kazakistan vatandaşlığı verilen Altay, bu kurultaydan sonra Almatı'ya yerleşir. Kazakistan'da çok sayıda vaaz veren ve ilmi çalışmalarına devam eden Altay 15 Ağustos 2003'de Almatı'da vefat etti.¹⁵⁷ Yazar olmasının yanı sıra toplum önderi olan Halife Altay, topluma öncülük etmiştir.

23 tane eser veren Altay'ın en önemli eserleri olarak göçü anlattığı Anayurttan Anadolu'ya, göçü şiir şeklinde anlattığı Estelikterim (Anılarım), Kazak Türklerinin Şeciresi ve Kur'an-ı Kerim'in Kazakça'ya çevrilmesi sayılabilir.¹⁵⁸

¹⁵⁶ İslambek, *a.g.e.*, s.69-76

¹⁵⁷ İslambek, *a.g.e.*, s.79-82, s.84, s.91, s.94, s.98, s.107-108, s.114-118, s.144

¹⁵⁸ İslambek, *a.g.e.*, s. 126-134

4.2.1.2.2. Hasan Oraltay 1933, Doğu Türkistan, 2010

Almanya

1933 Doğu Türkistan’da doğan Hasan Oraltay, Türkiye’ye geldikten sonra Çinle mücadelesini kalemiyle sürdürmüş gazetelerde başladığı yayın hayatını, 1961 senesinde Hürriyet Uğrunda Doğu Türkistan Kazak Türkleri kitabıyla devam ettirmiş, büyük Kazak Şairi Mağcan Cumabayulı’nın Alıstağı Bavrıma şiirini “ Büyük Türkçü Mağcan Cumabayulı” isimli kitapta yayınlamış, 1968 yılında Almanya’ya giderek Radyo Liberty (Azatlık Radyosu)’nin Kazakça bölümünde çalışmaya başlamış , Abılay Han hakkında yazdığı Abılay Han Destanı isimli eserini yayınlamış daha sonra Alaş Türkistan Türklerinin Milli Parolası kitabını yayınlamış, Azatlık Radyosu’nda 28 sene çalışarak emekli olmuştur. Hatıratını Elim Aylap Ötken Ömir (Vatan Hasretiyle Geçen Ömür) adıyla yayınlamıştır. Türkiye’de Türkeli adında bir dergide çıkarmıştır. 2010 yılında Almanya’da vefat eden Oraltay, Manisa Salihli’de defnedilmiştir. ¹⁵⁹

¹⁵⁹(<https://www.facebook.com/notes/kazakhstan/hasan-oraltayin-hayati-ve-calismalari-hakkinda/430388228997> (Erişim tarihi 10 Ocak 2019))

Fotoğraf 16 : Hasan Oraltay'ın yayınladığı Türkeli dergisinin kapağı

4.2.1.2.2.1. Türkeli Dergisi

Salihli Türkistanlılar Kültür ve Yardımlaşma derneği adına on iki sayı olarak Hasan Oraltay, Şirzat Doğru tarafında çıkarılmıştır. Dergi maddi imkansızlıklar nedeniyle kapanmıştır.¹⁶⁰

4.2.1.2.3. Hızırбек Gayretullah, 1940, Doğu Türkistan

1940 doğumlu Hızırбек Gayretullah, Türkiye'ye geldikten sonra ailesiyle birlikte Kayseri'nin Yeşilhisar kazası Musahacılı köyüne yerleşmiştir. Kayseri'de başladığı ilkokulu, Salihli'de bitirdi. Ortaokulu Kayseri ve liseyi İstanbul'da bitiren Gayretullah maddi imkansızlıklar nedeniyle üniversiteye gidemedi. Daha sonra çalışmaya başlayan Gayretullah, 1968–1969 arasında Modaşi firmasında satış müdürlüğü yaptı. Askerlik görevini müteakip 1973–1975 yıllarında kurduğu Planex deri atölyesini işletti. Bundan sonra 1975–1978 yılları arasında Form Çelik firmasında satış müdürlüğü, 1978-1986 yılları arasında Türkistan Kauçuk ve Plastik Sanayii'nde satış müdürlüğü yaptı. 1986–1992 arası Ukom Holding'in yönetiminde görev aldı, 1992–1997 yılları arasında Kazakistan'da bulundu. Türk2000 Vakfı'nda görev aldı. 2001-2005 arası Emlak Konut Genel Müdürlüğü (bugünkü adı Toplu Konut İdaresi)'nde çalıştı. Siyasetle de meşgul olan Gayretullah Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi, Milliyetçi Hareket Partisi'nde görev aldı. Milliyetçi Çalışma Partisi'nden İstanbul milletvekili aday, 1999 yerel seçimlerinde de Büyük Birlik Partisi'nden Zeytinburnu belediye başkan aday, 1999 yerel seçimlerinde de Büyükşehir Belediyesi'nden Zeytinburnu belediye başkan aday oldu. Ancak her iki seçimde de başarısız oldu. Doğru Yol Partisi'nin Zeytinburnu ilçe teşkilatında çalıştı. Adalet ve Kalkınma Partisi'nden 2009 yerel seçimlerinde Zeytinburnu Belediye Meclis Üyesi oldu, 2014 yerel seçimlerinde bu görevi sona erdi.¹⁶¹

¹⁶⁰ Şirzat Doğru, *Türkistan'a Doğru* (Editör: Ali Abbas Çınar), İzmir, s.224; Hasan Oraltay (Merhum Hasan Oraltay'ın Anısına), Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul 2011, s. XXVIII. İkinci kitapta dergi sayısı 17 olarak verilmiştir

¹⁶¹ Serdal Öztürk, *Hızırбек Gayretullah'ın Hayatı, Faaliyetleri ve Doğu Türkistan Davasındaki Yeri* (Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Manisa, 2016, s.29-34. Kaynakta seçim tarihi 2007 olarak belirtilmiştir ancak muhtemelen genel seçimlerle karıştırılmıştır. Seçim tarihi 2009 olarak düzeltilmiştir. (Y.N.)

Çalışma hayatından çok yazıları ve kitaplarıyla Türkiye Kazaklarının kültür hayatına katkı yapı yapan Gayretullah'ın yazıları pek çok, dergi ve gazetede yayınlanmıştır. Gayretullah'ın yazmış olduğu kitaplar;

Altaylarda Kanlı Günler¹⁶²: Kitap Türkiye'ye göç etmiş birinci kuşak Kazaklar'la mülakat yapılarak ve Hızırбек Gayretullah'ın kendi anıları eklenerek, Gayretullah'ın şiirsel anlatımıyla hazırlanmıştır. Kitapta, Doğu Türkistan'da Kazakların göç öncesi yaşamı, göç ederken yaşananlar, Çinlilerle çarpışmalar, Türkiye'ye geldikten sonraki durum hakkında bilgiler verilmiştir.

Çin'de İslamiyet ve Türkler: Damadı İsmail Cengiz'le birlikte hazırladığı kitapta, Çin'e İslamiyetin girişi, yayılışı, İslamiyet ve Türkler'den bahsedilmiş, Çin'in Doğu Türkistan'ı işgalinden bahsedilen kitapta ayrıca Çin'de bulunan Müslümanlara yer vermiştir.

Osman Batur: Gayretullah'ın Osman Batur ve hayatını anlattığı bu kitabın mevcudu yoktur.¹⁶³

Lop – Nor ve Nevada Semey'de Nükleer Facia: Hızırбек Gayretullah'ın Çin'in Lop - Nor'daki nükleer denemelerini anlattığı kitabın mevcudu yoktur.

Uzaklara Balam: Hızırбек Gayretullah'ın hatıralarını anlattığı kitabıdır. ¹⁶⁴

Dumanlı Yıllar: Bu kitapta Hızırбек Gayretullah'ın babası Kaynaş Gayretullah'ın Kazakça olarak kaleme aldığı hatıratı Türkçe'ye çevrilerek yayınlanmıştır. Kitabın sonuna Baytursun alfabesiyle, hatıratın orijinali eklenmiştir.¹⁶⁵

Sömürülen Vatan Türkistan: Hızırбек Gayretullah bu kitapta, yayınevine baskı için verilen ancak yayınevinde çıkan yangın sonucu basılamayan

“ Sömürülen Vatan: Türkistan” kitabının özetini ve 1979 yılında Kazakistan'a yaptığı geziyi ve çeşitli dergi ve gazetelerde çıkan yazılarını yayınlamıştır. ¹⁶⁶

¹⁶² Kazakeli Dergisi, S.3, s.54. Bu kitap “Erevül Atga Er Salgan” (Zor Ata Eyer Vurmak) adıyla Kazakça'ya çevrilmiştir.

¹⁶³ Öztürk, a.g.e., s.66-69

¹⁶⁴ Hızırбек Gayretullah, *Uzaklara Balam*, Toker Yayınları, İstanbul, 2009, s.9-11

¹⁶⁵ Kaynaş Gayretullah, *Dumanlı Yıllar*, Sürgündeki Doğu Türkistan Hükümeti Yayını, İstanbul, 2010, s.7-8

¹⁶⁶ Hızırбек Gayretullah, *Sömürülen Vatan Türkistan*, Töre – Devlet Yayınları, İstanbul 2013, s. 5-6 , s.11-12

Çin Zulmünden Göçen Türkler – Altay Kazakları: Doğu Türkistan Kazakların milli mücadeleleri ve Büyük Kazak Göçleri'nin kısaca anlatıldığı kitap Hızırбек Gayretullah'ın kaleme aldığı son kitabıdır.¹⁶⁷

4.2.1.3. Kazak Sanatçılar

4.2.1.3.1. Beşir Ahmet Köse, 1955, Salihli Manisa

Fotoğraf 17 : Beşir Köse bir konserde¹⁶⁸

1955 Salihli doğumlu Köse, 1961 yılında İstanbul'a geldi. İlkokul, ortaokul ve liseyi İstanbul'da bitirdi. Daha sonra deri işiyle ilgilendi. Bunun yanı sıra müzikle ilgilendi. 16-17 yaşlarında kendi çabalarıyla dombra çalmayı öğrendi. 1977'de "Altay Tavım (Altay Dağım)" adlı ilk şarkısını yazıp besteledi. Kazak sivil toplum kuruluşlarında kültür danışmanlığı yaptı. Altay Tavım şarkısı 2014 yılında, Mustafa Öztürk'ün 60. Doğum gününe atfen "Mustafa Öztürk'ün 60. Doğum Günü Gecesi" olarak Kazakistan'da kutlanan Türkiye-Kazakistan dostluk gecesinde Kazak Flarmoni Orkestrası'nca icra edildi. Sözleri İbrahim Aksel'e ait "Ata Curtum (Ata

¹⁶⁷ Kazakeli Dergisi, S.8, s.73

¹⁶⁸<https://www.facebook.com/photo.php?fbid=10154284516819582&set=t.100003651273581&type=3&theater> (Erişim tarihi 10 Ocak 2019)

Yurdum)” şarkısını besteleyip, söyledi. Ekinci Köktem(İkinci Bahar) adlı şarkısını yazıp besteledi. Eski Dostlar şarkısını Kazakça olarak söyledi.

1991 öncesi milli duygularla ilgili şarkı yazıp söylerken, 1991 sonrası konular çeşitlenmeye başladı. Ekinci Köktem buna örnektir. Bunlar gibi pek çok şarkısı bulunan Köse, İstanbul Zeytinburnu’nda ikamet etmektedir.¹⁶⁹

4.2.1.3.2. Mustafa Buyurgan, 1958 İsmil, 2012 İstanbul

İsmil doğumlu Buyurgan, kendi kendini yetiştirerek, dombıra çalmasını öğrenmiş, şarkı söylemeye başlamış, Tümeta grubuyla konserler verdi. Kendi bestelediği şarkılarda bulunan Buyurgan aynı zamanda anonim şarkıları ve başkalarının bestelediği şarkıları da söylemiştir. Türkiye Kazaklarının önemli ses sanatçılarından olan Buyurgan 2 Mayıs 2012’de vefat etmiştir.¹⁷⁰

Fotoğraf 18 : Ercan Tuncer dombırasıyla.

¹⁶⁹ 17 Ağustos 2017’de Beşir Köse ile yapılan mülakat.

¹⁷⁰ *Türkiye’de Sevilen Kazak Şarkıları*(Derleyen Mustafa Buyurgan), Doğu Türkistan Göçmenler Derneği Yayını, İstanbul, 2002, Arka kapak.

4.2.1.3.3. Ercan Tuncer, 1973, İsmil, Konya

İsmil doğumlu Tuncer İstanbul'da ilkokulu bitirdikten sonra çalışmaya başladı. Hala halı sektöründe çalışmaktadır. 17 yaşında dombıra çalmaya başlayan Tuncer dombıraya başlamasını şöyle anlatıyor, “Çalıştığım deri atölyesinde dombıra çalan bir abi vardı, ondan çok etkilendim hoşuma gitti. Dombıra öğrenmeye karar verdim.”

Bahattin Öztürk'ten dombıra çalmasını öğrenen Tuncer çeşitli etkinliklerde, toylarda dombıra çalarak şarkı söyleyerek, atalarının yüzyıllardır süren geleneğini Türkiye'de devam ettiriyor. Tuncer bir dönem Tümeta gurubuyla konserlere de katıldı.¹⁷¹

4.2.1.4. Öğretmenler

4.2.1.4.1. Abdülbaki Türken, 1963, Salihli

1963 Salihli doğumlu Türken, ilkokul, ortaokul ve liseyi Salihli'de bitirdi. İstanbul Üniversitesi Tarih Bölümü'nü 1984 yılında bitirdi. Bir süre deri işiyle meşgul oldu. Daha sonra 1989'da Trabzon Vakfikebir'de tarih öğretmeni olarak göreve başladı.1993'te Salihli'ye atandı.2014 yılında müdür olmuştur. Halen Salihli Ticaret ve Sanayi Odası Talat Zurnacı Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi'nde müdür olarak görev yapmaktadır.¹⁷²

4.2.1.4.2. İbrahim Oktay, 1966, Salihli

1966 Salihli doğumlu Oktay, ilkokulu, ortaokulu, liseyi Salihli'de bitirdi. Daha sonra Akdeniz Üniversitesi Burdur Eğitim Yüksek Okulu'nu bitiren Oktay, sınıf öğretmeni olarak Gümüşhane merkeze bağlı Sungübayır köyünde göreve başladı, sonra Çankırı'nın Kurşunlu ilçesi Koçlu köyünde görev yaptı.1994 yılında İstanbul Bağcılar Kocarağippaşa İlkokulu'na tayin oldu.1995 yılında Bağcılar Üsküp İlköğretim Okulu' tayin olan Oktay, halen burada görev yapmaktadır. Çeşitli Kazak sivil toplum kuruluşlarında görev alan Oktay, Kazak çocuklarının sportif faaliyetlerde bulunmasına katkı sağladı.¹⁷³

¹⁷¹ 24 Ekim 2017'de Ercan Tuncer ile yapılan mülakat.

¹⁷² 9 Eylül 2017'de Abdülbaki Türken ile yapılan mülakat.

¹⁷³ 12 Eylül 2017'de İbrahim Oktay ile yapılan mülakat.

4.2.1.4.3. Erdal Kubilay, 1975, İstanbul

1975 doğumlu Kubilay, ilkokulu, ortaokulu, liseyi İstanbul'da bitirdi. Daha sonra Balıkesir Üniversitesi Biyoloji Bölümü'nden 1997 yılında mezun oldu. Sonra İstanbul Üniversitesi'nde formasyon eğitimi (sınıf öğretmenliğine geçiş yaptı) aldı.1999'da yapılan Devlet Memurluğu Sınavında yeterli puan alarak, 2000 yılında Balıkesir'e sınıf öğretmeni olarak atandı.2002 yılında İstanbul Bağcılar Mili Eğitim Vakfı 60. Yıl Uçanevler İlkokulu'na tayin oldu, 2004'te Bağcılar İsa Yusuf Alptekin İlkokulu'na atandı.2011 yılında girmiş olduğu sınavı kazanarak, Evren İlkokulu'na Okul Müdür Yardımcısı olarak atandı.2017 yılında tekrar sınıf öğretmenliğine döndü.

Kubilay, 2012 – 2016 yılları arasında Hoca Ahmet Yesevi İlim ve İrfan Vakfı yönetiminde de görev yapmıştır.¹⁷⁴

4.2.1.4.4. Latife Yağız, 1989, Ankara

Ankara doğumlu Yağız, ilkokul, ortaokul ve liseyi Ankara'da bitirdi. Daha sonra Gazi Üniversitesi Felsefe Öğretmenliği bölümünden mezun oldu. Mezun olduktan bir süre sonra Ankara'da dersanede çalışmaya başladı, evlenerek İstanbul'a geldi halen İstanbul'da özel bir okulda Rehber Öğretmeni olarak çalışmaktadır.¹⁷⁵

4.2.1.4.5. Meryem Şeyma Kılıç, 1991, İstanbul

1991 İstanbul doğumlu Kılıç, ilkokul, ortaokulu bitirdikten sonra eğitimine Anadolu İmam Hatip Lisesi'nde devam etti. Daha sonra İnönü Üniversitesi açıköğretim programında iki yıllık ilahiyat bölümünü bitirdi. Daha sonra aynı üniversitede Dikey Geçiş Sınavı ile ilahiyat eğitimini dört seneye tamamladı. Mezun olduktan sonra bir süre ücretli öğretmenlik yapan Kılıç, Kamu Personeli Seçme Sınavı ile Tekirdağ'a Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmeni olarak atandı. Haziran 2017'de il dışı tayinle İstanbul Zeytinburnu'na geldi. Hala burada, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmeni olarak görevine devam etmektedir.¹⁷⁶

¹⁷⁴ 29 Eylül 2017'de Erdal Kubilay ile yapılan mülakat.

¹⁷⁵ 3 Ekim 2017'de Latife Yağız ile yapılan mülakat.

¹⁷⁶ 27 Ağustos 2017'de Şeyma Kılıç ile yapılan mülakat.

4.2.1.5. Avukatlar

4.2.1.5.1. Abdülhamit Erbaş, 1951, Lahor – Pakistan

Fotoğraf 19 : Abdülhamit Erbaş

1951 Pakistan doğumlu Erbaş'ın ailesi Türkiye'ye göç ettikten sonra Altayköy'e yerleşti. İlkokulu Altayköy'de bitirdikten sonra, ailesiyle beraber İstanbul Zeytinburnu'na geldi. Ortaokul ve liseyi İstanbul'da bitirdi. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ni bitiren Erbaş, 1986'da avukatlığa başladı, serbest avukat olarak çalıştı.2014 yılında emekli olan Erbaş, Zeytinburnu'nda ikamet etmektedir.¹⁷⁷

4.2.1.5.2. İbrahim Mutlu, 1956, Niğde, Ulukışla, Altayköy

Fotoğraf 20 : İbrahim Mutlu

¹⁷⁷ 26 Ağustos 2017'de Abdülhamit Erbaş ile yapılan mülakat.

1956 doğumlu olan Mutlu, ilkokulu Altayköy’de bitirdikten sonra, 1968 yılında İstanbul’a geldi, bir yıl Kur’an Kursu’nda okuduktan sonra, ortaokulu yine İstanbul’da bitirdi daha sonra, Celal Kahraman’la aynı sınıfta okuduğu İstanbul İmam Hatip Lisesi’nden 1976 yılında mezun oldu. Aynı yıl İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi’ni kazanan Mutlu, 1980 yılında Hukuk Fakültesi’nden mezun oldu. Askerlik görevini tamamlayıp, bir yıl staj yaptıktan sonra 1983 yılında bir avukatın yanında çalışmaya başladı, burada yedi sene çalışarak uzmanlaştı. 1990 yılında Kuveyt Türk bankasında hukuk müşaviri olarak çalışmaya başladı, 1995 yılında bu bankanın hukuk başmüşaviri oldu, yedi sene bu görevi yürüttükten sonra üç arkadaşıyla birlikte “Mutlu Avukat Ortaklığı” adıyla bir serbest avukatlık bürosu açtı. Büroda 23’ü avukat 45 kişi çalışmaktadır. Büro hala faaliyetlerine devam etmektedir. Kazak toplumu için yapılan sosyal faaliyetlerin her daim öncülerinden olan Mutlu, İstanbul, Bağcılar’daki Hoca Ahmet Yesevi İlim ve İrfan Vakfı’nın kurucularından oldu. Kazakların eğitime pek önem vermediği bir dönemde, üniversite bitirerek bu alanda da öncü oldu.¹⁷⁸

4.2.1.5.3. Faruk Dönmez, 1963, İstanbul

1963 İstanbul doğumlu Dönmez, ilkokulu, ortaokulu, liseyi İstanbul’da bitirdi. 1982 yılında İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi’ne başladı. Hukuk Fakültesi’nden mezun olduktan sonra, serbest avukat olarak çalışmaya başlayan Dönmez, 30 Mart 2019’de vefat etmiştir.¹⁷⁹

¹⁷⁸ İbrahim Mutlu ile kendisinin yoğunluğundan dolayı mülakat yapılamamış, bilgiler göndermiş olduğu e-posta’dan alınmıştır

¹⁷⁹ 20 Ağustos 2017’de Faruk Dönmez ile yapılan mülakat. Faruk Dönmez, 30 Mart 2019’da vefat etmiştir, Allah rahmet eylesin.

4.2.1.6. Sağlıkçı ve Eczacılar

4.2.1.6.1. Erpolat Dönmez, 1949, Pakistan

Fotoğraf 21 : Erpolat Dönmez'in (önünde çanta olan kişi), İsa Yusuf Alptekin (Süleyman Demirel'in solunda), Kahraman Çakmak (Süleyman Demirel'in sağında)'la Doğu Türkistan Davasını anlatmak için dönemin Başbakan'ı Süleyman Demirel'i ziyareti sonrası çekilen fotoğraf (12 Ağustos 1977)¹⁸⁰

1949 Pakistan doğumlu Dönmez, İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi'nden 1979 yılında mezun oldu. Aynı yıl Erzurum Atatürk Üniversitesi Araştırma Hastanesi'nde göreve başladı, burada anestezi uzmanı oldu. 1987 yılında İstanbul'da bulunan Haseki Hastanesi'ne geldi. 2010 yılında emekli olana kadar burada çalıştı. Mart 2014'te vefat etti. Erpolat Dönmez, elimizdeki bilgilere göre Türkiye'ye yerleşen Kazaklar arasında ilk doktor olan kişidir. Aynı zamanda ilk üniversite mezunlarındandır.¹⁸¹

¹⁸⁰<https://www.facebook.com/photo.php?fbid=1549131468707151&set=a.1549133262040305.1073741828.100008309380967&type=3&theater> (Erişim tarihi 18 haziran 2018)

¹⁸¹Erpolat Dönmez'in kardeşi Faruk Dönmez ile yapılan mülakat.

4.2.1.6.2. Esadullah Çetin, 1955, İstanbul

1955 İstanbul doğumlu Çetin, ailesiyle birlikte Altayköy'e yerleşti. İlkokulu Altayköy'de bitirdi. Ortaokulun birinci sınıfını Ulukışla'da bitirdi. Daha sonra ailesiyle birlikte İstanbul'a taşındı. Ortaokulu ve liseyi İstanbul'da bitirdi. Akdeniz Üniversitesi Tıp Fakültesi'ni 1987 yılında bitirdi. Aynı yıl Artvin'de bir sağlık ocağında göreve başladı. Sonra Tekirdağ'da görev yaptı. Daha sonra İstanbul'a tayin oldu. Sağlık Bakanlığı'nın çeşitli hastahanelerinde, acil servislerinde ve sağlık ocaklarında çalıştı. 2010'dan beri İstanbul Bağcılar'da aile hekimi olarak görev yapan Çetin, Güneşli Kazakkent'te ikamet etmektedir.¹⁸²

4.2.1.6.3. Ayşe Dönmez, 1958, İstanbul

Fotoğraf 22 : Saniye Dönmez, Ayşe Dönmez

1958 İstanbul doğumlu Dönmez, ilkokul, ortaokul ve liseyi İstanbul'da bitirdi. 1981 yılında İstanbul Üniversitesi Eczacılık Fakültesi'ni bitirdi. 1994 yılında açtığı Şeyma Eczanesi'ni halen işletmektedir.¹⁸³

¹⁸²22 Ağustos 2017'de Esadullah Çetin ile yapılan mülakat.

¹⁸³ 20 Ağustos 2017'de Ayşe Dönmez ile yapılan mülakat.

4.2.1.6.4. Sevinç Türköz, 1959, Manisa Salihli | Akyol Eczanesi

Fotoğraf 23 : Sevinç Türköz

1959 Salihli doğumlu Türköz ilkökul, ortaokul ve liseyi İstanbul Zeytinburnu'nda bitirdi. Gazi Üniversitesi Eczacılık Fakültesi'ni 1982 yılında bitirdi. 1988 yılında açtığı Akyol Eczanesi'ni halen işleten Türköz Zeytinburnu'nda ikamet etmektedir.¹⁸⁴

4.2.1.6.5. Abdülhamit Gençer, İstanbul

Fotoğraf 24 : Abdülhamit Gençer

İlkokul, ortaokulu İstanbul'da bitiren Gençer, 1980 yılında Kuleli Askeri Lisesi'nde eğitimine devam etti. 1984 yılında Gülhane Askeri Tıp Akademisi Tıp Fakültesi'ni kazanarak eğitimini burada sürdürdü. Mezun olduktan sonra, eğitim için üç aylığına Samsun Sahra Sıhhiye Eğitim Merkez Komutanlığı'na gitti. Ağrı Patnos'da 1992 yılında göreve başladı. Aynı yıl geçici görevlendirme ile üç aylığına Sivas Askerlik Daire Başkanlığı'na geldi .Burada askerlik muayenelerinde

¹⁸⁴ 15 Ağustos 2017'de Sevinç Türköz ile yapılan mülakat

bulundu.1992 Kasım ayından 1995 yılına kadar Muş Garnizon Revir Baştabibi olarak görev yaptı.1995 yılında girdiği Tıpta Uzmanlık Sınavı'nı kazanarak, GATA Haydarpaşa Eğitim Hastanesi'nde Anestezi Bölümü'ne tayin oldu. İki ay sonra bu görevden istifa etti. Daha sonra İstanbul'da bulunan 2. Zırhlı Tugay Komutanlığı emrinde Revir Baştabibi olarak çalışmaya başladı.1997 yılında tekrar Tus'a girerek Genel Cerrahi Bölümü'nü kazandı. Aynı yıl GATA Haydarpaşa Eğitim Hastanesi'nde eğitime başladı.1997-2001 arasında adı geçen hastanede Genel Cerrahi Asistanlığı yaptı.2001 yılında uzman olarak KKTC Girne Askeri Hastanesi'ne gitti. Burada 2003 yılına kadar çalıştı.2003 Ekim ayında altı aylığına Nato emrinde Kosova'ya gitti. Kosova Türk Taburu'nda Genel Cerrahi Uzmanı olarak görev yaptı.2004 Mart'ta Balıkesir Edremit Askeri Hastanesi'ne Genel Cerrahi Uzmanı olarak atandı.2007 yılında Kars Sarıkamış Askeri Hastanesi'ne atandı, burada Genel Cerrahi Uzmanlığı yanında Baştabip Yardımcılığı görevini de yürüttü.2009 yılında Albay rütbesine yükseldi aynı yıl emekli oldu.¹⁸⁵

4.2.1.6.6. Saniye Dönmez, 1961, Kayseri

1961 Kayseri doğumlu Dönmez henüz birkaç aylıkken İstanbul'a geldi. İlkokul ve ortaokulu bitirdikten sonra Sağlık Koleji'ni bitirdi. 1980 yılında Cerrahpaşa hastanesinde işe başladı. Kendisine verilen lisans hakkını kullanarak iki senelik eğitimini tamamladı. Daha önce Kayseri Gevher Nesibe Okulu'nu kazandıysa da 1980 öncesi anarşi olaylarından dolayı başka şehire gidemediği için lisans eğitimi alamamıştı.

Cerrahpaşa hastanesinde 27 sene çalıştı. Burada ameliyathane hemşiresi ve ameliyathane başhemşiresi olarak görev yaptı.2000-2002 yılları arasında Türkiye Ebeler Derneği Genel Başkanlığı görevini yürüttü. 13 Aralık 2004 ile 25 Ocak 2005 tarihleri arasında Diyanet İşleri Başkanlığı'nda görevli hemşire olarak hacca gitti. Hem hemşirelik yaparken hem de de hac farizasını yerine getirmiş oldu. Emekli olduktan sonra özel bir sağlık kuruluşunda çalışmaya başladı. Halen burada çalışmaya devam etmektedir.¹⁸⁶

¹⁸⁵ 4 Ekim 2017'de Abdülhamit Gençer ile yapılan mülakat.

¹⁸⁶ 20 Ağustos 2017'de Saniye Dönmez ile yapılan mülakat.

4.2.1.6.7. Reşide Yüksel, İstanbul

İstanbul doğumlu Yüksel, ilkokulu, ortaokulu, liseyi İstanbul'da bitirdi. İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi'nden mezun olan Yüksel, Afyon Sosyal Sigortalar Kurumu Hastanesi'nde göreve başladı. Sonra, Zeytinburnu ve Kazlıçeşme Sosyal Sigortalar Kurumu Dispanseri'nde çalıştı, Özel Sağlık Kurumunda Hekimlik ve İş Yeri Hekimi yaptı, Zeytinburnu Ana Çocuk Sağlığı Hekimliğinde hekimlik yaptı. Sonra Zeytinburnu Verem Savaş Dispanseri'nde Başhekimlik, Zeytinburnu Yenidoğan Sağlık Ocağı'nda Sorumlu Hekimlik, Zeytinburnu Yenidoğan Aile Sağlığı Merkezi'nde Aile Hekimliği yaptı. Daha sonra emekli oldu.

Doğu Türkistan Göçmenler Derneği ve Kazak Türkleri'nde görev aldı.7 Haziran 2015 Genel Seçimleri'nde Adalet ve Kalkınma Partisi İstanbul 2. Bölge milletvekili adayı oldu ancak seçilemedi. ¹⁸⁷

4.2.1.6.8. Abdülcelil Gezmiş, 1966, Altayköy

1966 Altayköy doğumlu Gezmiş, altı aylıkken ailesiyle birlikte İstanbul Zeytinburnu'na geldi.1971 yılında ailesiyle Güneşli'ye geldi. İlkokulu burada bitirdi. Daha sonra parasız yatılı okulu sınavını kazanarak eğitimine Sakarya'da devam etti.Sonra Bursa Osmangazi Üniversitesi Tıp Fakültesi'ni bitiren Gezmiş, Niğde'nin Çamardı İlçesi'nde pratisyen hekim olarak göreve başladı. Zorunlu hizmetini burda tamamlayan Gezmiş.2000'li yıllarda tekrar Güneşli'ye döndü. Bakırköy Sadi Konuk Eğitim ve Araştırma Hastanesi'nde anestezi ve reanimasyon kliniğinde beş senede ihtisasını tamamladı. Daha sonra Ağrı Doğubeyazıt'ta iki yıl mecburi uzmanlık hizmetini tamamladı. Bu görevden sonra tekrar Sadi Konuk Eğitim ve Araştırma Hastanesi'ne döndü. Halen bu hastanede anestezi ve reanimasyon kliniğinde uzman doktor olarak çalışmaktadır. ¹⁸⁸

¹⁸⁷ 27 Ağustos 2017'de Reşide Yüksel ile yapılan mülakat.

¹⁸⁸ 29 Ağustos 2017'de Abdülcelil Gezmiş ile yapılan mülakat.

4.2.1.6.9. Esmâ Erbaş, 1975, İstanbul | Zeytin Eczanesi

1975 İstanbul doğumlu Erbaş, 1988 yılında İstanbul Üniversitesi Eczacılık Fakültesi'nden mezun olmuştur. Halen Zeytinburnu'nda Zeytin eczanesini işletmektedir.¹⁸⁹

4.2.1.6.10. Zeliha Batay, 1975, İstanbul

Fotoğraf 25 : Zeliha Batay

1975 İstanbul doğumlu Batay, ilkokulu, ortaokulu ve liseyi İstanbul'da bitirmiştir. İstanbul Üniversitesi Dış Hekimliği Fakültesi'nden 1997 yılında mezun olmuş, üç yıl özel klinik ve özel hastanelerde çalışmıştır. 2000 yılında kendi muayenehanesini açtı. Halen Zeytinburnu'daki kendi muayenehanesinde çalışmaktadır.¹⁹⁰

4.2.1.6.11. Aynur Gezgin Kandemir, 1978, Salihli | Yeditepe Eczanesi

Salihli doğumlu Kandemir, ilkokul, ortaokul ve liseyi İstanbul'da bitirmiştir. Daha sonra İstanbul Üniversitesi Eczacılık Fakültesi'nden 1999 yılından mezun olmuş, 2001 yılında İstanbul Zeytinburnu'nda eczanesini açmış, eczanesini 2012 yılında İstanbul Ataşehir'e taşımıştır. Eczanesi Yeditepe Eczanesi olarak hala faaliyettedir.¹⁹¹

¹⁸⁹ İş yoğunluğundan dolayı kendisiyle röportaj yapılamamış, bilgiler diplomasından alınmıştır.

¹⁹⁰ Zeliha Batay ile iş yoğunluğundan dolayı mülakat yapılamamış, sorduğumuz soruları yazıyla cevaplayarak göndermiş, bilgiler göndermiş olduğu yazıdan alınmıştır.

¹⁹¹ Bilgiler gönderdiği e-postadan alınmıştır.

4.2.1.6.12. Nur Gökçe Dağ, 1978, İstanbul

Fotoğraf 26 : Ercüment Dağ, Hilal Dağ, Kaan Dağ, Gökçe Dağ. (soldan sağa)

İlkokulu, ortaokulu ve liseyi İstanbul'da bitiren Dağ, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Biyoloji Bölümü'nden 2001 yılında mezun oldu. Bir sene sözleşmeli öğretmenlik yaptıktan sonra, 2002 yılının sonunda Taymek Pediatri Grubun'da Tıbbi Tanıtım Temsilcisi (İlaç mümessili) olarak çalışmaya başladı, burada bir buçuk sene çalıştı. Daha sonra Novartis ilaç firmasında çalıştıktan sonra 2011 yılında Abdi İbrahim ilaç firmasında çalışmaya başladı, hala bu firmada çalışmaktadır. Tıbbi tanıtım temsilcisi olarak yaptığı işler arasında eczanelere ürün tanıtımı ve satışını gerçekleştirme, doktorlara ilaç tanıtımı, reçete desteği bulunmaktadır.¹⁹²

4.2.1.7. Mühendisler

4.2.1.7.1. Şeküre Altay Tunaboğlu, 1957, Salihli

Salihli doğumlu Tunaboğlu, orta ikiye kadar Salihli'de okudu. Ortaokulu ve liseyi İstanbul'da bitirdi. Daha sonra 1981 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi Gemi İnşaa ve Makineleri Bölümü'nü bitirdi. Mezun olduktan sonra özel denizcilik firmasında çalışmaya başladı. Evlendikten sonra Bursa'ya taşındı.1987 yılında kendi

¹⁹² 25 Ekim 2017'de Gökçe Dağ ile yapılan mülakat.

mühendislik danışmanlığı şirketini kurdu. 2003 yılında yeniden İstanbul'a döndü. 2006 yılında emekli olan Tunaboğlu, 2013 yılında katılmış olduğu A Sınıfı İş Güvenliği kursunu tamamlayarak A Sınıfı İş Güvenliği Uzmanı oldu. Altı ay sonra çalışmaya başladı. Hala bu işe devam etmektedir. 1999 yılında yerel seçimlerde Bursa'da Yıldırım İlçesi'nde Demokratik Sol Parti'den Belediye Meclis Üyesi seçildi. İmar komisyonunda ve encümeninde görev yaptı.¹⁹³

4.2.1.7.2. Abdülhamit Sebükhan, 1960, Salihli

Fotoğraf 27 :Abdülhamit Sebükhan

Salihli doğumlu Sebükhan, ilkokul ve ortaokulu Salihli'de bitirdi.1974 yılında ailesiyle birlikte İstanbul'a gelen Sebükhan, liseyi İstanbul'da bitirdi. Daha sonra Yıldız Üniversitesi Elektrik Mühendisliği Bölümü'nden 1981 yılında mezun oldu. Mezun olduktan sonra bir yıl Türkiye Elektrik Kurumu'nda çalıştı.1983 yılından sonra serbest olarak çalışmaya başladı. Hala serbest olarak çalışmaktadır.¹⁹⁴

4.2.1.7.3. Bekir Baykal, 1961, Kayseri

1965 yılında ailesiyle birlikte İstanbul'a gelen Baykal, ilkokul, ortaokul ve liseyi İstanbul'da bitirdi. 1987 yılında Yıldız Teknik Üniversitesi Makine Mühendisliği Bölümü'nden mezun oldu. 1984'te bir şirket kurarak Abdülhamit Sebükhan ile Arçelik firmasına parça imalatı yaptı. Bu işten sonra tesisat borusu imalatı yaptı,

¹⁹³ 23 Kasım 2017'de Şeküre Tunaboğlu ile yapılan mülakat.

¹⁹⁴ 4 Ekim 2017'de Abdülhamit Sebükhan ile yapılan mülakat.

¹⁹⁴ 8 Aralık 2017'de Bekir Baykal ile yapılan mülakat.

1994'te bu işi kapattı. Daha sonra doğalgaz tesisat ve taahhüt işine başladı. Sonra bir firmanın yetkili mühendisi olarak çalıştı. 2009'a kadar sanayii doğalgazı işine girdi. 2014'te işlerini sonlandırdı.¹⁹⁵

4.2.1.7.4. Hatice Küçükakyüz, İstanbul

İstanbul doğumlu Küçükakyüz, ilkokul, ortaokul ve liseyi İstanbul'da bitirdi. Yıldız Teknik Üniversitesi İnşaat Mühendisliği Bölümü'nü 1984 yılında bitirdi. 1986 yılında, Zeytinburnu Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü'nde çalışmaya başladı. Bu müdürlükte raportör, şef, müdür muavini olarak çalıştı. 2007 yılında Zeytinburnu Belediyesi'nde İmar ve Şehircilik Müdürü oldu. Müdürlüğün çalışma alanları arasında, Zeytinburnu'nun ruhsatlandırılması, kentsel dönüşüm, iskan verme ve plan çalışmaları bulunmaktadır.¹⁹⁶

4.2.1.7.5. Abdülmecit Gençer, 1968, İstanbul

İlkokul, ortaokul ve liseyi İstanbul'da bitirdi. Daha sonra İstanbul Üniversitesi Jeoloji Mühendisliği Bölümü'nden mezun oldu. Turkuvaz Holding'in İstanbul ofisinde çalışmaya başlayan Gençer, aynı holdingin Kazakistan ve Kırgızistan ülke müdürlükleri görevlerinde bulundu. Şu an Google'ın medyayla alakalı bölümünde çalışmaktadır. Altayköy'de yapılan su arama çalışmalarına katkı sağlamıştır.¹⁹⁷

4.2.1.7.6. Nihat Toydemir, 1981, Adana

Ailesi Türkiye'ye geldikten sonra Altayköy'e yerleşti. Büyükannesinin rahatsızlığı sebebiyle ailesi Adana'ya göç etti. Toydemir 1981 yılında Adana'da doğdu, ilkokul, ortaokul ve liseyi Adana'da bitirdi. Daha sonra Gazi Üniversitesi Makine Mühendisliği bölümünü kazandı ve bu bölümden mezun oldu. Kamu Personeli Seçme Sınavı'nı kazanarak memur oldu, halen Ankara'da ikamet etmektedir.¹⁹⁸

¹⁹⁵14 Eylül 2017'de Hatice Küçükakyüz ile yapılan mülakat.

¹⁹⁶4 Ekim 2017'de Abdülmecit Gençer ile yapılan mülakat.

¹⁹⁸Nihat Toydemir İstanbul dışında yaşadığı için mülakat yapılamamış, bilgiler göndermiş olduğu e-postadan alınmıştır.

4.2.1.7.7. Musa Üşümez, 1985, İstanbul

1985 İstanbul doğumlu olan Üşümez, ilkokul, ortaokul ve liseyi İstanbul'da bitirdi. Daha sonra Yıldız Teknik Üniversitesi İnşaat Mühendisliği Bölümü'nden 2007 yılında mezun oldu. Bir sene staj yaptıktan sonra, beş sene kadar bir inşaat firmasında çalıştı.2012 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi İnşaat Mühendisliği Yapı İşletmesi anabilim dalında yüksek lisans yaptı. Daha sonra kendi inşaat firması olan Foma Yapı'yı kurdu. İnşaat işinin yanında hayvancılık ve deri işleri de yapan Üşümez, faaliyetlerini Zeytinburnu'nda sürdürmektedir.¹⁹⁹

4.2.1.8. Din Görevlileri

4.2.1.8.1. Abdurrezzak Karayiğit, 1953 Pakistan, 2008 İstanbul

Fotoğraf 28 : Abdurrezzak Karayiğit

Göç sonrası ailesiyle birlikte Altayköy'e yerleşen Karayiğit, ilkokulu Altayköy'de bitirdikten sonra Ulukışla ilçe merkezinde, Kur'an Kursu'na giderek üç dört sene kadar eğitim aldı. 14 yaşında fahri imam (geçici) olarak Altayköy'de imamlığa başladı. İmamlık için girdiği sınavı kazanarak, 16 yaşında resmi olarak Altayköy'de imamlığa başladı. 1989 yılına kadar Altayköy'de görev yaptıktan

¹⁹⁹ 4 Temmuz 2017'de Musa Üşümez ile yapılan mülakat.

sonra Manisa'nın Salihli İlçesinin Hasalan Köyü'ne tayin oldu. Burada dokuz sene imamlık yaptıktan sonra Niğde'ye tayin oldu. Burada bir buçuk iki sene kadar imamlık yaptıktan sonra emekli oldu. 1998-2008 arası Hoca Ahmet Yesevi İlim ve İrfan Vakfı'nda görev aldı. 2008 yılında vefat etti.²⁰⁰

Fotoğraf 29 : Katip Çetinkaya Altayköy camiinde

4.2.1.8.2. Katip Çetinkaya, 1966, Altayköy

1966 yılında Altayköy'de doğan Çetinkaya, ilkokulu köyde bitirdikten sonra Abdürrezzak Karayiğit'in destek ve gayretleriyle imam hatip okuluna başladı. İmam hatip orta okulu ve lisesini bitirdi. Birkaç sene ufak tefek işler yaptıktan sonra, 15.12.1989 tarihinde Altunhisar'ın Yeşilyurt kasabasında müezzin olarak göreve başladı, burada on sene görev yaptı. Daha sonra Ulukışla ilçe merkezine gelerek,

²⁰⁰ 30 Temmuz 2017'de Abdürrezzak Karayiğit'in oğlu Ahmet Karayiğit ile yapılan mülakat.

imamlık sınavına girdi ve kazandı. Altı ay burada görev yaptıktan sonra, Altayköy'üne tayin oldu (2000). Hala bu köyde imamlık görevine devam etmektedir.
201

4.2.1.8.3. Murat Karayığit, 1980, Ulukışla, Niğde

İlkokul, ortaokulu bitirmesinin ardından imam hatip lisesinde eğitimine devam eden Karayığit, İlahiyat Fakültesi'nden mezun olduktan sonra, Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde açılan otuz aylık dini yüksek ihtisasını tamamladıktan sonra bir sene imam hatiplik yapmış daha sonra on üç sene Türkiye'de çeşitli yerlerde vaizlik yapmış, Tataristan ve Danimarka'da din görevlisi olarak çalışmış, ilçe müftüsü olarak tayin olmuş hala bu görevine devam etmektedir. Aynı zamanda yüksek lisans çalışmasına Konya Necmettin Erbakan Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu İlahiyat Fakültesi Arap Dili ve Belağatı anabilim dalında devam etmektedir.²⁰²

4.2.1.9. Sporcular

4.2.1.9.1. Mustafa Öztürk, 1954 Kayseri, 1995 Almatı, Kazakistan

İlkokul, ortaokul ve liseyi Türkiye'de bitiren Öztürk, üniversite eğitimi için Tayvan'a gitmiş, burada Uluslararası İlişkiler ve Gazetecilik Fakültelerinden mezun olmuştur. Tayvan'da eğitim sırasında Taekwondo sporuna merak sararak Taekwondo eğitimi almış, antrenörlük diploması da alan Öztürk Türkiye'ye döndükten sonra İstanbul'da Taekwondo okulu açmış, bir süre sonra Almanya'ya giderek Münih şehrine yerleşmiş burada Taekwondo okulu açmıştır. Kazakistan bağımsız olduktan sonra Kazakistan'a giderek Almatı şehrine yerleşmiş burada Taekwondo okulu açmış, Kazakistan'da Taekwondo Federasyonu'nun kurulmasını sağlamış ve ilk başkanı olmuştur. Yetiştirdiği öğrenciler uluslararası müsabakalarda önemli başarılar elde etmiştir. 15 Mart 1995'te vefat eden Öztürk'ün naaşı Türkiye'ye getirilerek İstanbul'da bulunan aile mezarlığında defnedilmiştir.

²⁰¹ 18 Temmuz 2017'de Katip Çetinkaya ile yapılan mülakat.

²⁰² Kendisi İstanbul dışında yaşadığı için gönderdiği e-postadan alınan bilgiler kullanılarak yazılmıştır.

Mustafa Öztürk'ün adı 2000 yılında Almatı'da bir sokağa verilmiştir. Nisan 2014'de Kazakistan'ın başkenti Astana şehrinde Mustafa Öztürk'ün doğumunun 50. Yılı münasebetiyle, Türkiye Kazakları tarafından konser verilmiştir.²⁰³

Fotoğraf 30 :Gaffurrahman Yüksel

4.2.1.9.2. Gaffurrahman Yüksel, 1961, Altayköy

1961 Altayköy doğumlu Yüksel, 1970 senesinde İstanbul'a taşındı.1975 yılında Beyazıt Yeşildirekspor'da lisansör olarak futbol oynamaya başladı. İkinci lig tergi maçlarında 1978 senesinde profesyonel oldu. 1981 senesine kadar profesyonel olarak oynadı. 1984 yılında Bakırköy Yücespor'a transfer oldu. 1992'de Küçükçekmecespor, 1993'te Sefaköyspor, 1994'te Florya Şenlikköyspor, 2000'de Çengelköy Kavacıkspor'a transfer oldu. Futbol antrenörleri seminerine katılarak antrenörlük diploması aldı. 2002 yılından 2006'ya kadar, Bakırköy Yücespor'da antrenörlük yaptı. 2006'dan sonra sportif faaliyetlerini sonlandırdı.

²⁰³ Kazakeli Dergisi, S.4, s.44

Futbol işinin yanı sıra deri ticareti yaptı. Deri işi duraklayınca, adak kurbanı işine girdi ve hala bu işe devam etmektedir.²⁰⁴

4.2.1.9.3. İlyas Kerim, 1977, İstanbul

Küçük yaşlardan itibaren spora ilgisi bulunan Kerim, Mustafa Öztürk'ün de yönlendirmeleriyle, Taekwondo sporuna yöneldi. 2004 yılında Taekwondo antrenörlük belgesi alan Kerim, Taekwondo'da 2001 Almanya Avrupa Şampiyonası üçüncülük ve Avrupa Takım Şampiyonluğu, 2005 Finlandiya Avrupa Şampiyonası beşincilik ve Avrupa Takım ikinciliği, 2006 Güney Kore Dünya Şampiyonası üçüncülük ve Dünya Takımı üçüncülüğü derecelerini elde etmiştir.²⁰⁵

4.2.1.9.4. Selçuk Hacı, 1985, Salihli

1988 Salihli doğumlu Hacı, ilkokulu, ortaokulu, liseyi Salihli'de bitirdi. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Beden Eğitimi Spor Yüksekokulu Antrenörlük Eğitimi bölümünden 2006 yılında mezun olan Hacı, on yıl boyunca Salihli Belediyespor'da futbol branşında antrenörlük yaptı. Aynı zamanda Beden Eğitimi öğretmeni olan Hacı, bir dönem Salihli Belediyespor A takımı'nda da görev aldı.Şu an Salihli Belediyespor takımının altyapısında antrenörlük yapmaktadır.²⁰⁶

²⁰⁴ 25 Temmuz 2017'de Gaffurrahman Yüksel ile yapılan mülakat.

²⁰⁵ Kazakeli Dergisi, S.4, s.42

²⁰⁶ 9 Eylül 2017'de Selçuk Hacı ile yapılan mülakat.

4.2.1.10. Diğer Çalışanlar ve Bazı Emekli Olmuş Çalışanlar.

Fotoğraf 31 : Abdmalik Açıkgöz

4.2.1.10.1. Abdmalik Açıkgöz, Pakistan

Pakistan doğumlu Açıkgöz, Türkiye'ye göç ettikten sonra ailesiyle beraber Salihli'ye yerleşti. Salihli'de yaşadığı dönem burada süt sattı. Daha sonra ailesiyle beraber İstanbul Zeytinburnu'na geldi. Abisi Nebi Açıkgöz İstanbul'da yağmurluk imalatına başlamıştı. Babası Davut Açıkgöz ve abisi Nebi Açıkgöz İstanbul Tahtakale'de Marpuular Leblebi Han ıkmazında tezgahta işportacı olarak plastik eşya, çocuklar için önlük, ocuk üçgen bez ve mutfak önlüğü satıyorlardı. 1961'de babası Davut Açıkgöz Almanya'ya gitti. İki sene çalışarak 1963'te İstanbul'a döndü. Babası geri gelirken yanında Chevrolet Bel model bir otomobil getirmişti. Bu otomobil satılarak sermaye yapıldı. Bu ele geçen parayı nasıl değerlendirmesi gerektiğini Davut Açıkgöz, oğlu Abdmalik Açıkgöz'e sordu "Bu parayla ne

işyapalım?” bunun üzerine oğlu, “Dükkan açalım.” Dedi, babası, “dükkana çok para gitmez, başka ne yapalım” diye tekrar sordu. Bunun üzerine Abdülmalik Açıkgöz, öğretmenlerine danıştı, öğretmenleri “Deri işinde istikbal var, deri işi yapmanız lazım.” dediler. Bunun üzerine Açıkgöz ailesi deri işine girmeye karar verdiler.

Salihli’de deri işi yapmakta olan Keşenay Ermiş İstanbul’a getirilerek kendisiyle ortak deri işi yapılmaya başlandı. Zeytinburnu’nda iki katlı beş odalı bir ev tutarak üst katta çalışmaya ve alt kattaki dükkanda satış yapmaya başladılar(1964). İlk önce deri yelek dikildi, sonra deri şapka, mot kemer, deri ceket ve gocuk dikildi. Polislere ve zabıtalata mot kemer yapıldı. Türk Hava Yolları personeli için 200–300 tane deri yelek ve deri şapka dikilerek teslim edildi. İstanbul Beyazıt’ta Çakmakçılar yokuşunda açtıkları dükkanda deri ürünleri satışına başladılar. Altayköy’den ve İsmil’den getirilen deri şapka ve deri eldivenleri de sattılar. Çeşitli kamu kurumlarının açtıkları ihalelere girerek, bu ihaleleri kazanıp bu kurumlara deri ürünleri temin etmeye başladılar. “Türkistan Pazar” olarak deri işlerinde faaliyet gösteriyorlardı. Hem iç piyasaya mal veriyorlardı hem de ihracat yapıyorlardı.

İlkokulu, ortaokulu ve liseyi İstanbul’da bitiren Abdülmalik Açıkgöz İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi İşletme Bölümü’nden 1976 yılında mezun olmuştur. 1976 yılına kadar deri işi çok iyi gitti, 1976 yılında deri ihracatına verilen vergi iadesinin kaldırılmasıyla, deri ihracatı sekteye uğradı.1980 yılına kadar iç pazara ürün verilmeye devam edildi. Sonra deri işinden ayrıldılar.

1980 yılında Davut Açıkgöz, Ali Ekal, Mehmet Ekal, Nebi Açıkgöz, Abdülmalik Açıkgöz ortak olarak Efes Suni Deri Sanayii’ni kurdular. Bayrampaşa’da faaliyete başlayan Efes Suni Deri, düz muşamba imalatına başladı. 1982’de yer muşambası imalatına başlandı. 1986’da ortak olarak Yenibosna’da 7000 m2’lik bir arsa alındı. 1989’da Nebi Açıkgöz ortaklıktan ayrıldı.1990’da bu arsada bina inşa edildi. Fabrika buraya taşındı. 1995’e kadar imalata devam edildi. Abdülmalik Açıkgöz şu an emeklidir.²⁰⁷

²⁰⁷ 1 Ekim 2017’de Abdülmalik Açıkgöz ile yapılan mülakat.

Fotoğraf 32 : Bereketullah Özçoban

4.2.1.10.2. Bereketullah Özçoban, 1948, Ravelpendi, Pakistan

1948 doğumlu, Özçoban, Türkiye'ye geldikten sonra, Altayköy'e yerleşti. İlkokul dördüncü sınıfa kadar köyde okudu. Daha sonra İstanbul'a gelerek, ilkokul dördüncü ve beşinci sınıfı İstanbul'da tamamladı. Sonra Kur'an Kursu'nda dini eğitim aldı. Uzun bir süre ticaretle meşgul oldu. Naylon çocuk bezi üretip, sattı. Hoca Ahmet Yesevi İlim ve İrfan Vakfı için Türkiye'de ve Avrupa'da yardım toplanmasına yardım etti. Şu anda İstanbul Zeytinburnu'nda ikamet etmektedir.²⁰⁸

²⁰⁸ 1 Ağustos 2017'de Bereketullah Özçoban ile yapılan mülakat.

Fotoğraf 33 : Murat Bıçakçılar, Semiha Bıçakçılar

4.2.1.10.3. Murat Bıçakçılar, 1952, Peşaver Pakistan, 27 Mart 2019, İstanbul

1952 doğumlu Bıçakçılar Türkiye'ye geldikten sonra Salihli'ye yerleşti. İlkokulu Salihli'de bitirdi. Salihli'de başladığı hafızlık eğitimini 1967'de İstanbul Zeytinburnu'nda tamamladı, Türkiye'ye göç etmiş Kazaklardan ilk hafız oldu. Fatih İmam Hatip okulunu bitirmesini müteakip, bir süre ticaretle meşgul oldu. Altay Plastik'le başladığı ticaret, plastik üzerine oldu. 1988 yılında emekli oldu.²⁰⁹ 1 Ağustos 2017'de mülakat yaptığımız Murat Bıçakçılar 27 Mart 2019'de vefat etmiştir.

4.2.1.10.4. Mahmut Filiz , 1954, İstanbul

İlkokulu Kayseri'de bitiren Filiz, ortaokulu İstanbul'da bitirdi. Lise ve üniversiteyi Tayvan'da bitiren Filiz, Hukuk Fakültesi Hariciye Bölümü mezunudur. Türkiye'ye döndükten sonra 1981 yılında Trt'nin açtığı Çince sınavını kazanarak Trt Çince masasında geçici olarak çalışmaya başladı. 1983 yılında kadroya geçti. Çince masasında yöneticilik yaptı, Türkiye'nin sesi dradyosunda çalıştı. 2008 – 2013 arası Trt Dış Yayınlar Daire Başkanlığı'nda Daire Başkan Yardımcılığı görevini

²⁰⁹ 1 Ağustos 2017'de Murat Bıçakçılar ile yapılan mülakat.

yürüttü, 2013'den beri Trt Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı'nda Strateji Geliştirme Başkanı olarak görev yapmaktadır.²¹⁰

Fotoğraf 34 : Abdulahap Kılıç Kazak Türkleri Vakfı'nda

4.2.1.10.5. Abdulahap Kılıç, 1956, Konya İsmil

1956 İsmil doğumlu Kılıç'ın babası Muhammedi Kılıç İsmil'de yapılan tarım faaliyetleri geçim için yetmeyince, evde deri şapka, deri eldiven imalatına başladı. Daha sonra 1963 yılında Muhammedi Kılıç, Konya'ya taşınarak burada Model Deri'yi kurarak, deri gocuk imalatına başladı. Burada hem perakende olarak satış yapılıyor hem de devlet ihalelerine girilerek çeşitli kamu kurumlarına toptan olarak deri gocuk temin ediliyordu. Bir süre sonra babasıyla beraber İstanbul'a taşınan Abdulahap Kılıç burada deri işine başladı ve bir süre sonra plastik işine girerek çeşitli plastik fabrikalarında görev aldı. Deri işi duraklamasıyla, deri işinden, ithal Çin malı plastikle rekabet edilemez olunca, plastik işinden ayrılarak bu işlerden çekildi. 1994 yerel seçimlerinde Doğru Yol Partisi'nden İl Genel Meclis Üyeliği'ne aday oldu, ancak kazanamadı. Doğru Yol Partisi Zeytinburnu İlçe Yönetim Kurulu'nda görev yaptı. 1990'lar Kazakların aktif olarak siyasete girdiği dönemin de

²¹⁰ İş yoğunluğu ve İstanbul dışında yaşadığı için kendisiyle mülakat yapılamamış olup, bilgiler gönderdiği e-postadan alınmıştır.

²¹¹

<https://www.facebook.com/photo.php?fbid=10156116009249339&set=a.10151877799524339.1073741826.561369338&type=3&theater> (Erişim tarihi 16 temmuz 2018)

başlangıcı oluyordu.2011-2013 arası Kazak Türkleri Vakfı başkanlığını yürüten Kılıç halen İstanbul Zeytinburnu'nda ikamet etmektedir.²¹²

Fotoğraf 35 : Dariga Kandemir, Şehzade Kandemir

4.2.1.10.6. Şehzade Kandemir, 1956, Altayköy

1956 Altayköy doğumlu Kandemir, Altayköy'de ilkokulu bitirdikten sonra diğer hemşerileri gibi deri eldiven, deri şapka, deri patik dikerek Adana, Mersin, Gaziantep gibi yakın illere ve İstanbul'a götürerek satmaya başladı. 1984-1994 arası Altayköy muhtarlığını yürüttü. 2007 yılında emekli olana kadar tarım, hayvancılık, taşımali eğitim için servis taşımacılığı, Ulukışla-Bor, Ulukışla-Niğde minibüs hattında taşımacılık yaptı.

Muhtarlığı döneminde, köydeki bir hemşeriye ait bina muhtarlık binası olarak düzenlenerek, köylülerin hizmetine sunuldu. Bu dönemde köydeki vatandaşların ilçe ve il merkezine ulaşımını kolaylaştırmak için bir araç alımına karar verildi. Ancak maddi imkansızlıklar sebebiyle bu karar bir süre uygulanamadı. Alınan bu karar, Almanya'ya çalışmaya giden bir Kazak hemşerinin köy muhtarlığına bir minibüs bağışlamasıyla uygulanabildi. Minibüs 1984-1994 yılları arası hizmet verdikten sonra hurdaya ayrıldı. Yerine 0302 model bir otobüs alındı. Bu otobüs köylülere hizmet vermesinin yanında, köyde bulunan ilkokulda öğrenci azaldığı için köyde

²¹² 17 Ağustos 2017'de Abdulvahap Kılıç ile yapılan mülakat

²¹³ <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=10204632441704589&set=t.1041463862&type=3&theater>

okula giden çocukların taşınmalı eğitim kapsamına alınmasıyla, öğrencilerin taşınması ve aynı zamanda komşu Güney köyü öğrencilerinin de taşınmasıyla köy muhtarlığına bir gelir sağlanmış oldu. Otobüs İstanbul'da yaşayan hemşerilerin yardımıyla alınmıştı. Yaklaşık on sene önce İstanbul, Bağcılar, Güneşli'de bulunan Kazakkent'e taşınan Kandemir son zamanlarda sosyal faaliyetlere yoğunlaşmış ve Hoca Ahmet Yesevi İlim ve İrfan Vakfı yönetiminde yer alarak, Kazak toplumuna hizmet etmektedir.²¹⁴

Fotoğraf 36 : Celal Kahraman 2011 Yılında Kazakistan Gezisinde²¹⁵

4.2.1.10.7. Celal Kahraman, 1956, İstanbul

1956 yılında İstanbul'da doğan kahraman, İlkokul, ortaokulu bitirdikten sonra eğitimine İstanbul İmam Hatip Lisesi'nde devam etti. 1976 yılında bu liseden mezun olan Kahraman, daha sonra eğitimine Hacettepe Üniversitesi İşletme Bölümü'nde devam etti. 1980 öncesi yaşanan olaylardan dolayı okuduğu üniversite bir yıl eğitime ara verince, boş beklemektense ticarete atılmaya karar verdi. 1980 darbesi sonrası, devam zorunluluğunun kalkmasıyla, hem ticareti sürdürdü, hem de yarım kalan eğitimini tamamlayarak 1982 yılında, Hacettepe Üniversitesi İşletme bölümünden mezun oldu. Plastik alım satımı yaparak başladığı ticareti, plastik imalatçılığıyla

²¹⁴ 23 Temmuz 2017'de Şehzade Kandemir ile yapılan mülakat.

²¹⁵

<https://www.facebook.com/photo.php?fbid=161712307228356&set=a.161709343895319.41611.100001687634470&type=3&theater> (Erişim Tarihi 10 Mart 2018)

sürdü. 1985-2007 arası çeşitli plastik fabrikalarında ortak ve yönetici olarak görev aldı. Kazak Türkleri Vakfı'nın kurucularından olan Kahraman, aynı zamanda belli bir süre Kazak Türkleri Vakfı başkanlığını da yürüttü.

Bir dönem siyasetle de yakından ilgilenen Kahraman, 1991 yılında Refah Partisi'nden İstanbul milletvekili olduysa da seçilemedi. 1994 yerel seçimlerinde, Refah Partisi'nden Küçükçekmece Belediye Meclis Üyesi seçilen Kahraman, 1994-1999 arasında belediye meclis üyesi olarak görev yaptı.

Evli ve üç çocuk babası olan Kahraman'ın büyük oğlu, bilgisayar bölümü mezunu olup özel bir firmada çalışmaktadır. Aynı zamanda yüksek lisans eğitimini de tamamlamıştır. Küçük oğlu ise uçak elektroniği bölümünden mezun olup, Türk Hava Yolları Teknik şirketinde çalışmaktadır, o da yüksek lisans eğitimini tamamlamıştır. En küçük çocuğu ise lise eğitimine devam etmektedir. Eğitim durumu ve meslekler açısından incelendiğinde, Kahraman ailesi bu özellikleriyle, son yıllarda hemen hemen bütün Kazaklarda görülen geleneksel işlerden (deri ve plastik imalatı), farklı iş alanlarına yönelme durumunun en canlı örneklerinden biri olarak göze çarpmaktadır. Bu durum aynı zamanda, eğitim seviyesinin de yükselmesinin en önemli örneklerinden biri olarak görülmektedir.²¹⁶

²¹⁶ 5 Temmuz 2017'de Celal Kahraman ile yapılan mülakat.

Fotoğraf 37 : Mehmet Dönmez

4.2.1.10.8. Mehmet Dönmez, 1957, Kayseri

1957 Kayseri doğumlu Dönmez, Yıldız Teknik Üniversitesi Elektrik Bölümü mezunudur. 1986 yılında Zeytinburnu Belediyesi'ne memur olarak atandı. 1996 yılında Zeytinburnu Belediyesi'nde Makine İkmal, Bakım ve Onarım Müdürü oldu. 1999'da Zeytinburnu Belediyesi'nde Çevre Koruma Müdürü oldu. Sonra İşletme Müdürü oldu. 1999 yılında Türkistanspor'un resmi olarak kurulmasında görev aldı, 7 sene başkanlığını üstlendi. 2012 yılında belediyedeki görevinden emekli oldu, halen İstanbul Zeytinburnu'nda ikamet etmektedir.²¹⁷

²¹⁷ 20 Ağustos 2017'de Mehmet Dönmez ile yapılan mülakat.

F

Fotoğraf 38 : Yakup Can

4.2.10.9. Yakup Can, 1960, Konya, Ereğli, Zengen

1960 Zengen doğumlu Can, ailesiyle birlikte İstanbul'a gelerek ticarete başladı.1970'li yıllarda Cağaloğlu'nda babasının kurduğu Cadik şirketinin deri işleriyle ilgilendi. Ailesiyle beraber Tahtakale'de Osman Can'la ortak olarak Canlar Plastik'i kurdular. Daha sonra ailesiyle beraber amcası Akit Can'la ortak olarak Özer Plastik'i kurdular.1978 yılında babasının vefatından sonra işlerle yakından ilgilenmeye başladı, 1994-2006 arası Yasin Plastik'i kurup işletti.2006'da Yasin plastik'i kapattı.1990'ların sonu 2000'lerin başında Doğu Türkistan Göçmenler Derneği'nin yönetiminde yer aldı .Genel sekreterlik, başkan yardımcılığı ve 2009-2013 arası başkanlık yaptı.2013 yılında DTGD'den istifa ederek, Katead'ın kuruluş çalışmalarında yer aldı. Katead'ın onursal başkanı olan Can, halen İstanbul Zeytinburnu'nda ikamet etmektedir.²¹⁸

4.2.1.10.10 İlyas Saka ,1962, Manisa Salihli

1962 Salihli doğumlu Saka, 1966 yılında İstanbul Zeytinburnu'na geldi. İlkokul, ortaokul ve liseyi İstanbul'da bitirdi. İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi

²¹⁸ 15 Ağustos 2017'de Yakup Can ile yapılan mülakat.

Kamu yönetimi mezunu olan Saka, küçük yaşlardan itibaren sosyal olaylara duyarlı olması sebebiyle, ortaokul yıllarından itibaren ülkedeki, dünyadaki gelişmeleri yakından takip etmeye başladı.12 Eylül 1980 darbesine kadar daha çok milliyetçi düşünceye yakınken 1980 sonrası Refah Partisi'ne yaklaştı düşünceleri, aktif siyasete Fazilet Partisi'nde başladı.1999 yılında Fazilet Partisi'nden Zeytinburnu Belediye Meclis Üyeliği'ne seçildi. İki dönem Fazilet Partisi'nden belediye meclis üyeliği yapan Saka 2004-2009 arası Adalet ve Kalkınma Partisi'nden belediye meclis üyeliği yaptı.2009-2014 arası Zeytinburnu Belediyesi'nde başkan yardımcılığı görevini yürüttü. Şu anda Zeytinburnu Belediyesi'nde başkan danışmanlığı görevini yürütmektedir.

Siyasetin dışında çeşitli sivil toplum kuruluşlarında da görev alan Saka, Milli Gençlik Vakfı'nın Zeytinburnu Şubesi'nin kuruluş çalışmalarında, Kazak Türkleri Vakfı'nın kuruluş çalışmalarında bulundu, Doğu Türkistan Göçmenler Cemiyeti'nde görev aldı. Kazak Türkleri Vakfı'nda başkanlık yaptı. Türkistanspor'da başkanlık yaptı.2014 yılından bu yana Hoca Ahmet Yesevi İlim ve İrfan Vakfı'nın başkanlığını yürütmektedir.²¹⁹

4.2.10.11 Ayten Altay Ovalı, 1965 , Salihli

Salihli doğumlu Ovalı, ilkokul, ortaokul ve liseyi İstanbul'da bitirmiştir. Liseden sonra bir yıl ailesine ait deri atölyesinde çalıştı, bir yılda kapalıçarşıda bir gümüş dükkanında gümüş takı tasarım işinde çalıştı.1986 yılında Türk Hava Yolları Kabin Memurluğu (hostes) sınavını kazanarak bu işe başladı, 2012 yılında bu işten emekli oldu.²²⁰

²¹⁹ 17 Ağustos 2017'de İlyas Saka ile yapılan mülakat.

²²⁰ Kendisi İstanbul dışında yaşadığı için gönderdiği e-postadan bilgi alınarak yazılmıştır.

Fotoğraf 39 : Ayten Sevim Mert

4.2.1.10.12. Ayten Sevim Mert, 1971, Aksaray, Sultanhanı

1971 Sultanhanı doğumlu Mert, 1976 yılında ailesiyle beraber İstanbul'a geldi. İlkokul, ortaokul ve liseyi İstanbul'da bitirdi. Daha sonra İngiltere'ye giderek burada iki sene İngilizce eğitim aldı. Sonra tekrar İstanbul'a döndü. 1993 yılında İstanbul Havayolları'nın açtığı sınavı kazanarak, kabin memuru (hostes) olarak çalışmaya başladı. 1998 yılında Türk Hava Yolları'nda kabin memurluğuna başlayan Mert, hala aynı firmada kabin memurluğuna devam etmektedir.²²¹

4.2.1.10.13. Şaban Serkan Dinçtürk, 1971, Sultanhanı, Aksaray

Fotoğraf 40 : Şaban Serkan Dinçtürk

²²¹ 28 Ağustos 2017'de Ayten Sevim Mert ile yapılan mülakat.

1971 Sultanhanı doğumlu Dinçtürk, 1972 yılında İstanbul'a geldi.1975-1983 arası Zeytinburnu'nda aile şirketi olan Dinç Plastik'te çalıştı, küçük bir imalathane olan Dinç plastikte, plastik çocuk bezi üretilmekteydi.1985-2008 arası yine aile şirketi olan Gold Deri'de çalıştı, Gold deri deri mont üretmekteydi.2008'den sonra sigorta danışmanı olarak çalışmaya başladı. Aynı zamanda Kazak Türkleri Eğitim ve Araştırma Derneği'nin başkanlığını da yürütmektedir.²²²

Fotoğraf 41 : Ramazan Ustalar

4.2.1.10.14 Ramazan Ustalar, 1980, Altayköy

1980 Altayköy doğumlu Ustalar, ailesiyle birlikte Salihli'ye göç etti.İlkokul, ortaokul ve liseyi Salihli'de bitirdi. Askerliğini tamamladıktan sonra, deri işiyle uğraştı.2010 yılından beri Salihli Devlet Hastanesi'nde güvenlik olarak çalışmaktadır. 2017 yılından itibaren bu hastaneye bağlı Toplum Sağlık Merkezi biriminde güvenlik olarak çalışmaya devam etmektedir.²²³

²²² 9 Ağustos 2017'de Serkan Dinçtürk ile yapılan mülakat.

²²³ 9 Eylül 2017'de Ramazan Ustalar ile yapılan mülakat.

Fotoğraf 42 : Oğuzhan Ak

4.2.1.10.15. Oğuzhan Ak, 1982, Salihli

1982 Salihli doğumlu Ak, ilkokulu ve ortaokulun birinci sınıfını İstanbul'da bitirdikten sonra ailesiyle birlikte Salihli'ye taşındı. Ortaokulu Salihli'de bitirdi. Daha sonra Eskişehir Devlet Demiryolları Meslek Lisesi'ni bitirdi. Mezun olduktan bir sene sonra, Sivas Divriği'de yol sürveyanı²²⁴ olarak göreve başladı. Daha sonra İzmir Alsancak'ta görev yaptı. 2002 yılında Manisa Salihli'ye tayin oldu. Hala burada yol sürveyanı olarak çalışan Ak, aynı zamanda açıköğretim iktisat mezunudur.²²⁵

4.2.1.10.16 Fatih Yağız, 1987, İstanbul

İstanbul doğumlu Yağız, ilkokul ve ortaokulu İstanbul'da bitirdi. Daha sonra Edirne Fen Lisesi'ni bitirdi. Üniversite eğitimi İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Ekonomi Bölümü'nde 2009 yılında tamamladı.2009 yılı kasım ayında Müfettiş Yardımcısı olarak, Albaraka Türk katılım bankasında işe başladı.2011 yılında Yetkili Müfettiş Yardımcısı oldu. Daha sonra Müfettiş oldu, 2015 yılında Bağcılar Güneşli şubesine Müdür Yardımcısı olarak atandı. Hala burada çalışmaktadır. Hoca Ahmet Yesevi İlim ve İrfan Vakfı Gençlik Kolları'nda görev

²²⁴ Sürveyan: Ekip başı, ekip şefi demektir. Demiryollarında bakım ve tamirat çalışmalarına nezaret eder.

²²⁵ 9 Eylül 2017'de Oğuzhan Ak ile yapılan mülakat.

alan Yağız, 2011 yılından beri Hay Vakfı yönetiminde yer almaktadır.²²⁶

Fotoğraf 43 : Fatih Yağız, Latife Yağız

4.2.2. El Emeği ve İşçilik

Türkiye'ye geldikten sonra Kazaklar misafirhane döneminde boş durmadılar, Sirkeci – Halkalı demiryolunun yapımında çalıştılar. Çeşitli yol inşaatları ve inşaatlarda çalıştılar. Daha sonra Anadolu'da iskan edildikleri yerlerde genelde çiftçilik ve deri işleriyle meşguldüler. Salihli'de yaşayanlar istisna olarak o dönem baraj inşaatında çalıştılar. Köylerde başlayan dericilik faaliyetleri İstanbul'da en parlak dönemini yaşadı. Deri şapka ve eldiven dikimiyle başlayan işlerde Kazaklar çok ilerlediler.

4.2.3. Deri Atölyeleri

Kazaklar Doğu Türkistan'da yaşarken deri ile haşır neşir olup, avladıkları ve kestikleri hayvanların derilerini tabaklayarak şapka, gocuk, patik, eldiven, ayakkabı olarak değerlendiriyorlardı. Göç döneminde, Pakistan'da ve Hindistan'da da devam eden bu el işleri, Kazaklara Türkiye'ye geldiklerinde çok fayda sağlamıştır.

Kazaklar Türkiye'ye geldiklerinde İstanbul Kazlıçeşme'deki tabakhanelerde deri tabaklanarak son şeklini almadan (yani deri ceket ya da deri gocuk) yurtdışına satılıyordu. Deriyi son şekline getiren işletme sayısı oldukça azdı. Türkiye'ye geldikten sonra bu alandaki boşluğu gören Kazaklar hemen bu alana giriş yapmaya karar verdiler. Bu dönemde Avrupa'da baş gösteren hippie modası da bu girişime destek oluyordu. Zira

²²⁶

3 Ekim 2017'de Fatih Yağız ile yapılan mülakat.

bu modanın en önemli giysisi Afgan ceket olarak tabir edilen, tam işlenmemiş yarı mamul derinin ön ve arka tarafına yorgan nakışları (yorgan iğnesiyle yapıldığı için bu adı almıştır, daha sonra makineyle yapılmıştır.) yapılmak koşuluyla, etrafına “tozkana” diye tabir edilen uzun kürkün (koyun veya keçi derisinden mamül) deriye dikilmesiyle yapılan bir elbiseydi. Kazakların arayıp bulamadıkları fırsat şimdi ayaklarına kadar gelmişti. Kazaklar bu dönemi çok iyi değerlendirerek çok sayıda deri atölyesi kurmuşlar, ihracata başlamışlardır.

Afgan cekete olan taleple birlikte İstanbul’a, Anadolu’da iskan edilen Kazakların yaşadığı her yerden muazzam bir göç olmuş bu sayede Kazaklar deri sektöründe bir anda öncü olmuşlardır. Hem ihracat yapılmış, hem çeşitli kamu kurumlarına ihaleyle gocuk, deri şapka, deri eldiven satılmıştır. O dönem deriye rağbet o kadar çoktu ki açılan onca deri atölyesi yetmemiş, pek çok Kazak evinin bir odasını atölye yaparak evinde de çalışmaya başlamıştır. Kazancı da çok iyi olduğu için deri işinde çalışmak herkesin can attığı bir şey olmuştu. Kısa vadede getirisi olan bu sektör orta ve uzun vadede Kazaklara iki önemli zarar verdi. Birincisi Kazaklar tek bir sektöre bağımlı kaldıkları için deri işleri duraklamaya ve hatta bir süre sonra gerilemeye başlayınca Kazaklar maddi olarak zorlanmaya başladılar. İkincisi eğitime önem vermediler, dolayısıyla o dönem çok az bir kimse hariç kimse üniversiteye giderek meslek sahibi olmadı. Toplumun eğitim düzeyinin yükselmesi gecikti.

Dericilik sektörünün gerilemeye başlama nedenlerini şöyle sıralayabiliriz:

1)Kazaklar parça deriyle çalışıyorlardı. Bütün deriyle çalışmaya başlayanlar ortaya çıkınca onlarla rekabet edilmedim. Çünkü bütün deri çok fazla sermaye gerektiriyordu. Kazaklar bu sermayeyi temin edemeyip dericilikte zayıflamaya başladılar.

2)1976’da deri ihracatına verilen %20’lik vergi iadesinin kaldırılması ihracatı olumsuz etkiledi.

3)Rusya’da ve Türkiye’de yaşanan ekonomik krizler.

4)Avrupa’da hippie modasının sona ermesi.

5)Küresel ısınmayla birlikte geçmiş yıllardaki soğukların olmaması nedeniyle, deri ürünlerine talebin azalması.

Deri sektörü 1970'lerden 1990'lara kadar altın çağını yaşamış daha sonra yavaş yavaş zayıflamış, nihayet Türkiye'de ve Rusya'da yaşanan ekonomik krizlerle 2000'lerin başında birçok Kazakın deri işinden çekilmesiyle, Kazakların adı çok büyük bir oranda deri sektöründen silinmiş oldu. Günümüzde az sayıda Kazak hala deri işiyle meşgul olmaktadır. Deri işinde zaman içinde gelirin azalması ve gelirin dönemsel olarak değişmesiyle sabit bir gelir arayışına giren Kazaklar eğitime daha çok önem vermeye başlamışlar, 1990'lardan sonra üniversite eğitimi önemsenmiş, günümüzde artık Kazak gençlerinin pek çoğu üniversite eğitimini tamamlayarak bir meslek sahibi olmaktadır.

Kazaklar deri sektörüne önemli katkılar yapmışlar, Türkiye'de dericiliğin gelişmesine ve deri ürünlerinin işlenerek ihraç edilmesine ön ayak olmuşlardır. Erol Yolcu Kazakların deri sektörüne yaptıkları katkıyı şöyle özetliyor: “ Deri sektörünün önde gelenlerinden birkaç kişinin ‘Biz Kazak göçmenlerinin çırağıydık, bu işi sizin babalarınızdan öğrendik.’ Dediğine şahidim.”

4.2.3.1. Deri işi yapan Kazaklar

Fotoğraf 44 : Fazıl Toplu Kazak Gençleri Bilgi Yarışması'nda ²²⁷

4.2.3.1.1.Fazıl Toplu, 1950, Pakistan

Fazıl Toplu, ailesinin Türkiye'ye göç etmesini müteakip, ailesiyle birlikte İsmil'e yerleşti. İlkokulu İsmil'de bitirdi. 1963 yılında İstanbul'a geldi, İstanbul'a geldikten sonra deri ceket dikip, Sultanahmet'te babasıyla birlikte sattı. Toplu Deri'yi kurdu. Bu dönemde genellikle hippî modasına uygun ceketler üretilip, satıldı. 1980 yılında işleri babasından devraldı. Daha sonra deri işini büyüterek, Macaristan, Polonya gibi Doğu Avrupa ülkelerine ihracata başladı, Rusya ile bavul ticareti şeklinde başlayan deri ticareti, 1997 senesinde resmi ihracata dönüştü. 2000 senesinden sonra deri işini bıraktı. Sosyal faaliyetlere yöneldi, sosyal faaliyetler özelinde de Kazak Türkleri Vakfı'nın yönetiminde yer aldı. Hali hazırda vakıf başkanlığını yürütmektedir.²²⁸

Fotoğraf 45 : Ahmet Üşümez ve Dükkanının İçinden Bir Görüntü

4.2.3.1.2.Kul Ahmet Üşümez, Salihli – Manisa, 1956

1956 Salihli doğumlu olan Üşümez, 1971 yılında İstanbul, Zeytinburnu'na geldi. Deri parçalarından çeşitli giysiler yaptı. Daha sonra deri kürk yapımına başladı. İşlerine daha

²²⁷

<https://www.facebook.com/photo.php?fbid=10215327432087818&set=t.100006895330111&type=3&theater> (Erişim tarihi 8 Temmuz 2018)

²²⁸ 4 Temmuz 2017'de Fazıl Toplu ile yapılan mülakat.

sonra zik deriyi de ekleyen Üşümez, deri işleri duraklamaya başlayınca deri işinin yanına ayakkabı, güvenlik malzemeleri satışını da ekledi. Üşümez'in dükkanı Zeytinburnu'ndadır.²²⁹

Fotoğraf 46 : Nezir Ahmet Akyüz

4.2.3.1.3. Nezir Ahmet Akyüz, 1959, Altayköy | Akyüz Deri

1959 Altayköy doğumlu Akyüz, ilkokulu köyde bitirdikten sonra, 1972'de Konya'ya giderek deri ve konfeksiyon işlerinde çalıştı. 1974'de çalıştığı atölye İstanbul'a taşınınca, Akyüz'de İstanbul'a geldi. İki yıl kadar aynı atölyede çalıştıktan sonra, evde deri işine devam etti. 1979-1981 arası askerlik görevini yerine getirdi. 1989'da kendi işini yani Akyüz Deri'yi kurdu. 1994-1996 arası şirketleşmeye başlayan Akyüz Deri bir dönem Rusya ve Ukrayna'ya ihracat yaptı. Yine bir dönem Laleli'de de dükkan açan Akyüz deri, işlerin duraklamasıyla bu dükkanı kapattı. Ham deriyi işleyerek bayan kürk süvet üretimi yapan işletmede bodrum katında üretim yapılırken, üst katta ürünler satılıyor. İstanbul Zeytinburnu'nda bulunan Akyüz Deri aile şirketi olarak faaliyetlerine devam ediyor.²³⁰

²²⁹ 4 Temmuz 2017'de Ahmet Üşümez ile yapılan mülakat.

²³⁰ 1 Ağustos 2017'de Ahmet Akyüz ile yapılan mülakat.

Fotoğraf 47 : Üretilen Ürünlerden Görünüm

Fotoğraf 48 : Metehan Akyüz

Fotoğraf 49 : Bayram Ünalın

4.2.3.1.4. Bayram Ünalın, 1962, İstanbul

İlkokulu, ortaokulu, liseyi İstanbul'da bitirdi. Daha sonra Halife Altay'ın teşvikleriyle, Suudi Arabistan'da bulunan İmam Muhammed Bin Suud İslam Üniversitesi'nde eğitime başladı. Bir yıl dil eğitiminden sonra eğitimi yarıda bırakarak Türkiye'ye geri döndü. 1985 yılında babası Ziyacan Ünalın, Barköl Plastik yönetimindeydi. Bu firmadan ayrılarak, aile firması olarak Ünalın Bakalit kuruldu. Bir süre sonra işleri babasından devralan Bayram Ünalın bu işi 2002 yılına kadar sürdürdü, daha sonra bu sektörde işlerin duraklamasıyla bu sektörden ayrıldı. Daha sonra 2004-2005 yılında Kazakistan'da iş fırsatlarını araştıran Ünalın, 2006 yılında inşaat işiyle Kazakistan'a giriş yaptı. Daha sonra Ünalın Plastik firmasını kurarak, bir ortağıyla perde rayı ve takoz lambiri üretimi yaptı.2011-2014 arası ortaksız olarak tek başına bu işe devam etti. Bir süre sonra bu işi bırakan Ünalın Kazakistan'a deri kürk ve vizyon kürk ihracatına başlayarak bunların Almatı ve Astana'da satışını yapıyor.²³¹

²³¹ 6 Eylül 2017'de Bayram Ünalın ile yapılan mülakat.

Fotoğraf 50 : Alattin Olcay

4.2.3.1.5. Alattin Olcay, 1965, İsmil, Konya ²³²

1965 İsmil doğumlu Olcay, 1972 yılında İstanbul Zeytinburnu'na geldi. İmam hatip orta ikiden sonra eğitime devam etmedi. Bundan sonra futbola başladı. 1972-1973 yılında Türkistanspor'da altyapısında eğitime başladı, 4-5 sene eğitim gördü. 1981-1982 sezonunda Zeytinburnuspor genç takımına transfer oldu. Genç takımda gol kralı oldu. İstanbul'da düzenlenen Coca Cola futbol turnuvasında Sümer-72 futbol takımında oynadı. Bu turnuvada takımı finale kalan Olcay, 1982-1983 sezonunda Fenerbahçe genç takımına transfer oldu. İki sene futbol oynadığı Fenerbahçe genç takımında, ilk sene gol kralı oldu. 1984'ten itibaren a takıma geçti. 1984 yılında Zeytinburnuspor'a geri döndü. Zeytinburnuspor bu sırada 3. ligdeydi.

Askerlik görevini tamamladıktan sonra 1987-1988 sezonunda Zeytinburnuspor'da futbola devam etti. Devre arasında Bakırköy Yücespor'a transfer oldu. Bu takımda, diğer bir Kazak futbolcu olan Gaffurrahman Yüksel'le beraber oynadılar. (Daha sonra 1998 yılında Sefaköyspor'da beraber oynadılar.) Altı ay sonra İstanbulspor'a transfer oldu. Bir iki sene burada oynadı. Sonra sakatlığı nedeniyle bir sene futbola ara verdi.

²³² Alattin Olcay şu an deri işiyle meşgul olduğu için deri işi yapan Kazaklar başlığına alınmıştır.

Daha sonra Sefaköyspor'a transfer oldu. Bu dönemde hem futbol oynuyor. Bir yandan da İstanbul Beyazıt'ta deri dükkanı açıp bu dükkanı işletiyordu. Daha sonra Esenlerspor'da oynadı. 37 yaşına kadar İstanbul'un birçok futbol kulübünde oynadı. 2000 senesinden 2005 senesine kadar Türkistanspor'da görev aldı. İlk iki yıl antrenörlük yaptı. Sonra iki sene yöneticilik yaptı. Bu dönemde federe olarak oynayan Türkistanspor'a lisans aldı. Sonra bir sene futbolcu olarak görev aldı. Daha sonra sadece deri işine devam etti.2015 yılında emekli oldu.

Futbol turnuvalarının düzenlenmesi fikrini Abdurrahman Yavaş, Gaffurrahman Yüksel ve Yaşar Yılmaz'la birlikte ortaya attılar. Bu turnuvaların amacı Kazak gençleri başta olmak üzere Kazakların bir araya gelmeleri birbiriyle kaynaşmalarıydı. İlk turnuvalar Altayköy'de düzenlendi. Daha sonra 50. Yıl etkinlikleri için Altayköy'de düzenlendi. Son birkaç yıldır Salihli ve İstanbul'da bayramlarda turnuva düzenlenmektedir.

En son turnuva 2-3 Eylül 2017'de Salihli'de, Salihli Kazak Türkleri Sosyal Yardımlaşma Dayanışma ve Kültür Derneği'nce Abay Kunanbayulı Futbol Turnuvası olarak düzenlenmiş, turnuvaya Güneşli Altayspor (Güneşli Kazaklarını temsilen), Altayköy futbol takımı (Altayköy Kazaklarını temsilen), Küçükçekmece futbol takım ı (Küçükçekmece ve Sefaköy'de yaşayan Kazakları temsilen), Konya futbol takımı (İsmil'de yaşayan Kazakları temsilen) ve Salihli Kazakspor (Salihli'de yaşayan Kazakları temsilen) katılmış ve Güneşli Altayspor şampiyon olmuştur. ²³³

Beş sene önce şu anki dükkanına taşınan Olcay, hala İstanbul Zeytinburnu'nda ikamet etmekte olup hala deri işine de devam etmektedir. ²³⁴

²³³ https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=1880299538887142&id=1645681489015616 (Erişim tarihi 1 Ocak 2018)

²³⁴ 1 Ağustos 2017'de Alattin Olcay'la yapılan mülakat.

Fotoğraf 51: Alattin Olcay Fenerbahçe futbol kulübünde oynarken.(Ayaktakilerden soldan altıncı kişi)²³⁵

4.2.3.1.6.Şükrü Ali Eren, 1968, Salihli

İlkokul, ortaokul ve liseyi Salihli’de bitiren Eren, İstanbul Üniversitesi Matematik Mühendisliği Bölümü’ne devam ettiyse de bu eğitimini de yarıda bıraktı.Daha sonra 1993 yılında Marmara Üniversitesi Dericilik bölümünü bitirdi. 1993 yılında bu yana Salihli’de deri işiyle uğraşmakta .Deri dükkanı 150 m2 alan üzerine kurulu bulunuyor.İki kattan oluşan dükkanda üst katta çizim yapılırken alt katta imalat yapılıyor.Şu anda altı kişi çalışan dükkanda sezona göre çalışan sayısı otuz kişiye kadar çıkabiliyor.Eren aynı zamanda Salihli Kazak Türkleri Kültür Sosyal Dayanışma Derneği’nin başkanlığını da yürütüyor.²³⁶

²³⁵

<https://www.facebook.com/photo.php?fbid=449348181878710&set=a.449348255212036.1073741827.100004105950808&type=3&theater> (Erişim tarihi 1 Ağustos 2017)

²³⁶ 9 Eylül 2017’de Şükrü Eren ile yapılan mülakat.

Fotoğraf 52 : Ali Şükrü Eren'in ürettiği ürünlerden görünüm

Fotoğraf 53 : Mansur Kılıç

4.2.3.1.7.Mansur Kılıç

1996 yılında abisi Derviş Kılıç'la birlikte Burak Deri'yi kuran Mansur Kılıç bir dönem Laleli'de de deri ceket, kürk satan bir dükkan kurarak buradaki ürünlerin %95'ini Türk Cumhuriyetleri'ne bavul ticareti aracılığıyla göndermekte iken, son yıllarda işlerin duraklamasıyla, buradaki dükkanını kapatarak inşaat işine yönelmiş, Zeytinburnu'nda deri şapka imalatına devam etmektedir. Bunun yanı sıra talebe göre deri yelek ve diğer deri mamüllerinin imalatını da yapmaktadır.²³⁷

Fotoğraf 54 : Mevlüt Kuru deri atölyesinde üretimde

4.2.3.1.8.Mevlüt Kuru, 1968, Altayköy

Altayköy doğumlu Kuru, 1977 yılında İstanbul'a gelmiş, burada deri işinde çalışmış bir süre başka işte çalışmış daha sonra kardeşi İsmail Kuru ile kendi işinikuran Mevlüt kuru, Zeytinburnu'nda 100 m2 alanda tilki,tavşan, koyun, derisinden deri şapka imalatı yapmaktadır.Ürettiği ürünler iç pazara ve yurtdışından gelen alıcılara satılmaktadır.²³⁸

²³⁷ 4 Ekim 2017'de Mansur Kılıç ile yapılan mülakat.

²³⁸ 4 Ekim 2017'de Mevlüt Kuru ile yapılan mülakat.

Fotoğraf 55: İsmail Kuru atölyede üretilen şapkalarla birlikte

4.2.3.1.9. Duran Bahadır, 1975, Kayseri

1975 Kayseri doğumlu Bahadır, ailesiyle birlikte İstanbul'a yerleştikten sonra 1987 yılında deri sektöründe çalışmaya başladı. 2014 yılında deri satışını internet ortamına taşıdı. 250 m2 alana sahip dükkanda ürünlerinin %80'inin üretimini yapan Bahadır, ürünlerin %20'sini fason olarak alıp, satıyor. Bahadır film, dizi, tiyatro oyuncularına deri şapkalar, deri zirhler ve çeşitli deri kıyafetler üretiyor. Bahadır yakın zamanda Diriliş Karatay, Vecihi Hürkuş filmlerine çeşitli deri kıyafetler sağladı. Ürünlerinin yaklaşık %30'unu ihraç eden Bahadır'ın ürünlerine en çok talep, Avrupa'da Türklerin

yaşadığı ülkelerden geliyor. Zeytinburnu'nda bulunan dükkanını 2017 yılında Avcılar'a taşıyan Turan Bahadır, satışları derisitesi.com isimli internet sitesinden yapıyor.²³⁹

4.2.4. Plastik İmalathaneleri

Kazaklar Türkiye'ye geldikten sonra, Kazakların iskan edildikleri çeşitli yerlere gitmeyip İstanbul'da kalan maddi durumu biraz iyi kimseler (ki bunların en başında Osman Taştan geliyordu ve birkaç aile daha) ticarete başladıkları sırada Tahtakale'de basit plastik eşyaları alıp satarken plastikle tanışmış oluyorlardı. Bu dönemde plastik üretimi vardı ancak son mamül olarak işlenmiyordu. Bu alanda boşluk vardı. 1950'lerin başı ve 1960'ların sonu arasında plastik fabrikalarından alınan plastik işlenerek yağmurluk, kemer, üçgen çocuk bezi, önlük yakası yapıldı. Bu imalatlarıyla Kazaklar ticaretten üretime, dolayısıyla plastik fabrikalarına kadar giden sürece ilk adımlarını atmış oluyorlardı. Daha sonra bu plastik ürünlerinin hammaddesi olan pvc maddesinin üretimi araştırılmaya başlandı. Bundan sonraki süreçte plastik fabrikaları kurulmaya başlandı. Bu fabrikalar kurulurken sermaye pek çok kimsenin katkısıyla oluşturuluyordu. Dolayısıyla bu fabrikalar çok kimsenin ortaklığında kuruluyordu. Her ne kadar yönetimde para katkısı sağlayan herkes gözükmese de sözlü güven esasına dayalı bir ortaklık kurulmuştu. Plastik fabrikalarının bazıları da aile şirketi olarak kurulmuştu. Erol Yolcu'nun, Turan Pınar'dan aktardığı tanımıyla bu tesisler, “Fabrikadan küçük, atölyeden büyük imalathaneler” di.

Fabrikada %10 hisse sahibi olan kimse %10 hissenin tamamına sahip değildi. Akrabaları, komşuları, arkadaşlarından topladığı parayı onlar adına hisse alarak yönetiyordu. Kar dağıtımında herkesin hissesine düşen para ne kadarsa, bu parayı hisse sahiplerine düzenli olarak hisseyi yöneten kişi dağıtıyordu.

Kazakların kurmuş oldukları ilk plastik fabrikası tam kuruluş tarihi bilinmemekle birlikte Türkistan Kauçuk adlı firmadır. Bu firmanın 1960'ların başında kurulduğu

²³⁹ 2 Eylül 2019 tarihinde Duran Bahadır ile yapılan mülakat.

tahmin edilmekle birlikte kuruluş tarihine İTO (İstanbul Ticaret Odası) arşivlerinde rastlanılamamıştır.

Türkistan Kauçuk İstanbul Kazlıçeşme’de kurulmuştur. Bu fabrikanın ortakları arasında Abdülveli Can, Abdülkebir Akyol, Bahadırhan Batay, Sefer Ali Kızılay, Osman Taştan, bulunmaktaydı. Firmanın kaç yılında kapandığı da net olarak bilinmemektedir. İto arşivlerinde bulduğumuz bilgilere göre açılış kaydı bulunan Kazaklara ait ilk plastik fabrikası Şentürkistanlılar Plastik olarak karşımıza çıkmaktadır. Fabrikanın ortakları arasında Mahmut İmren, Abdullah Çağatay, Gulambay Nazır, Abbas Kalkan, Debi Açıkgoz, Ramazan Dönmez vardır. 1965 yılında faaliyete başlayan fabrika Topkapı’da faaliyet göstermekte idi. İto kayıtlarına göre fabrika 2012 yılında kapanmıştır. Altaylılar Plastik ve Kauçuk firması resmi kayıtlara göre 1969 yılında kurulmuş 1993 yılında kapanmıştır. Firmanın ortakları arasında Celil İnan, Kapuran Can, Osman Can, Toktavbay Orhan bulunuyordu. Barkol Deri ve Plastik Sanayii 1970 yılında kurulmuştur. Mahmut Ahi ve Beyhan Güler, İsmail Sevensan, İdris Erol’un ortak olarak gözüktüğü fabrika Topkapı’da üretim yapıyordu. Kapanış tarihi ile ilgili bilgi mevcut değildir. Türkistanlılar Suni Deri Plastik Sanayi 1976 yılında kurulmuştur. Firmanın ortakları Muhammedi Kılıç, Erdiñç Fazıl Tokay, Zati Kubilay, Aygöl Kubilay, Toktasım Tokay, Abdüssselam Bıçakçılar, Abdülhak İmren’dır. 1995 yılında kapanan firma Esenler demirciler sitesinde faaliyet göstermekte idi. 1983 yılında kurulan Altay Plastik’in ortakları; Tefik Altınmakas, Murat Bıçakçılar, Abdüsselam Aykanat, Abdülsamet Aykanat olup, firmanın kapanış tarihi hakkında bilgi yoktur.

Bunların haricinde Aksel Plastik, Derya Plastik, Tolga Plastik, Tem Plastik, Efes Plastik, Öztürkistanlılar Plastik, Yeni İtimat Plastik, Garanti Plastik, Akyol Plastik başta olmak üzere, 40’tan fazla plastik fabrikası kurulmuş olup bunlardan, Aksel Plastik, Derya Plastik, Yeni İtimat Plastik, Akyol Plastik ve Özaltay Plastik halen faaliyettedir.

Bu imalathanelerde kazanç yeterli gelmemeye başlayınca bu fabrikalar bölünerek yeni fabrikalar kurulmaya başlandı. Bu da sermayenin bölünmesini beraberinde getirdi. Toplumun genel eğitim seviyesi düşük olduğundan, Kazaklar fabrikalarda yeniliklere açık değildi. Yeniliklere ayak uydurulamayınca rekabet sağlanamadı. Çin Halk Cumhuriyeti’nde gelen ucuz plastik ürünleri ile rekabet sağlanamayınca pek çok firma

plastik sektöründen çekilmek zorunda kaldı. Erol Yolcu'nun tespitine göre 2001 yılına gelindiğinde Kazaklara ait otuz iki tane plastik imalathanesi vardı.²⁴⁰

4.2.4.1. Plastik imalathaneleri

4.2.4.1.1. Abubekir Sevensan, 1949, Pakistan | Derya Plastik

Fotoğraf 56 : Abubekir Sevensan

1949 Pakistan doğumlu Sevensan, Türkiye'ye geldikten sonra bir süre misafirhanede kaldıktan sonra, devlet tarafından Aksaray, Sultanhanı beldesine yerleştirilmiş bir süre burada yaşadktan sonra, İstanbul, Zeytinburnu'na gelmiştir. Burada Kazlıçeşme İlkokulu(şimdiki Abay ilkokulu)'nu bitirmiş. Ortaokulu üçüncü sınıfa kadar okumuş sonra çalışmaya başlamıştır. On sene kadar Zeytinburnu'nda ikamet ettikten sonra İstanbul, Küçükçekmece, Sefaköy semtine taşındı.

1984 yılında Derya Plastik'i satın aldı. 1984-1989 arasında İstanbul, Eyüp, Alibeyköy'de faaliyette bulunan Derya Plastik, 1989 yılında İstanbul, Bağcılar, Güneşli'deki yerine taşındı. 2005 yılında Şentürkistanlılar Plastik fabrikasından satın aldığı ve biraz daha geliştirdiği makinayla, masa örtüsü grubu ürünleri kategorisine daha iyi hitap etmeye başladı. Üretilen ürünler pvc muşamba ve yumuşak pvc muşambadır. Bu ürün ev tekstilinde (masa örtüsü, yer muşambası), otomotiv döşemesinde, kaplama malzemesi olarak çeşitli alanlarda, kırtasiye sektöründe kullanılan dosya ve klasörlerin

²⁴⁰ 26 Ağustos 2017'de Erol Yolcu ile yapılan mülakat; 5 Temmuz 2017'de Celal Kahraman ile yapılan mülakat; 17 Ağustos 2017'de Abdulvahap Kılıç ile yapılan mülakat.

pvcisinin imalatında, gıda sektöründe kaplama pvcisi olarak kullanılabilir. Üretimin %80'i iç pazara satılırken. Kalan kısmı Avrupa ülkeleri, Rusya ve Kuzey Afrika ülkelerine ihraç ediliyor . On kişiye istihdam sağlayan Derya Plastik, Güneşli'deki fabrikasında, üç katlı bir binada 1200 m2 alanda faaliyetlerine devam etmektedir.²⁴¹

Fotoğraf 57 : Fabrikanın ürünü Pvc masa örtüsü

²⁴¹ 6 Temmuz 2017'de Abubekir Sevencan ile yapılan mülakat.

Fotoğraf 58 : Nurahmet Güneş

4.2.4.1.2. Nurahmet Güneş, 1951, Abudabad, Pakistan | Özaltay Plastik

Türkiye'ye geldikten sonra ailesiyle birlikte Konya İsmil'e yerleşen Güneş, ailesiyle birlikte Konya'ya taşınarak burda deri işlerine başladı, Güneş Deri'yi kurarak kamu kurumlarının açtığı ihalelere girerek kamu kurumlarına deri temin etmeye başladı. Daha sonra Türkiye'nin başka illerinde yapılan ihalelere katılarak başka illere de deri satmaya başladı. 1971 yılında İstanbul'a taşındı, burada deri işine devam etti. Bir süre sonra plastik sektörüne de giriş yaptı. 1997 yılında deri işini bıraktı. Bayrampaşa'da yedi ortakla Özaltay Plastik'i kurdu.1994 yılında diğer ortaklar ayrılınca, tek başına işleri devam ettirdi, cilt bezi üretti.2003 yılında Avcılar Firuzköy'e taşındı. Cilt bezi üretimine, kırtasiye malzemeleri üretimini de ekledi. 1600 m2 alanda 15 kişi çalışan Özaltay Plastik'in ürettiği ürünler iç piyasaya satılıyor. Güneş, Kazak Türkleri Vakfı'nda da görev aldı.²⁴²

Fotoğraf 59 : Eyüp Akyol²⁴³

²⁴² 13 Ekim 2017'de Nurahmet Güneş ile yapılan mülakat.

²⁴³ 5 Ekim 2017'de Eyüp Akyol ile yapılan mülakat.

4.2.4.1.3. Akyol Plastik

Abdülkebir Akyol'un Kazlıçeşme'de Türkistan Plastik Kauçuk Fabrikası'nı arakadaşlarıyla ortak olarak kurmasıyla Akyol ailesinde plastik sektörüne adım atmış oluyordu. Bu fabrikanın gelirleri ortaklarına yetmemeye başlayınca Silivrikapı'da Ekrem Delioğlu ile Akyol ailesi ortaklığında Garanti Plastik 1980 yılında kuruldu. Daha sonra Sefaköy'de Pia duvar kağıtlarını kiralık olarak alıp, bir süre işlettiler.1985 yılında duvar kağıdı imalatına ve Ekrem Delioğlu ile ortaklığa son verildi. Güneşli'de Akyol Plastik kuruldu. Akyol Plastik 4000 m²si kapalı toplam 5478 m² alan üzerine kurulmuştur. İmalat kısımları tek kat olarak inşaa edilmiş. Ofis kısımları iki kat olarak inşaa edilmiştir. Ağırıklı olarak elyafı masa örütüsü (pvcden mamül) üretilen fabrikanın ürünlerinin % 90'ı ihraç edilmektedir. Daha önceleri 50 kişi çalışmaktayken şu anda 20 kişi çalışmaktadır.

4.2.4.1.4.Cota Plastik

1995 yılında faaliyete geçen Cota Plastik 2015 yılında kapanmıştır. Burada Polipropilen (ambalajda kullanılan ana hammadde üretilmekteydi.Akyol Plastik ile aynı alanda bulunmaktaydı. Yine bir aile şirketi idi.²⁴⁴

Eyüp Akyol bir aile şirketi olan Akyol Plastik'te işlerin başında bulunmaktadır. Uzun yıllar Doğu Türkistan Göçmenler Derneği'nde yöneticilik yapmıştır.

²⁴⁴ 5 Ekim 2017'de Eyüp Akyol ile yapılan mülakat, 4 Ekim 2017'de Abiley Akyol ile yapılan mülakat.

Fotoğraf 60 : Akyol Plastik'in dışarıdan görünümü

Fotoğraf 61: Üretilen masa örtüleri

4.2.5. Diğer fabrika, küçük işletme ve firmalar

Fotoğraf 62 : Cumali Zengin ²⁴⁵

4.2.5.1. Cumali Zengin, 1962, Altayköy | Zengin Brode

1962 Altayköy doğumlu Zengin, 1969 yılında İstanbul'a geldi, İlkokulu İstanbul'da bitirdi. Dört yıllık Kur'an Kursu eğitiminden sonra dericiliğe başladı(1977, Küçükçekmece).1979 yılında Fransa'ya gitti. Bir süre sonra geri döndü.Askerlikten sonra bir süre taksicilik yaptı. Sonra tekrar Fransa'ya gitti, 1987'de Fransa'da fason olarak perde üretimi yapıp, Türkiye'deki perdecilere gönderdi.1989'da Türkiye'ye dönerek, İstanbul Zeytinburnu'nda Zengin Deri'yi kurdu. 1994 yılında sahip olduğu %15 hissesini satarak Baydemirler firmasından ayrıldı. Aynı yıl Fransa'dan deri ithalatına başladı.

1995 yılında Zenteks isimli bir firma kurdu. Satın aldığı eski makinalarla şimdiki yerinde (Kocaeli Kullar mevki) perde üretimine başladı.²⁴⁶ 2000 senesinde deri üretimini bıraktı. 2016 senesinde makineler yenilendi. İlk kurulduğuna 600 m2 kapalı alanda çalışan firma, şu anda 5500 m2 kapalı alana sahiptir.

²⁴⁵

https://www.facebook.com/photo.php?fbid=1497762240448287&set=a.1497762237114954.107374182_6.100006435762770&type=3&theater (Erişim tarihi 3 Ocak 2018)

²⁴⁶ Hazır gelen tül üzerine nakışlar yaparak güpür üretimi yapan fabrikada ürünler başka bir yerde boyanarak çeşitli renklerde üretiliyor, daha sonra paketlenerek gönderiliyor.Kullanılan iplikte burada üretiliyor.

Tülün üzerindeki işlemenin ipliğinin üretimi için, Zentel İplik kuruldu 2004 yılında, ithal malzeme kullanarak iplik üreten Zentel İplik'in üretimi 150 ton civarı olup, 10 tonu fabrikada kullanılmakta, 140 tonu ise satılıyor.

2014 yılında Zengin Brode firması kuruldu. Perde üretiminin %99'u ihraç ediliyor. Fabrikada üç vardiyada toplam 150 kişi çalışıyor. Kazakistan'da da bir şube açarak bu ülkede de perde satışına başlayan Zengin Brode'in ayrıca Kazakistan'da bir üretim tesisi kurmak için de çalışmaları devam ediyor.

Cumali Zengin'in Niğde'de 50 dönümlük bir elma bahçesi yatırımı da mevcut. Her ne kadar işin başında Cumali Zengin dursa da tüm bu yatırımların, Cumali Zengin ve kardeşlerine ait olduğunu ifade etmek gerekiyor.

Cumali Zengin 1978-1991 arası aralıklarla futbolda oynadı. Oynadığı takımlar Küçükçekmecespor, Kadıköy Yoncaspor, Fenerbahçe. Oynadığı mevkiiler ise defans ve liberoydu. İş dışında, Cumali Zengin İstanbul Küçükçekmece'de ikamet etmekte.²⁴⁷

Fotoğraf 63 : İplik üretim bölümünden bir görüntü

²⁴⁷ 2 Ağustos 2017'de Cumali Zengin ile yapılan mülakat.

Fotoğraf 64 : Fabrika binalarının dıştan görünüşleri

Fotoğraf 65 : Tülün üzerine işleme yapan makine

Fotoğraf 66 : Fatih Zengin, hazırlanan ürünleri tanıtırken

Fotoğraf 67 : Ayhan Gürkan ve arka planda dükkanında sattığı çeşitli ürünler.

4.2.5.2. Ayhan Gürkan, 1965, Zeytinburnu – İstanbul

Altay Ambalaj

1965 doğumlu olan Gürkan, 2007 yılında açtığı dükkanına, atalarının geldiği yerlerin ismini yaşatmak için “Altay” adını verdi. Dükkada plastikten mamul malzemelerin yanında, geleneksel Kazak çaydanlığı ve çını²⁴⁸ da satılmaktadır. Gürkan’ın dükkanı İstanbul, Zeytinburnu’ndadır²⁴⁹

4.2.5.3. İsa Kalka, 1966, Altayköy | Tkt Gıda

İlkokul, ortaokul ve liseyi İstanbul’da bitiren Kalka, daha sonra Eskişehir Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi’nden mezun oldu. Yedi sene Fransa’da Paris Üniversitesi’nde Fransızca öğrendi, on yıl Fransa’da Sosyal-Servis (Aile – Sosyal Politikalar)’de çalıştı. 2003 yılında Türkiye’ye döndü. Döndükten sonra altı sene boyunca sahibi Türk, Kazakistan’da yatırım yapmış bulunan bir firmanın Türkiye Genel Müdürlüğü görevini yürüttü. 2013 yılında Tkt Gıda Turizm şirketini kurdu. Tkt Gıda Kazakistan ve Türkmenistan’a gıda ihracatı yapıyor. İsa Kalka 2013–2015 arası Hoca Ahmed Yesevi İlim ve İrfan Vakfı’nın başkanlığını yaptı.²⁵⁰

4.2.5.4. Emine Oktay, 1969, İstanbul | Fatih Kırtasiye

2011 yılından beri Güneşli’de kırtasiye işletmesi yapan Oktay, 60 m²’lik kırtasiye dükkanında, kırtasiye malzemelerinin, spor malzemelerinin, okul kıyafetlerinin, oyuncakların ve yardımcı kitapların satışını yapıyor. Kazak Türkleri Vakfı’nda Kur’an-ı Kerim öğretiminde bulundu, çeşitli Kazak sivil toplum kuruluşlarının kermeslerine katıldı.²⁵¹

²⁴⁸ Kazakların çay içmek için kullandığı özel yapım bir eşya.

²⁴⁹ 4 Temmuz 2017’de Ayhan Gürkan ile yapılan mülakat.

²⁵⁰ 13 Ekim 2017’de İsa Kalka ile yapılan mülakat.

²⁵¹ 12 Eylül 2017’de Emine Oktay ile yapılan mülakat.

Fotoğraf 68 : Emine Oktay'a ait kırtasiye

Fotoğraf 69 : Samet Aykanat

4.2.5.5. Samet Aykanat

Samet Aykanat, İstanbul İkitelli'de Doreks Tekstil Kimya firmasıyla, tekstil baskı kimyasalları (tişört için baskı boya v.b.)üretimi yapıyor.

Doreks firmasının üretim yaptığı yer şu anda faaliyette olmayan Türkistanlılar Yer Muşambası'nın üretim yaptığı yerle aynıdır. O dönem 1500 m2 kadar üretim alanı mevcut iken şu anda, 350 m2 iki kat olmak üzere 700 m2 üretim alanı mevcut.²⁵²

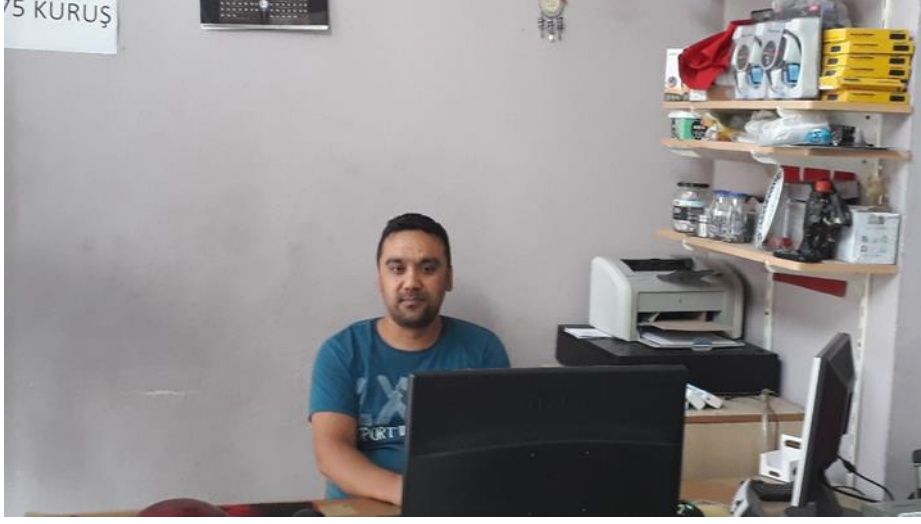

Fotoğraf 70 : Doreks firmasının üretim aşamasından bir fotoğraf

Fotoğraf 71 : Bir zamanlar Türkistanlılar Yer Muşambası'nın üretim yaptığı yer. Doreks, şu anda sağdaki boyasız kısımda üretim yapıyor.

²⁵² 28 Eylül 2017'de Samet Aykanat ile yapılan mülakat.

Fotoğraf 72 : Serhat Baştaş

4.2.5.6. Serhat Baştaş, 1979, Salihli

1979 Salihli doğumlu Baştaş, ilkokulu, ortaokulu, liseyi Salihli’de bitirdi. Daha sonra Afyon Kocatepe Üniversitesi İşletme Bölümü’nü 2003 yılında bitirdi .Bir süre bir finans kurumunda ve başka bir işte alışan Baştaş, 2005 yılında açtığı internet kafeyi halen işletmektedir. İnternet kafe Salihli’de olup, 150 m2 bir dükkada 30 adet masaüstü bilgisayarla işletilmektedir.²⁵³

²⁵³ 9 Eylül 2017’de Serhat Baştaş ile yapılan mülakat.

4.2.6. Kazak Aksakalları

4.2.6.1. Delilhan Canaltay, 1922, Altay, Doğu Türkistan, 2012, İstanbul

1922 yılında Doğu Türkistan'ın Altay vilayetinde doğan Canaltay, aldığı askeri eğitimle Doğu Türkistan Bölge Valiliği ordusunda albay rütbesine kadar yükselmiş, Tayvan'da 1948 yılında milletvekili seçilmiş bu görevini 1992'ye kadar sürdürmüştür. Ayrıca 1952-1969 arası Hindistan İçişleri Bakanlığı'nda çalışmıştır. 1970 yılında Türkiye'ye geldikten sonra Türkistan Kauçuk Şirketi'ne ortak olmuş, 1971 yılında Birlik Deri şirketinde müdür olarak çalışmaya başlamıştır. Kazakent'in kuruluşunda görev almıştır. 1992 yılında Kazakistan Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev'in daveti üzerine 1.Kazak Kurultayı'na katılmıştır. 15 Ocak 2012'de Kazakent'te vefat etmiştir.²⁵⁴

Fotoğraf 73 : Üpize Zengin, İslam Zengin ²⁵⁵

4.2.6.2. İslam Zengin, 1930, Doğu Türkistan

Türkiye'ye geldikten sonra Altayköy'e yerleşen Zengin, 1956 yılında tekrar, çalışmak için İstanbul'a geldi. Bu sırada askerlik görevini yerine getirdi: “Yaşını

²⁵⁴ Delilhan Canaltay, Çetin Zaman Zor Günler(Çev. Tekin Tuncer), 1. Baskı, Altay Yayınları, İstanbul 2019, s. 8-10

²⁵⁵ Üpize zengin 27 Mart 2019'da vefat etmiştir, Allah rahmet eylesin.

doldurmuşlar altı ay, gençler iki sene askerlik yapacak, dendi. Bizim yaşımız dolmuş, altı ay askerlik yaptım.” diye anlatıyor o dönemi Zengin. Askerlikten sonra tersanede çalıştı. Boyacılık, demircilik, kaynakçılık yaptı. Daha sonra 1963’te Almanya’ya çalışmaya gitti. Almanya’da inşaat firmasında elektrik kaynakçılığı yaptı.1992 yılında emekli oldu. Yılın altı yedi ayını Güneşli’deki evinde geçiriyor.²⁵⁶

Fotoğraf 74 : İdris Erol

4.2.6.3. İdris Erol 1931, Kökserge, Doğu Türkistan

1931 doğumlu Kökserge doğumlu İdris, Türkiye’ye geldikten sonra Altayköy’e yerleşti. Bir süre sonra gazetede Almanya’nın işçi alımı ilanını gören İdris bu ilana başvuru yapar. Niğde’ye gittiği bir gün orada Niğde milletvekili Haydar Özalp’a tesadüf eder, Özalp’a Almanya’ya gitme isteğini iletir, Özalp bunun için kooperatif kurulması gerektiğini ve bu kooperatif vasıtasıyla Almanya’ya gidebileceğini söyler. Daha sonra bunun için bir kooperatif kurulur ve bu kooperatif vasıtasıyla 1966 yılında Almanya’ya gider. İlk olarak Almanya’da Berlin şehrinde çikolata fabrikasında çalışır, sonra Köln’de Ford araç fabrikasında çalışır, burdan emekli olur. Almanya’da ikamet etmekte olup, yaz aylarında Türkiye’ye gelmektedir.²⁵⁷

²⁵⁶ 25 Temmuz 2017’de İslam Zengin ile yapılan mülakat.

²⁵⁷ 5 Ağustos 2017’de İdris Erol ile yapılan mülakat.

4.2.6.4. Şirzat Doğru 1935, Doğu Türkistan, 23 Haziran 2018,

İzmir

1935 yılında Doğu Türkistan'da doğan Doğru, Türkiye'ye göç ettikten sonra Salihli'ye yerleşmiştir. Önce 1955'te İzmir Atlantik Palas'ta resepsiyonist olarak çalışmaya başlamış aynı yıl Nato'da çalışmaya başlamıştır. Nato'da 1974 yılına kadar çalışan Doğru, 1975'te Manisa'da Tarbagatay Deri Sanayii'ni kurmuştur. Pek çok sivil toplum kuruluşuna öncülük eden Doğru Türkeli Dergisi'nin ve Milli Şiirler Antolojisi kitabının yayınlanmasına katkıda bulunmuştur. Bunun dışında editörlüğünü, Ali Abbas Çınar'ın Türkistan'a Doğru kitabını, hatıralarını ve Alaş Kımız Çiftliği'ni anlattığı Alaş Kazak Vadisi Tarihçesi kitabı yayınlamıştır. 1987 yılında İzmir Kemalpaşa'da Alaş Kımız Çiftliği'ni 300 dönümlük bir alanda kurmuştur. Bu çiftlikte Doğru, hem Kazak kültürünü yaşatmayı ve onu tanıtmayı amaçlamıştır. Kazak kültürüne uygun bir betonarme kiygiz üy inşa edilen çiftlikte, kımız üretilmekte ve atla gezinti de yapılmaktadır.²⁵⁸

259

Fotoğraf 75 : Mansur Teyci, Kazak Göçü'nün 65. Yılı Konferansı'nda

²⁵⁸ Doğru, a.g.e., İç sayfa; *Alaş Kazak Vadisi Tarihçesi (Orta Asya'dan Ege'ye Son Kazak Göçü)*, İzmir 2010 , Arka kapak

²⁵⁹ <http://www.bagcilar.bel.tr/icerik/174/17704/kazak-gocunun-canli-taniklari-yasadiklari-zorluklari-anlatti.aspx> (Erişim tarihi 18 ocak 2018)

4.2.6.5. Mansur Teyci, 1945, Gasgöl

1945 Gasgöl doğumlu Teyci, Türkiye'ye geldikten sonra Kayseri'ye yerleşen Teyci, ilkokul ve ortaokulu Kayseri'de bitirdi. Daha sonra kendilerine verilen tarlalarda kuru tarım yapıldığı için geçimini temin edemeyince, 1959 senesinde İstanbul'a geldi. İmkan olursa burada eğitime devam etmeyi veya burda bir el sanatı öğrenmeyi o da olmazsa ticarete atılmayı düşündü. "Hayatının lise ve üniversitesini bu dönemde bitirdiğini" söyleyen Teyci, çalışmaya başlayıp biraz rahat erişmeye başladığı dönemde, 1963'te babasının vefatıyla, ailesinin bütün yükünü üstüne almış bulunuyordu. Ticaretle meşgul olan ve Güneşli Kazakkent'in kuruluşuna öncülük eden Teyci, 1973 yılında Tayvan, Güney Kore, Japonya, Amerika Birleşik Devletleri'nin San Francisco ve New York şehirlerini ziyaret etti. 1979'da Doğu Türkistan'ı ziyaret etti. 1960'lı yıllarda Doğu Türkistan Göçmenler Cemiyeti'nin kültür faaliyetlerinde bulundu, folklor ekibinin kurulmasına ve eğitime öncülük etti. 1989 yılında Kazakistan'ı ziyaret etti. Almatı ve İstanbul'un kardeş şehir olmasına öncülük etti. Kazakların Türkiye'ye Gelişinin 50. Yılı'nı kutlamak için yapılan çalışmalarda görev aldı. Teyci, halen Güneşli Kazakkent'te ikamet etmektedir.²⁶⁰

²⁶⁰ 14 Ağustos 2017'de Mansur Teyci ile yapılan mülakat.

4.2.7. Kazak Sivil Toplum Kuruluşları

4.2.7.1. Doğu Türkistan Göçmenler Derneği

1960 yılında İstanbul Zeytinburnu'nda kurulan derneğin ilk başkanı olan İsa Yusuf Alptekin başkanlık görevini, 1979 yılına kadar sürdürmüştür. Sağlık sorunları nedeniyle görevinden ayrılmak zorunda kalan İsa Bey'in yerine ikinci başkanlık görevini yürüten Hacı Osman Taştan seçilmiştir. Hacı Osman Taştan'ın 1987 yılında görevi bırakmasından sonra başkanlığa derneğin önde gelen kimselerinden olan Abdülveli Can seçilmiştir. 2007 senesinde Can'ın vefatıyla, başkanlık görevini altı ay süreyle başkan vekili sıfatıyla Hızırbek Gayretullah yürütmüştür. Daha sonra Ahmet Türköz 2008 yılında başkanlık görevini devralmış, Türköz'ün 2009 yılında vefatından sonra Yakup Can başkan seçilmiştir. Can bu görevi 2013 yılına kadar sürdürmüştür. 2013 yılında Can'ın görevi bırakmasıyla başkanlığa Recep Akyol seçilmiştir. Akyol hala bu görevi sürdürmektedir. Zeytinburnu'nun bulunan dernek binası 200 m2 alan üzerinde hizmet vermektedir.

Dernek yayınları arasında, dergi ve kitaplar vardır. Dernek yayınlarından çıkan kitaplar Altay Kartalı Osman Batur, Dr. Öğretim Üyesi Ömer KUL'un doktora tezi On Yıla Sığın Efsanevi Ömür Osman Batur Han olarak yayınlanmıştır.²⁶¹

²⁶¹ Yakup Can ile yapılan mülakat, Tekin Tuncer, "Türkiye'de Yaşayan Doğu Türkistanlıların Kurduğu Sivil Toplum Örgütleri ve Bunların Faaliyetleri: Doğu Türkistan Göçmenler Cemiyeti Örneği", *History Studies*, Ağustos 2018, s.218

Fotoğraf 76 : İstanbul Zeytinburnu'nda bulunan Doğu Türkistan Göçmenler Derneği Binası

Fotoğraf 77 : Kazak Türkleri Vakfı binası

4.2.7.2. Kazak Türkleri Vakfı

1970'lerin sonunda gençleri kötü alışkanlıklardan korumak, kültürü, dilini korumak için yeni bir sivil toplum kuruluşu ihtiyacı hissedildi, Bu konuda çalışmalar yapıldıysa da 1980 darbesinden dolayı bu iş gecikti. 1984'te Türkistan Spor kongresinin yapıldığı toplantıda gençlerin dayanışmasını gören Kazak büyükleri tekrar çalışmalara başladılar. 26 Eylül 1986'da Kazak Türkleri Vakfı kuruldu. Vakıf ilk kurulduğunda (1987 Ocak) faaliyetlerini Celal İnan'a ait bir dükkanda sürdürürken daha sonra bir dairesini vakıf faaliyetlerine bedelsiz tahsis eden Muhammedi Kılıç'a ait bir dairede sürdürdü. Daha sonra Avrupa'da ve Türkiye'de yaşayan Kazaklardan toplanan yardımla Zeytinburnu Yenidoğan mahallesinde alınan bir yere taşınan vakıf, 1995'te şu anda vakıf binası

olarak kullanılan binanın inşaatına başlandı. Arsa Zeytinburnu Belediyesi'ne aitken 49 yıllığına vakfa tahsis edilmiştir. 130 m2 alan üzerine 4 katlı olarak inşaa edilen binanın birinci ve ikinci katı toy salonu olarak kullanılıyor. Vakıf bir dönem “Arman” adında bir dergi de çıkarmıştır. Son zamanlarda çocuklar için kreşte açılan vakıfta, dombra kursu, Kazakça kursuda mevcut. Vakıf Ramazan Bayramı'nda Kazak gençlerinin birbirini tanıması ve kaynaşması için üç gün süren bir futbol turnuvası düzenliyor. Vakıf ayrıca ihtiyacı olan kimselere yardım da ediyor.²⁶²

4.2.7.3. Hoca Ahmet Yesevi İlim ve İrfan Vakfı

Güneşli Kazakkent'te Kazaklar tarafından 1991 yılında kurulmuştur. Vakıf “Ahmet Yesevi Kur'an Kursu Yaptırma ve Yaşatma Derneği” olarak 1992 yılında inşasına başladığı 7 katlı binasını, 1994 yılında Bağcılar Müftülüğü'ne bağlı yatılı Kur'an Kursu olarak faaliyete geçirmiştir. Kazakistan ve Moğolistan gibi ülkelerden öğrenci getirerek onlara eğitim, öğretim, barınma hizmetleri veren vakıf 1995 yılında adını “Hoca Ahmet Yesevi İlim ve İrfan Vakfı” olarak değiştirmiştir. 1999 yılında Kazakistan'da da eğitim ve öğretim hizmetlerini başlatan vakıf, Türkiye'de yaşayan Kazak çocuklarına da hizmet vermektedir.

Vakıfta bulunan öğrencilere hafızlık eğitimi ve ilave derslerde verilmekte olup, bu öğrencilerin ilkökul ve imam hatip ortaokullarında da okumaları sağlanmaktadır. Vakıf bunun yanı sıra Türkiye'de yaşayan Kazak öğrencilere burs, Kazak ailelere erzak yardımı yapmaktadır.

Kentsel dönüşüm çalışmaları kapsamında yıkılıp yeniden inşaa edilmekte olan vakıf binasında dershaneler, yatakhaneler, mescit ve sohbet odası, misafirhane, yemekhane, idari bölümler olması planlanmakta olup, bir de kreş açılacaktır. Bunun yanı sıra Moğolistan'da bu yapının bir benzerinin (yönetim, bina, sistem olarak) tesis edilmesi için çalışmaları devam eden vakfın başkanlığını İlyas Saka yürütmektedir.²⁶³

²⁶² 17 Ağustos 2017'de Abdulvahap Kılıç ile yapılan mülakat; 4 Temmuz 2017'de Fazıl Toplu ile yapılan mülakat.

²⁶³ Dernek çalışanlarından derlenen bilgi.

4.2.7.4. Altay Köyü Güzelleştirme Kazak Kültürünü Tanıtma ve Yaşatma Derneği

Dernek 2005 yılında kuruldu, Altay köyünün kuruluşunun 50 yılı kutlamalarını gerçekleştirdi, dernek şu an hala faaliyettedir. Dernek başkanlığını Mustafa Kök yürütmektedir.²⁶⁴

4.2.7.5 Salihli Kazak Türkleri Kültür Sosyal Dayanışma Derneği

Manisa Salihli’de 1960’ların sonunda Salihli Türkistanlılar Derneği kurulmuş 1980 darbesi ile dernek kapatılmış, 2005 senesinde Salihli Kazak Türkleri Kültür Sosyal Dayanışma Derneği kurulmuştur, dernek halen faaliyettedir.²⁶⁵

4.2.7.6. İsmil Kazak Türkleri Derneği

2007 senesinde İsmil Kazakları Sulama ve Çevre Koruma Derneği olarak kuruldu. 2012 senesinde derneğin ismi, İsmil Kazak Türkleri Kültür ve Sosyal Dayanışma Derneği olarak değiştirildi. Derneğin amacı, İsmil’den göç eden Kazakların tekrar İsmil’e dönmesini sağlamak. Derneğin İsmil’de, dernek merkezi olarak 500 m2 arsa üzerine 172,5 m2 2-3 katlı bir bina inşaatı devam etmektedir. Derneğin kurucu başkanlığını ve ilk başkanlığını Ömer Yiğit yapmıştır.2013 yılından beri dernek başkanlığını Abdulvahap Kılıç yürütüyor. Derneğin ilerde İsmil’de kooperatif kurma düşüncesi de bulunuyor.²⁶⁶

4.2.7.7. Kazak Türkleri Eğitim ve Araştırma Derneği (Katead)

2014 yılında İstanbul Zeytinburnu’nda kurulan Katead’ın başkanlığını Serkan Dinçtürk yürütmektedir. Son dönemde Kazaklarda okuyan öğrenci sayısının artmasıyla, bu öğrencileri yönlendirme ve destekleme ihtiyacının ortaya çıkması nedeniyle bu çalışmaları yapmak için kurulan dernek, bu özellikleriyle diğer Kazak sivil toplum kuruluşlarından ayrılıyor. Zaten eğitim ve araştırma adı derneğin bu özelliklerine dikkat çekmek için verilmiş. Dernek bu özellikleriyle öğrenci ve gençlere hitap ediyor. Bunun

²⁶⁴ 18 Temmuz 2017’de Mustafa Kök ile yapılan mülakat.

²⁶⁵ 9 Eylül 2017’de Şükrü Eren ile yapılan mülakat.

²⁶⁶ 27 Eylül 2017’de Abdulvahap Kılıç ile yapılan mülakat.

yanı sıra Türkiye ve Kazakistan arasındaki ilişkilerin geliştirilmesi içinde çalışmalar yürüten Katead'ın bu yöndeki adımlarına üç ayda bir Kazakça ve Türkçe olarak çıkardığı Kazakeli dergisi öncülük yapıyor. Kazakeli'nin her sayısında başarılı bir Kazak gencinin tanıtımı, Doğu Türkistan'dan Türkiye'ye yapılan göç esnasında öne çıkan bir şahsiyetin tanıtımıyla ilgili bir yazı, Türkiye'ye ve Avrupa'ya yerleşen Kazakların kurduğu bir sivil toplum kuruluşunun tanıtımı, Kazakların Türkiye'de yerleştikleri yerlerde yaptıkları camilerin tanıtımı, dernek faaliyetlerini içeren yazı ve haberler, Kazakistan'dan haber ve yazılar yer alıyor.

Ayrıca derneğin kendi yayınladığı kitaplar da mevcut, bunlar göç liderlerinden Elishan Batır'ın hayatını anlatan Kazakistan'lı yazar Jadi Şakenulı'nın kaleme aldığı roman *Hazin Göç*, Kazak kahramanı Osman Batur'un hayatını anlatan *Özgürlüğün Sönmez Ruhü*, Marmara Üniversitesi'nde Kazıbek İslambek tarafından yüksek lisans tezi olarak hazırlanan "Halife Altay'ın Hayatı ve Eserleri" adlı eser, 2017 yılında, Halife Altay'ın doğumunun 100. Yılı anısına *Anadolu'dan Anayurda Maneviyat Önderi Halife Altay* ismiyle kitap olarak yayınlanmıştır. Bunun dışında Türkiye'de yaşayan Kazakların yazmış olduğu kitapların da dağıtımını yapıyor. Bu kitaplar arasında, Layık Altınmakas'ın *Kazak Edebiyatı*, İbrahim Kalkan'ın *Kazakistan'da Siyasi Modernleşmenin Kökenleri* var.

Bunların yanı sıra ulusal ve uluslararası pek çok konferans düzenleyen Katead'ın düzenlediği konferanslar şunlar; Alihan Bökeyhanov Konferansı, Halife Altay Konferansı, Osman Batur Konferansı. Kazakistan'ın Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Geçici Üyeliği'ne seçilmesine ilişkin sempozyum, Kazakistan'ın Bağımsızlık Günü için konferans da Katead'ın düzenlediği diğer etkinlikler arasında.

Bayanlara yönelik kültür gezileri düzenleniyor. Dernek üyelerince, Katead çeşitli etkinliklerde temsil ediliyor. Katead iki yıldır Etnospor Festivali'ne katılıyor. Dernek, üniversite öğrencilerine yönelik, başarılı ve ihtiyaç sahibi öğrencilere burs veriyor. Yine dernek, ramazan ayında kumanya dağıtımı, Kurban Bayramı'nda kurban dağıtımı yapıyor.

Dernek bünyesinde üniversiteye hazırlanan öğrencilere yönelik takviye dersler, gençler için dombıra ve folklor kursları düzenleniyor. Dernek diğer Kazak sivil toplum

kuruluşlarından farklı olarak üye alımına açık. İstanbul Zeytinburnu'nda bulunan Katead, Kazak gençlerine yönelik faaliyetlerine devam etmektedir.²⁶⁷

Ayrıca dernek, Sultanhanı'nda Kazak Parkı ve Müzesi'nin yapımına başlamıştır.²⁶⁸ Katead 26-28 Ağustos 2016'da İstanbul Küçükçekmece'de düzenlenen Etnospor Kültür Festivali'ne²⁶⁹, 23 Haziran 2017'de Kazakistan'ın Astana şehrinde düzenlenen 5. Dünya Kazak Kurultayı'na katılım sağlamıştır.²⁷⁰

Fotoğraf 78 : Erjan Junıs(Kazakistanlı muhabir) ve Dernek Başkanı Serkan Dinçtürk dernek binası önünde

²⁶⁷ 9 Ağustos 2017'de Serkan Dinçtürk ile yapılan mülakat.

²⁶⁸ Kazakeli Dergisi, S.6, s.67

²⁶⁹ Kazakeli Dergisi, S.2., s.92

²⁷⁰ Kazakeli Dergisi, S.5, s.4

SONUÇ

Doğu Türkistan'dan 1950'lerde Türkiye'ye yerleşen Kazakların sosyal ekonomik ve kültürel hayatlarına baktığımız zaman birçok sıkıntılar başlarından geçmesine rağmen İstanbul ve diğer Türkiye'nin büyük şehirlerine adapte olmayı başarmışlardır bu da sadece Kazak Türkleri değil genel Türklerin yeni hayata uyum sağlama yeteneklerinin bir göstergesi olarak kabul edilmelidir.

Türkiye Kazakları ata vatanları Doğu Türkistan'da yaşarken geçimlerini hayvancılıkla temin etmekteydi. Bu yaşantıları esnasında cami imamından Kur'an okuma ve ilmi dersleri dışında düzenli bir eğitimde almamışlardı. Bundan dolayı Türkiye'ye geldiklerinde çoğunun tahsilleri ve meslekleri yoktu. İki sene kadar Sirkeci Tuzla ve Zeytinburnu'ndaki misafirhanelerde devletin himayesinde Türkiye'ye adapte olduktan sonra esas yerleşim bölgelerine sevk edildiler. Kazakların kendi isteklerine göre dağlık bölgeler olan Manisa-Salihli, Niğdenin Altay köyü, Aksaray, Konya, Kayseri gibi bölgelere iskanlı göçmen olarak yerleştirildiler. Ancak zaman içinde buraları onların beklediği gibi çıkmadı. Altay Dağları'nda ki gibi avlanmaya müsait yerler değildi. Bu nedenle ziraat ile de uğraşmaları gerekiyordu. Ayrıca Türkiye şartlarında köylerde geçim sıkıntısı da mevcuttu. Bundan dolayı Kazakların 1950'lerin sonu 1960'ların başlarından itibaren İstanbul'a göç ettikleri görüldü. Zaten o dönemde Türkiye'de İstanbulun kenar semtlerinde gecekondu olgusu da oluşmaya başlamıştı. Kazaklarda Türkiye'deki bu gelişmeye paralel olarak Anadolu'daki şehirlerden geçimlerini temin etmek için İstanbul'a çalışmaya gelmeye başladılar. Kazaklar İstanbul'a geldiklerinde daha önce misafirhanede kaldıkları Zeytinburnu bölgesini yerleşim için seçmişlerdir. Daha sonraları Küçükçekmece ve Sefaköy bölgelerine yerleşmiş, ayrıca Güneşli de Kazakkent isimli bir yerleşim sahası ortaya çıkarmışlardır. Bu yerleşim bölgelerinden bilhassa Kazakkent, Kazakların kendi arasındaki birlik ve beraberliğin bir meyvesidir. İstanbul'da ev edinmenin pahalı olduğu anlaşıldıktan sonra Kazak Aksakallar bir araya gelerek Güneşli'de o dönemde tarla olan bölgeler ucuza satın alınmış, bir yapı-kooperatifi kurularak 500 civarında ailenin ucuz bir biçimde ev sahibi olması sağlamıştır.

Başlangıçta kol gücüne dayalı işlerde bilhassa inşaatlarda ve demiryollarında çalıştılar. Zaman içerisinde küçük el sanatlarında yönelerek patik, takke, önlük yakası gibi ürünlerin üretimini yaptıkları küçük ev atölyeleri kurdular. İşte bu sırada Kazakların boylar halinde yaşamalarından kaynaklanan güçlü işbirliklerinin önemi ortaya çıktı. Kazak Aksakallarının himayesinde 30-40 kişilik gruplar oluşturularak sermaye birikimleri deri şirketleri ve plastik fabrikaların kurulmasında kullanıldı. Böylece Türkistan Kauçuk, Özaltay, Altaylılar, Barköl gibi şirketler ortaya çıktı. Aynı zamanda Toplu Deri, Birlik Deri gibi büyük deri şirketleri de kuruldu. Bu dönemde bu tip çalışmalardan büyük gelirler elde eden Kazak gençleri arasında tahsil almaya itibar edilmediği de fark edilmektedir. Bu sebeple söz konusu dönemde farklı meslek grupları arasında Kazaklar görünmemektedir. 1960'larda Almanya ve diğer Avrupa ülkeleri ile işçi alımı anlaşmaları vesilesiyle Türkiye'den birçok Kazak vatandaşı da Almanya, Fransa, İngiltere, İsveç, Avusturya gibi ülkelere işçi olarak gitmiştir ve günümüzde 3000 civarında Türkiye Kazaklarından vatandaşlarımız oralarda yaşamaktadır.

Ancak 1990ların ortalarından itibaren SSCB'nin çöküşüyle birlikte deri sektöründe yaşanan bir fırya ve akabinde meydana gelen kriz Kazak dericiliğine büyük bir darbe vurdu. Öte yandan Türkiye'nin, Çin Halk Cumhuriyeti'nin ucuz plastik ürünlerini ithal etmeye başlamasıyla da Kazak plastik şirketlerinin sonu gelmiştir. İşte böylesi bir atmosferde Kazak gençler arasında tahsilin ön plana çıktığı görülmüştür. Türkiye Kazakları arasında eğitim oranının artışında Sovyetler Birliği'nin çöküşünden sonra Kazakistan Cumhuriyeti'nin bağımsızlığını kazanması ve bu ülke ile olan ilişkilerin gelişmesinin de önemli bir faktör olduğu görülmektedir. Günümüze gelindiğinde Türkiye Kazakları arasında akademisyenlik, öğretmenlik, avukatlık, doktorluk, eczacılık gibi birçok meslek dalında insanın yetiştiği görülmektedir. Bağımsız Kazakistan Cumhuriyeti'nin kurulması aynı zamanda Türkiye Kazakları için Türk dil ailesinin bir lehçesi olan Kazakça'nın daha iyi öğrenilmesi ve Kazak kültürünün yaşatılması bağlamında da ciddi katkılar sağlamıştır.

Neticede, Türkiye Kazaklarının geleneksel kùltùrlerini çok büyük oranda devam ettirdikleri, yerleşik hayata geçişle birlikte bazı geleneklerin buna uygun hale getirildiği ve kısmi eksikliklere rağmen Kazak kùltürünün yaşatılmaya çalışıldığı ve gelecek nesillere aktarılmaya devam edildiği gör÷lmüştür.

KAYNAKÇA

1) Yazılı Kaynaklar

- ADIBELLİ, B. (2008) *Doğu Türkistan*, İstanbul:IQ Kültür Sanat Yayıncılık
- Alaş Kazak Vadisi Tarihçesi (Orta Asya 'dan Ege 'ye Son Kazak Göçü, 2010), İzmir*
- ALMAS, T.(2010), *Uygurlar*, İstanbul:Selenge Yayınları
- ALPTEKİN, İ. (1992) *Doğu Türkistan Davası*, İstanbul: Seha Neşriyat
- ALTAY, H.(1981) *Anayurttan Anadolu 'ya*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları
- Altay Kartalı Osman Batur (2003, haz. Hızırбек Gayretullah), İstanbul:Doğu Türkistan Göçmenler Derneği Yayını*
- Anayurttan Atayurda Türk Dünyası Dergisi(1998, 16) Ankara: Kültür Bakanlığı, s.91*
- ANDİCAN, A.(2003), *Cedidizm'den Bağımsızlığa Hariçte Türkistan Mücadelesi*, İstanbul:Emre Yayınları
- BUĞRA, E.(1952) *Doğu Türkistan (Tarihi, Coğrafi ve Şimdiki Durumu)* İstanbul:Güven Basımevi
- CANALTAY, D. (2019) *Çetin Zaman Zor Günler*(Çev. Tekin Tuncer), İstanbul: Altay Yayınları
- CLARK, M.(1954, November) How The Kazakhs Fled To Freedom, *National Geographic*
- COLLEGE, R. (2002), Erken Dönemlerden Moğol İstilasına Kadar Yenisey Kırgızları, *Türkler Ansiklopedisi, C.2*, Ankara:Yeni Türkiye Yayınları, s.705-706
- COSTAGNE, J.(1980,), *Türkistan Milli Kurtuluş Hareketi* (Çev. Reşat Uzmen) ,İstanbul:Orkun Yayınevi
- ÇAĞATAY, S.(1961) *Kazakça Metinler*, Ankara:Türk Tarih Kurumu Basımevi
- ÇANDARLIOĞLU, G. (2013) *İslam Öncesi Türk Tarihi ve Kültürü*, İstanbul:Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı

_____ (2013) *Sarı Uygurlar ve Kansu Bölgesi Kabileleri (9.-11. Asırlar)*, İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı

_____ (2013) *Uygur Devletleri Tarihi ve Kültürü (Çin Kaynakları ve Uygur Kitabelerine Göre)*, İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı

CENGİZ, K., İ.(1981), *Kızıl Çin Esaretindeki Doğu Türkistan*, İstanbul:Doğu Türkistan Dergisi Yayını

ÇAKAR, A.(1972), *Türkistan Dramı*, İstanbul:Dede Korkut Yayınları

ÇELİK, M.(2012), *Saidiye Hanlığı ve Hocalar Devri Kaynakları (1514-1762)*, *History Studies International*

ÇETİN, A. (2006) Niğde İli Ulukışla İlçesi Altay Köyü'nün (Kuruluşundan Günümüze) Kültürel Coğrafi Görünümü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde

DOĞAN, L.(2002) Yeni Uygur Türkçesi ve Edebiyatı, *Türkler Ansiklopedisi*, C.20, Ankara:Yeni Türkiye Yayınları, s.498

DOĞRU, Ş. (2008) , *Türkistan'a Doğru*(Ed. Ali Abbas Çınar), İzmir

EMET, E. (2002) Doğu Türkistan Özerk Cumhuriyeti, *Türkler Ansiklopedisi*, C.20, Ankara:Yeni Türkiye Yayınları, s.474

_____ (2002), Karahanlı ve Uygurlar, *Türkler Ansiklopedisi*, C.4, Ankara:Yeni Türkiye Yayınları, s.847

_____ (2002), Uygur Türkleri, *Türkler Ansiklopedisi*, C.2, Ankara:Yeni Türkiye Yayınları, s.406

ENGİN, M.(2001), “Tarih Açısından Doğu Türkistan'da Kazak Türkleri”, *Doğu Türkistan Dergisi*(195), İstanbul: Doğu Türkistan Göçmenler Derneği Yayını, s.32

ER, R.(2000), *İmparatorluk Coğrafyasında Diplomasi Koşturmak*, İstanbul:Babiali Kültür Yayıncılığı

FİDAN, H.(1998) Sosyal Yapı ve Sosyal Değişme Açısından Salihli Türkistan Göçmenleri (Yayınlanmamış Doktora Tezi) İstanbul Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul

FORBES, A.(1990) *Doğu Türkistan'daki Harp Beyleri*(Çev. Enver Can), İstanbul:Bayrak Yayıncılık

GABBASOVA, S. (2017) *Altaylar'dan Anadolu'ya Göç Eden Kazak Türkleri'nde Sosyo-Kültürel Yap* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Hacettepe Üniversitesi/Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Ankara

GAYRETULLAH, H.(2017), *Altaylarda Kanlı Günler*, İstanbul: Bilge Kültür Sanat

_____ (2019), *Altay Kazakları Doğu Türkistan'dan Göçen Türkler*, İstanbul:2019

_____ (2010) *Dumanlı Yıllar*, İstanbul: Sürgündeki Doğu Türkistan Hükümeti Yayını

_____ (2013) *Sömürülen Vatan Türkistan*, İstanbul: Töre – Devlet Yayınları

_____ (2009) *Uzaklara Balam*, İstanbul: Toker Yayınları

GAYRETULLAH, H., CENGİZ, İ.(1983), *Çin'de İslamiyet ve Türkler*, İstanbul:Doğu Türkistan Göçmenler Derneği Yayını

GROUSSET, R. (1980) *Bozkır İmparatorluğu*. (Çev. Reşat Uzmen) İstanbul:Ötüken Yayınları

GOLDEN, P.(2002, Çev. Osman Karatay), *Türk Halkları Tarihine Giriş*, Ankara:Karam Yayınları

GÖMEÇ, S.(2015) *Uygur Türkleri Tarihi*, Ankara: Berikan Yayınevi

_____ (1999) *Doğu Türkistan'da Yakup Han Dönemi ve Osmanlı Devleti İle İlişkileri*, *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*(9), Ankara, s.152

Hasan Oraltay (Merhum Hasan Oraltay'ın Anısına, 2011) İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı

HAYİT, B.(1987), *Türkistan'ın Bugünkü Meseleleri*, Türk Ocağı'nın Ankara'da Düzenlediği "Dünya'da Türklük" Kurultayına Sunulan Tebliğ

Hür Doğu Türkistan Sempozyumu(2010) İstanbul: İhh İnsani Yardım Vakfı

İSLAMBEK, K. (2017) *Anadolu'dan Anayurda Maneviyat Önderi Halife Altay* (Ed.Abdulvahap Kara), İstanbul: Kalender Yayınevi

İZGİ, Ö.(1987), *Uygurların Siyasi ve Kültürel Tarihi (Hukuk Vesikalarına Göre)*, Ankara:Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü

KAFESOĞLU, İ. (2012) *Türk Milli Kültürü*, İstanbul: , Ötüken Yayınları

KARA, A.(2006),Türkiye'deki Kazaklar Hakkında Araştırmalar, *Orta Asya'dan Anadolu'ya Türk Sanatı ve Kültürü Prof. Dr. Nejat Diyarbekirli'ye Armağan*, s.547

KAŞGARLI, S.((2009), *Doğu Türkistan Uygur Türkleri'nin Hürriyet ve İstiklal Mücadelesi*, İstanbul:Bayrak Yayıncılık

KAZAKBALASI, G.(1980), *Göçten Sonra*, İstanbul:Büyük Türkeli Yayınları

Kazakeli Dergisi (2016, 2) s.92

_____ (2016, 3), s.54

_____ (2017, 4,) s. 42, s.44

_____ (2017, 5) s.4

_____ (2017, 6) s.67

_____ (2018, 8) s.73

KOCA, S.(1990), *Türk Kültürünün Temelleri Hunlar Göktürkler Uygurlar*, İstanbul

KUL, Ö.(2009) *Baturlar*, Ankara: Berikan Yayınevi

_____ (2009) Osman Batur ve Doğu Türkistan Milli Mücadelesi (1941-1951), (Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul

_____ (2017), *100 Soruda Doğu Türkistan*, İstanbul:Rumuz Yayınevi

Koçan Vezir Aksakaldın Avızşa Derekeri (2016, Ed. Abdulvahap Kara), Almatı: Orhon Baspa Üyi

KURBAN, İ.(1992), *Şarki Türkistan Cumhuriyeti(1944-1949)*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları

- _____ (1995) *Doğu Türkistan İçin Savaş*, Ankara:Türk Tarih Kurumu Yayınları
- Kumru, Ç.(2018) *Türk Tarihine Dair Yazılar- III*, Ankara:Gece Kitaplığı
- LİAS, G.(1961) *Büyük Kazak Göçü*, İstanbul: Nebioğlu Yayınları
- Moğolların Gizli Tarihi*(1986, Çev. Ahmet Temir), Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi
- ORALTAY, H. (1976) *Hürriyet Uğrunda Doğu Türkistan Kazak Türkleri*, İstanbul:Türk Kültür Yayımları
- Osmanlı Belgelerinde Doğu Türkistan*(2016, ed. Nuran Koltuk İstanbul:) Türk Dünyası Belediyeler Birliği Yayınları
- ÖZCAN, E.(2017) Astronom – Hükümdar Uluğ Bey ve Bilim Şehri Semerkand, *Tübitak Bilim ve Teknik Dergisi*, 2017(4), s.83
- ÖZDAĞ, M.(2000), *Türk Dünyası ve Türkistan Jeopolitiği*, İstanbul:Doğu Türkistan Vakfı
- ÖZDEN, D.(2006), *Uygur Karızlarına Yolculuk*, İstanbul:Kaynak Yayınları
- ÖZTÜRK, S. (2016) Hızırбек Gayretullah'ın Hayatı, Faaliyetleri ve Doğu Türkistan Davasındaki Yeri (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Celal Bayar Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa
- SARAY, M. (1998) *Doğu Türkistan Türkleri Tarihi* (Başlangıçtan 1878'e kadar), İstanbul: Doğu Türkistan Vakfı
- SARITAŞ, E.(2012), *Sarı Uygurlar*, İstanbul:Selenge Yayınları
- SHOKORIVA, F.(2017), Türkistan Aydınlarından Alihan Töre (1885-1976):Hayatı, Faaliyetleri ve Fikirleri (Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi)
- SVANBERG, I. (1989) *Kazak Refugees in Turkey, A Study of Cultural Persistence and Social Change*, Uppsala
- ŞAKENULI, J.(2018), *Halk Önderi Eliskan*, İstanbul
- ŞEMSEDDİN, İ. (1997) *Doğu Türkistan'da Demografik Yapı ve Tarım*, İzmir: İrfan Kültür ve Eğitim Merkezi,

ŞİMŞİR. S.(2009), *Dünden Yarına Türkistan'da Türkler*, İstanbul: İq Kültür Sanat Yayıncılık

TAŞAĞIL, A.(2013), Doğu Türkistan, *DİA*, C.41, Ankara:Türkiye Diyanet Vakfı, s.559

_____ (2002), Göktürk Kağanlığı, *Türkler Ansiklopedisi*, Ankara:Yeni Türkiye Yayınları, s.26, s.34-35

_____ (2002), Uygurlar, *Türkler Ansiklopedisi*, Ankara:Yeni Türkiye Yayınları, s.374-375

TEYÇİ, M. (2012) *Altay'dan Anadolu'ya Gelen Kazak Türkleri ve İstanbul'da Kurulan Kazak Kenti*, İstanbul

_____ (2017) *Altaydan Anadolu ya Gelen Kazak Göç Raporu*, Yayınlanmamış kitap

TEKTAŞ, N.(2007) *Tanrı'nın Askerleri-2 Göktürkler-Uygurlar-Kırgızlar-Türkişler*, İstanbul:Çatı Yayıncılık

TORUN, H. (2002) *Tahir Çağatay'ın Hayatı ve Faaliyetleri* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) İstanbul Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul

TOGAN, İ.(2002), Çinggis Han ve Moğollar, *Türkler Ansiklopedisi*, C.8, Ankara:Yeni Türkiye Yayınları, s.395-396

TOGAN, Z. (1981) *Umumi Türk Tarihine Giriş*, İstanbul:Enderun Kitabevi

TÜRKDOĞAN, O. (1969) *Salihli'de Türkistan Göçmenlerinin Yerleşmeleri*, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Basımevi

Türkiye'de Sevilen Kazak Şarkıları (2002), (Der. Mustafa Buyurgan) İstanbul: Doğu Türkistan Göçmenler Derneği Yayını

TÜRKÖZ, A.(2010), *Doğu Türkistan'da İnsan Hakları*, İstanbul:Doğu Kütüphanesi

UEHARA, M.(1992) *Ankara'da Yaşayan Kazak Türkleri'nin Kültürleşme Süreci* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Hacettepe Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara

Uluslararası Göç Sempozyumu (2005), Zeytinburnu Belediyesi, İstanbul

UTKU, A. (2006) *Doğu Türkistan İpek Yolu'nun Mahzun Ülkesi*, İstanbul:İhh İnsani Yardım Vakfı

SERTKAYA, O(2007) ‘‘Doğumunun 100. Yıldönümü Dolayısıyla Prof. Dr. Saadet Çağatay’’, *Türk Dil Kurumu Belleten Dergisi*, 2007-II, s.131-149

YILDIRIM, K. (2016) *Doğu Türkistan'ın Tarihi Coğrafyası* (M.Ö. III. M.S. X. YÜZYIL), İstanbul: Ötüken Yayınları

_____ (2012) Doğu Türkistan ve İlk Sakinleri, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi* (Yaz 2012), s.434

YILDIRIM, M.(2002),’’ Tarbagatay Ay Altay Güneş İdi,’’ *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, Ocak-2002, s.42-49

VURGUN, S.(2018), ‘‘1850-1950 Yılları Arasında Seyahatnamelerin Işığı Altında Doğu Türkistan Şehirleri’’, *Asia Minor Studies*, C.6, S.11., s.123

YALÇINKAYA, A.(1997), *Sömürgecilik-Panislamizm Işığında Türkistan (1856'dan Günümüze)*, İstanbul:Timaş Yayınları

ZULPIQAR, G.(2007), *Doğu Türkistan'ın Gözyaşı*, İstanbul:Bayrak Yayıncılık

b) İnternet Kaynakları

<http://ajansnigde.com/album.php?GID=107&Sayfa=14>(Erişim tarihi 16 Temmuz 2018)

Kara. A. (2018), Biyografi, Erişim tarihi: 5 Haziran 2018

<http://www.abdulvahapkara.com/hakkında/>

Kara, A. (2012) Kazakların Altaylardan Anadolu'ya Uzanan Göçü. Erişim Tarihi: 18 Ocak 2019,

<http://www.abdulvahapkara.com/karavahap-2/>

_____ (2018)Türkiye Kazakları Hakkında Araştırmalar. Erişim Tarihi: 15 Nisan 2018

<http://www.abdulvahapkara.com/tuerkyedek-kazaklar-hakkında-aratirmalar/>

<http://www.kazakkultur.org/2013/10/abilay-han-parki-hizmete-acildi.html> (Erişim tarihi 16 Temmuz 2018)

https://www.nufusu.com/ilce/kucukcekmece_istanbul-nufusu (Erişim tarihi 11 Mart 2019)

https://www.nufusu.com/ilce/zeytinburnu_istanbul-nufusu (Erişim tarihi 10 Mart 2019)

http://http://wowturkey.com/t.php?p=/tr172/nerminkumbar_nigde2.jpg, (Erişim tarihi 15 Ocak 2019)

<http://turkish.cri.cn/1781/2017/07/10/1s184163.htm> (Erişim Tarihi 11 Temmuz 2019)

<http://turkish.cri.cn/781/2015/04/05/1s167514.htm> (Erişim Tarihi 11 Temmuz 2019)

2) SÖZEL KAYNAKLAR

a)Mülakatlar

Mülakat Yapılan Kişiler

- 1)12 Şubat 2018 tarihinde Abdulvahap Kara ile yapılan mülakat.
- 2)9 Eylül 2017 tarihinde Abdülbaki Türken ile yapılan mülakat.
- 3)4 Eylül 2017 tarihinde Abdülhamit Sebükhan ile yapılan mülakat.
- 4)4 Ekim 2017 tarihinde Abdülhamit Gencer ile yapılan mülakat.
- 5)29 Ağustos 2017 tarihinde Abdülcelil Gezmiş ile yapılan mülakat.
- 6)17 Ağustos 2017 tarihinde Abdulvahap Kılıç ile yapılan mülakat.
- 7)6 Temmuz 2017 tarihinde Abubekir Sevencan ile yapılan mülakat.
- 8)17 Temmuz 2017 tarihinde Abdurrahman Yavaş ile yapılan mülakat.
- 9)4 Ekim 2017 tarihinde Abılay Akyol ile yapılan mülakat.
- 10)27 Ağustos 2017 tarihinde Abdulkhak Malkoç ile yapılan mülakat.
- 11)26 Ağustos 2017 tarihinde Abdülhamit Erbaş ile yapılan mülakat.
- 12)4 Temmuz 2017 tarihinde Ahmet Üşümez ile yapılan mülakat.
- 13)1 Ağustos 2017 tarihinde Alattin Olcay ile yapılan mülakat.
- 14)4Temmuz 2017 tarihinde Ayhan Gürkan ile yapılan mülakat.
- 15)20 Ağustos 2017 tarihinde Ayşe Dönmez ile yapılan mülakat.

- 16)28 Ağustos 2017 tarihinde Ayten Sevim Mert ile yapılan mülakat.
- 17)Ayten Ovalı ile e- posta aracılığıyla mülakat yapılmıştır.
- 18)6 Eylül 2017 tarihinde Bayram Ünalın ile yapılan mülakat.
- 19)8 Aralık 2017 tarihinde Bekir Baykal ile yapılan mülakat.
- 20)1 Ağustos 2017 tarihinde Bereketullah Özçoban ile yapılan mülakat.
- 21) Temmuz 2017 tarihinde Celal Kahraman ile yapılan mülakat.
- 22)2 Ağustos 2017 tarihinde Cumali Zengin ile yapılan mülakat.
- 23)12 Eylül 2017 tarihinde Emine Oktay ile yapılan mülakat.
- 24)26 Ağustos 2017 tarihinde Erol Yolcu ile yapılan mülakat.
- 25)22 Ağustos 2017 tarihinde Esadullah Çetin ile yapılan mülakat.
- 26)5 Ekim 2017 tarihinde Eyüp Akyol ile yapılan mülakat.
- 27)24 Ekim 2017 tarihinde Ercan Tuncer ile yapılan mülakat.
- 28)20 Ağustos 2017 tarihinde Faruk Dönmez ile yapılan mülakat.
- 29)3 Ekim 2017 tarihinde Fatih Yağız ile yapılan mülakat.
- 30)4 Temmuz 2017 tarihinde Fazıl Toplu ile yapılan mülakat.
- 31)25 Temmuz 2017 tarihinde Gaffurrahman Yüksel ile yapılan mülakat.
- 32)25 Ekim 2017 tarihinde Gökçe Dağ ile yapılan mülakat.
- 33)14 Eylül 2017 tarihinde Hatice Küçükakyüz ile yapılan mülakat.
- 34)İbrahim Mutlu ile e-posta aracılığıyla mülakat yapılmıştır.
- 35)5 Ağustos 2017 tarihinde İdris Erol ile yapılan mülakat.
- 36)13 Ekim 2017 tarihinde İsa Kalkan ile yapılan mülakat.
- 37)25 Temmuz 2017 tarihinde İslam Zengin ile yapılan mülakat.
- 38)17 Ağustos 2017 tarihinde İlyas Saka ile yapılan mülakat.
- 39)18 Temmuz tarihinde 2017 Katip Çetinkaya ile yapılan mülakat.
- 40)3 Ekim 2017 tarihinde Latife Yağız ile yapılan mülakat.

- 41)14 Ağustos 2017 tarihinde Mansur Teyci ile yapılan mülakat.
- 42)4 Ekim 2017 tarihinde Mansur Kılıç ile yapılan mülakat.
- 43)1 Ekim 2017 tarihinde Malik Açıkğöz ile yapılan mülakat.
- 44)Mahmut Filiz ile e-posta aracılığıyla mülakat yapılmıştır.
- 45)20 Ağustos 2017 Mehmet Dönmez ile yapılan mülakat.
- 46) Meryem Hakim ile e-posta aracılığıyla mülakat yapılmıştır.
- 47)4 Ekim 2017 tarihinde Mevlüt Kuru ile yapılan mülakat.
- 48)Temmuz 2017 tarihinde Musa Üşümez ile yapılan mülakat.
- 49)1 Ağustos 2017 tarihinde Murat Bıçakçılar ile yapılan mülakat.
- 50)Murat Karayiğit ile e-posta aracılığıyla mülakat yapılmıştır.
- 51)18 Temmuz 2017 tarihinde Mustafa Kök ile yapılan mülakat.
- 52)1 Ağustos 2017 tarihinde Nezir Ahmet Akyüz ile yapılan mülakat.
- 53)13 Ekim 2017 tarihinde Nurahmet Güneş ile yapılan mülakat.
- 54)Nihat Toydemir ile e-posta aracılığıyla mülakat yapılmıştır.
- 55)Nurdan Keser ile e-posta aracılığıyla mülakat yapılmıştır.
- 56)9 Eylül 2017 tarihinde Oğuzhan Ak ile yapılan mülakat.
- 57)9 Eylül 2017 tarihinde Ramazan Ustalar ile yapılan mülakat.
- 58)27 Ağustos 2017 tarihinde Reşide Yüksel ile yapılan mülakat.
- 59)28 Eylül 2017 tarihinde Samet Aykanat ile yapılan mülakat.
- 60)20 Ağustos 2017 tarihinde Saniye dönmez ile yapılan mülakat.
- 61)9 Eylül 2017 tarihinde Selçuk Hacı ile yapılan mülakat.
- 62)23 Temmuz 2017 tarihinde Şehzade Kandemir ile yapılan mülakat.
- 63)9 Eylül 2017 tarihinde Serhat Baştaş ile yapılan mülakat.
- 64) 31 Ocak 2017 tarihinde Seyilhan Onat ile yapılan mülakat.
- 65)9 Ağustos 2017 tarihinde Serkan Dinçtürk ile yapılan mülakat.

66) 9 Eylül 2017 tarihinde Şükrü Ali Eren ile yapılan mülakat.

67) 15 Ağustos 2017 tarihinde Yakup Can ile yapılan mülakat.

EKLER

Ek 1: Geleneksel Kazak motifli yeleğiyle Rakila Karayığıt

Ek 2: Kazakların Türkiye'ye gelişinin 50. Yılı anısına dikilen anıt (Kazakent)

Ek 3: Geleneksel Kazak kıyafetleriyle bir Kazak çifti

Ek 4: Kazakkent Altay Camii bahçesinde Aksallar namazı beklerken.

Ek 5: Afgan Ceket²⁷¹

²⁷¹ <https://www.ebay.com/itm/1970s-Afghan-Embroidered-Shear-ling-Sheepskin-Hippie-SUEDE-Coat-jacket/263735048550?hash=item3d67d57966:g:bcwAAOxygj5SmpLM> (Erişim Tarihi 22 Haziran 2018)

TESCİL GÖRÜNTÜSÜ

* ARŞİVE *

SİCİL NO: 089614 0 / 34376 İTO ÜYESİ

ODA İPT.KODU: D 5174-ODA KAYDI ASKIDA (F-20 DETAY)

İPT.TAR.: 1 / 1 / 2

SİC.İPT.KODU:

ÜNVAN ŞEN TÜRKİSTANLILAR PLASTİK SANAYİ

ADRES BEYCİLER KÖYÜ SAZLIDERE MEVK

VE TİCARET LİMİTED ŞİRKETİ

SEMT SİLİVRİ

İLÇE SİLİVRİ

TİCARİ SER. :

0,05

KAYITLI SER. :

YABANCI SER. :

TESCİL BELGELERİ ARŞİVE ALINMIŞ

DERECESİ : 01

MUKAVELE SER.: 400.000,00

ÖZ SERMAYE :

TEL.: 02126646783 02127453405

FAKS: 02126655418 GSM:

ŞİRKETİN SÜRESİ : 19 / 3 / 2095

MESLEK KODU: 21

İŞE BAŞLAMA TARİHİ: 8 / 6 / 1965

FİRMA NEVİ : 11 LİMİTED ŞİRKET

TESCİL TARİHİ : 12 / 6 / 1965

UYRUK:

ODAYA KAYIT TARİHİ: 17 / 9 / 1966

İSTANBUL BAKIRKÖY K 8030073162

MİKROFİŞ NO:

F1-İŞ SONU

F2-ORT.(ŞAHİS)

F3-ORT.(TÜZEL)

F4-BORCU

F5-MEŞGALE

F6-YETKİLİLER

F7-İŞYERİ

F9-GAZETE

F10-BELGEL

F12-TES.-İLAN

F13-GAY.MÜS.ADR. F14-MERKEZ ŞUBE

F19-EK TUŞLAR

Ek 6: Şentürkistanlılar fabrikasının kuruluş tarihine ait İto'da bulunan resmi belge.

ÖZGEÇMİŞ

Harun Mesut Akgün 1991 İstanbul doğumludur. İlk ve orta öğrenimini İstanbul'un Bağcılar ilçesinde tamamlayan Harun Mesut Akgün, İstanbul Üniversitesi Tarih Bölümü'nden 2014 yılında mezun olmuştur. Yüksek Lisans eğitimini Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde, "Doğu Türkistan'dan 1950'li Yıllarda Türkiye'ye Göç Eden Kazakların Tarihi ve Sosyo-Ekonomik Gelişimi" başlıklı tez çalışmasıyla yapmaktadır.